

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Disputationes|| ROBERTI BELLAR-||MINI E SOCIETATE
IESV,|| DE CONTROVERSIIS CHRISTIANAE|| FIDEI,
ADVERSVS HVIVS TEM-||poris Hæreticos,||**

Tribus Tomis comprehensæ.||

De Sacramentis In Genere

Bellarmino, Roberto Francesco Romolo <Heiliger>

Ingolstadii, [1599]

VD16 B 1607

Liber Primvs. Qui est de natura & caussis Sacramentoru[m].

[urn:nbn:de:hbz:466:1-53925](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-53925)

DE SACRAMEN- TIS IN GENERE.

LIBER PRIMVS.

Qui est de natura & causis
Sacramenti.

DE SACRAMENTIS
bipartita Disputatio est. PRIMVM
enim generatim de omnib⁹. DEIN-
DE seorsim de singulis explicadum
erit. Ac generalis quide Disputatio
duo habebit quasi prolegomena. V-

NVM de erroribus circa Sacramenta. ALTERVM de
mendacijs & calumniis recentium Hæreticorum. Deinde
sex continebit principales controuersias. VNAM de nomi-
ne, & significatione Sacramenti. ALTERAM de natu-
ra, & definitione. TERTIAM de causis tum intrinsecis,
tum extrinsecis. QVARTAM de effectis, id est, gratia, &
charactere. QVINTAM de numero. SEXTAM de ca-
remoniis.

Scripserunt de hoc argumẽto plurimi, sed præcipui in-
ter hæreticos mihi videntur Lutherus in lib. de captiuitate
A Baby-

Babylonica. & in assertione articulorum. Philippus in locis, & in Apologia Confessionis Augustanae, Ioannes Calvinus, lib. 4. Institut. cap. 14. & seq, Martinus Kemnitius tomo 2. Examinis Concilij Tridentini.

Ex nostris præter Scholasticos in IV. Sententiarũ Thomæ VValdensis tomo 2. toto; Gulielmus Parisiensis in lib. de Sacramētis; Ioannes Eckius, in homiliis de Sacramentis; Ioannes Rossensis in refutatione articulorum Lutheri; Hofius Cardinalis in Confessione Polonica; Ruardus Tapper in explicatione articulorũ Louaniensium; Iodocus Tiletanus in refutatione Examinis Kemnitij; Gulielmus Alanus in lib. de Sacramētis in genere; Gulielmus Lindanus in Panoplia lib. 4. Petrus Soto, de Instit. Sacerdotum.

CAPVT PRIMVM.

De erroribus.

ANTIQVI errores de Sacramentis ad quatuor capita reuocari possunt. PRIMVM enim quidam omnia Sacramēta de medio tollere conati sunt. ij fuerunt quos Epiphanius hæresi 40. Archonticos, Theodoretus li. i. de hæreticorum fabulis cùm Archonticos, tum etiam Ascodritos seu Ascodrupiras appellat. Isti enim auctore quodam Petro Anachoreta Syro, Baptismum & Eucharistiam execrabatur, Epiphanio teste, nec nõ (vt addit Theodoretus) omnia alia signa sensibilia, & corporalia, ac solùm in cognitione eius quod est veram redemptionem constituebant.

Huc etiam pertinet error Fratricellorum, seu Beguinarum, qui Sacramenta Ecclesiastica despiciebant, vt testatur Ioannes Papa XXII. in Extrauaganti, sancta Romana, de religiosis domibus.

Huc denique pertinent Pauliciani, qui teste Euthymio in 2. parte Panopliæ, tit. 21. tollebant de medio omnem Sacramentorum materiam; aquam, vinum, panem, oleum, & solùm verbis quibusdam loco Sacramentorum utebantur: vt
exempli

exempli gratia, Baptismum esse dicebant illa verba: *Ego sum aqua viva.*

SECUNDA hæresis est eorum, qui Sacramenta omnia non quidem execrabantur, nec tollebant, sed virtute & efficientia spoliabant. Hi Messaliani, qui & Euchitæ ab oratione dicti sunt. Scribunt de hac hæresi Epiphanius hæresi 80. Augustin. hæresi 57. & Theodoretus lib. 4. de hæreticis fabulis, sed fusiùs & ex libris ipsorù decerptis erroribus, Ioannes Damascenus in lib. de hæresibus, vbi testatur, dogma Messalianorum esse, peccata non purgari diuinis Sacramentis, sed solis precibus, quæ ab ipsis rectè funduntur. Itaq; sine Baptismo, sine Eucharistia, sine Sacerdotum absolutione profitebantur, se statim suis precibus homines posse iustificare: tametsi etiam Sacramenta illa admitterent.

Eandem ferè hæresim tribuit Guido in sua Summa Armenicis, & quibusdam recentioribus Catharis, siquidem eos negare dicit, Sacramenta nouæ legis gratiam conferre.

TERTIA hæresis eorù fuit, qui aliqua Sacramenta de medio tollebant. Multi enim Baptismum reiecerunt, vt ij, quorum hæresim Gaianam appellat Tertullianus initio libri de Baptismo: item Manichæi, teste Augustino hæresi 46. & Soluciani apud eundem Augustinum hæresi 59. & alij, de quibus postea.

Rursus quidam reiecerant Sacramentum Cõfirmationis, vt Nouatiani, Theodoretò teste, l. 3. de fabulis hæreticorum.

Alij Sacramentum Eucharistiæ nullum esse dixerunt, Scribit enim Petrus Cluniacensis in libro cõtra Petrobrusianos, vnum ex erroribus Petrobrusianorum fuisse, corpus Christi ex pane semel tantùm factum esse, ea videlicet nocte, qua Dominus traditus est: deinceps autem nec factum esse, nec fieri posse. Scribit etiã Eurhymius in Panoplia par. 2. tit. 23. vnum ex erroribus Bogomilum fuisse, Eucharistiam nihil esse aliud, quàm Pater noster.

Alij Sacramentum Pœnitentiæ sustulerunt, vt Nouatiani, teste Epiphaniò hæresi 59. & Augustino hæresi 38. Alij Sacramentum Ordinis nihil omninò esse dixerunt, vt quidam Taudomi sectatores, vt refert is, qui Sigeberti Chronicù suppleuit, ad annum Christi 1124.

Alij extremam vnctionem detestati sunt, vt Albigenses, teste S.

ste S. Antonino 4. par. II. cap. 7. §. 5. Summæ Theologicæ, & postea Flagellâtes, teste Bernardo Lutzemburgensi in Catalogo hæreticorum.

Alij denique Marrimonium sustulerunt, vt Encratitæ teste Augustino hæresi 33. Manichæi, eodem Angustino teste hæresi. 46. & alij permulti.

QVART A hæresis eorum fuit, qui certa Sacramenta non quidem tollebant, tamen non rectè intelligebant, vel administrabant. In ijs erant Marcosij à Marco quodam, vetustissimi hæretici, qui Baptismum conferendum esse dicebant, nō in nomine Trinitatis, sed in nomine ignoti Patris, in veritate matre omnium; in Isy, qui descendit; in vnitate, & redemptione, & potestatum communionē, ita refert Theodoretus lib. 1. de fabulis hæreticorum. Item Marcionitæ, qui secundo & tertio homines baptizabant; vt Epiphanius refert hæresi 42.

Sic etiam permulti circa Eucharistiam errarunt, volentes quidem Sacramentum esse, sed non continere verum Domini corpus, vt quidam olim ipso ferè tempore Apostolorum, vt referunt Ignatius in epist. ad Smyrneses, & Theodoretus in 3 Dialogo, circa medium: ac deinde Berengarius, teste Lantfranco in lib. aduersus Berengarium: postea Ioannes VViclefus, teste Concilio Constantiensi sess. 8.

Quidam circa Pœnitentiam errabant, etsiam si eam non tollerent, vt Audiani, qui confessiones audiebant, & à peccatis absoluebant, sed pœnitentiam nō iniungebant, vt Theodoretus refert lib 4 de fabulis hæreticorum.

Quidam errabant circa Ordines, quos etiam fœminis cōferebant, vt Deputitæ, teste Epiphanio hæresi. 49.

Hæc generatim de erroribus veterū dicta sint similia nostro hoc seculo vidimus. Nam imprimis non desuerunt, qui omnia Sacramenta sensibilia, & corporalia contempnerent, qui certè noui Archontici nominari possent: id enim de Suenckfeldianis testantur Fridericus Staphilus in lib. de concordia discipulorum Lutheri, & David Chytræus præfatione Commentariorum in Apocalypsim.

Lutherani ceteri, & Calvinistę omnes, etsi Sacramenta non tollunt omnia, omnia tamen virtute, & efficacia spoliant, vt olim faciebant Messaliani: vt enim illi orationi, ita isti fidei

dei

dei omnia tribuunt, Sacramentis autem planè nihil, nisi ut sint nuda signa, eaque non omninò necessaria. Sic enim scribit LUTHERVS in assertio. I. articuli: *Hæretica, sed revisitata sententia est, Sacramenta nouæ legis dare gratiam ijs, qui non ponunt obicere. Scriptura enim dicit: Iustus ex se sua uiuet, non dicit, ex Sacramentis uiuet.* Hæc ille. Neque ab hac sententia ullus, quod sciam, ex hæreticis huius temporis dissentit.

Rursus non defuerunt hoc tempore, qui tollant è medio aliqua Sacramenta, licet non omnia. Nam SVVENCKFELDIANIS exceptis, ceteri omnes duo Sacramenta recipiunt, Baptisimum, & Eucharistiam; duo rejiciunt, Confirmationem, & Extremam vnctionem: Matrimonium recipiunt quidem, sed non pro Sacramento: de Pœnitentiâ, & Ordinatione inter se contendunt, ut postea explicabimus.

Denique non defuerunt etiam qui certa Sacramenta reciperent, sed erroribus admixtis. Nam Anabaptistæ Sacramentum Baptismi recipiunt, sed pro adultis, non pro infantibus. Zwingliani recipiunt Sacramentum Eucharistiæ, sed corpus DOMINICUM esse negant. Lutherus Sacramentum Absolutionis non negat, sed nec integram confessionem, nec ullam satisfactionem requirit, aut admittit, nec verum ministrum Sacramenti huius agnoscit, ut patet ex assertione articulorum, quinti, sexti, septimi, octaui, noni, decimi. Denique ordinationem ministrorum omnes admittunt, sed nec agnoscunt verum ministrum, nec verum ritum huius Sacramenti.

Ita videmus omnes quatuor hæreticorum classes, quæ varijs temporibus per M. D. annos Ecclesiam Catholicam vexauerunt, omnes simul hoc nostro seculo contra eandem Ecclesiam conspirasse. Sed quo duce de veteribus illis Catholica triumphauit, de nouis etiam sine dubio triumphabit: quandoquidem idem ille dux, nec vires amittere potest, & Ecclesiæ suæ semper se adfuturum certa restificatione promisit.

*
**

A 3

CA-

CAPVT SECVNDVM

De mendacijs, & calumnijs aduersariorum.

NCESSARIO prorsus annotanda sunt mendacia præcipuorum hostium Ecclesiæ, quod hoc multum valeat ad auctoritatem detrahendam, ipso teste Luthero, qui ita scripsit quondam in libro contra Empserum: *Si semel deprehenderer, ita mentitus, falsus, & crasse stolidus; iam tota mea doctrina, & honor, & fides, & fidelitas, finem penitus haberent: vnusquisq; me pro nequam, & infami nebulone, vt equum est habiturus esset: tum etiam, quod hoc ipsum vitium Catholicis tribuere impudentissimo mendacio Lutherus non erubuerit. Sic enim scribit in libro aduersus Cochläu: Sed ego planè hoc tribuo diuini Consilij, vt Pape & Papista ferè nullos habeant patronos, nisi, qui vel insigni inscitia, vel mēdacijs impudentibus semper suā auctoritatem traducant, ne quis amplius per abominationem Romanam decipiatur. Et infra Plorandam certè sortè Pape quod sui nisi mendacijs protekti in arenam descendunt. Hæc ille. Quæ verba in ipsum Lutherum aptissimè cōueniunt. vt enim Ioan̄es Cochläus testatur in actis Lutheri anni XXIII. nullus ferè Catholicorum in Lutherū scripsit, quin eum multorum mendaciorū coarguerit, è quibus vnus Dietenbergius è duobus Lutheri libellis supra octogēta collegit mendacia. Deniq; nulla re magis nocent illi Ecclesiæ, quàm cum suis mendacijs persuadent populis, nos aliter sentire, & docere, quàm reuera sentiamus, & doceamus. Proinde res vtilissima est, eorum mendacia detegere. Nos igitur solum de Sacramentis mendacia quædam crassiora breuiter annotabimus.*

Igitur LUTHERVS in lib. de captiuitate Babylonica cap. 12 quod est de Eucharistia. PRIMÒ mentitur, cum ait: *Nō miror Consilium Constantiense, cuius auctoritas si valet cur nō valet & Basileensis, quod contra statuit, Bohem̄ licere vtramque speciē sumere? quod iste adulator ignorans adducit pro suo somnio. Hæc ibi. Et sanè quod Constantiense, & Basileense Concilium inter se pugnent, quantum ad Communionem sub vna specie, mendacium impudentissimum est. Idem enim qm̄nindò statuunt Concilium Constantiense, sess. 13. & Basile-*

Basileense, sess. 30. nimirum laicos non teneri diuino iure ad utramq; speciem sumendam, proinde seruandam esse Ecclesie legem, vel consuetudinem: quibus decretis nõ repugnat, quod Basileense Concilium concesserit Bohemis vtriusque speciei vsum, modò fateretur id sibi concedi ab Ecclesia, non autem ad hoc teneri diuino iure.

SECUNDO mentitur ibidem, cum ter, aut quater repetit, S. Thomam auctorem esse illius sententiæ, quã omnes Catholici tenent, quòd in Sacramento altaris, non sit substantia panis, & vini sed accidentia solùm: quod est crassissimum mendacium. Nam Innocentius III. in Lateranensi Concilio, cap. 1. (vt omitram testimonia antiquiora) hoc ipsum definiuit anno M. CC. XV. quo tempore S. Thomas nondum erat natus.

TERTIO mēitur ibidem, cap. 2. quod est de Baptismo, cum ait loquens de Scholasticis: *asserunt impij homines, nõ debere esse hominem certum de remissione peccatorum, seu gratia Sacramentorum: qua impietate orbem totum demerant* Hoc mendacium est ipso Luthero teste. Nam paulò infra idem ipse verissimè sic dicit: *Omnes tamen admittunt Sacramenta esse signa efficacia gratiæ.* Non igitur iubemus homines dubitare de gratia Sacramenti, cum dicamus esse signa efficacia gratiæ: iubemus quidem dubitare de propria dispositione, & proinde de consequutione gratiæ; sed hoc non est dubitare de gratia Sacramentorum. Non enim efficacia Sacramenti pendet ex mea dispositione, sed ex diuina institutione: quomodo qui oculos claudit, non potest videre solem, & tamen non propterea dubitat de efficacia solis ad illuminandum. Neq; hoc Lutherani negare possunt; nam Lutherus in libro contra rebaptizantes, quem edidit anno M. D. XXVIII. sic ait: *Baptismus nõ est fundandus supra fidem baptizantũ, vel baptizati, quia vterq; incertus est de fide, aut saltem in periculo, & tentatione consistit.* Et in sermone de Baptismo, habito anno XXXV. *Vt Baptismus, inquit, certus sit nobis, idè non fundat eum Deus supra fidem nostrã, cum illa possit incerta, & falsa esse, sed supra verbum, & institutionem suam.* Hæc ille. Non ergo dissentimus à Lutheranis (vt Lutherus mentitur) quòd nos debitemus de gratia Sacramenti, illi non dubitem; sed quòd nos dubitemus de consecutione gra-

tia, ob nostram indispositionem, illi autem non dubitēt, mira temeritate, cū fateantur sine fide Sacramenta non prodesse, & simul admittant facillē hominem decipi, cū putet se credere, & tamen reuera non credat.

QVARTO mentitur ibidem, cū sic ait: *Esto contemptor Magistri Sententiarum cum omnibus suis Scribentibus, qui tantū de materia, & forma Sacramentorū scribunt, dum optime scribunt, id est, mortuam, & occidentem literam Sacramentorum tractant: ceterū spiritum, vitam, & usū, id est, promissionis diuinæ veritatem, & nostram fidem prorsus intacta relinquunt.* Mendacium est apertissimum, nam de fide suscipientis Sacramenta, & recto vsu multa disputat Magister sententiarum libro 4. dist. 4. & 9. & Scholastici ibidem. Verius de Magistro scripsit Franciscus Stancarus in libro de Trinitate, & Mediatore: Ego, inquit, iudico unum Petrum Lombardum pluris esse, quā centum Lutheros, ducentos Melanchthones, trecentos, Bullingeros, quadrigētos Petros Martyres, & quingentos Caluinos: qui omnes si in mortario contunderentur, non exprimeretur vna uncia veræ Theologiæ præsertim in articulo de Trinitate, Incarnatione, Mediatore, & Sacramento.

QVINTO mentitur, cū ibidem sic loquitur: *Et hinc impulsus sunt tantū tribuere Sacramentis nouæ legis, ut ea statuerunt, pdesse etiam iis, qui in peccatis mortalibus sunt, nec requiri fidem, aut gratiam, sed sufficere, non posuisse obicem, hoc est, actuale propositum denuō peccandi.* Et infra: *Prodesse dicunt ea etiā impiis & incredulis, modō non ponant obicem, quasi ipsa incredulitas non sit omnī obstinatissimus, & hostilissimus obex gratiæ.* Hæc ille. Quam sententiā sæpe repetunt tum ipse, tum etiam filij, & sectatores eius; nec solū veri Lutherani, sed etiā Caluinus iisdem verbis vitur in Antidoto sess. 7. can. 5. & 6. Vbi tria nobis tribuunt. VNVM quōd dicamus Sacramenta prodesse ijs, qui sunt in peccato mortali: quod quidem verissimum est, modō peccatores pœnitentiam agere velint; nam Baptismus & Absolutio ad hoc sunt instituta, ut peccata remittant. Et certè mirum est, hoc nobis tanquam errorem tribui à Lutheranis, cū ipsi velint omnia Sacramenta habere promissionem reconciliationis, ac remissionis peccatorū: de qua re infra dicemus. Si verò loquatur

tur

tur de peccatoribus impœnitētibus, est merum mendacium, quod Catholici dicant, Sacramenta prodesse peccatoribus: omnes enim Catholici requirunt pœnitentiam, tanquam dispositionem ad gratiam recipiendam.

DEINDE nobis tribuunt, quod dicamus nō requiri gratiam ad hoc, ut nobis profint Sacramenta: quod quidē mendacium est manifestum. Nam si per gratiam intelligant fauorem Dei, ut ipsi ordinariē intelligūt, omnes Catholici dicunt, iustificationem à peccatis dari in Sacramentis ex gratia Dei, & merito Christi, non ob merita accedentis. Si verò per gratiam intelligant inhærentem qualitatem, qua formaliter iustificamur; Fatemur hanc non requiri ante perceptionem aliquorum Sacramentorum, ut Baptismi, & Pœnitētię, quod etiam ipsi fateri coguntur, qui volunt Sacramenta habere promissionem remissionis peccatorum: tamen hanc ipsam dicimus infundi in ipsa perceptione Sacramenti; proinde mera calumnia, & mendacium est, quod Catholici non requirant gratiam, ut Sacramenta profint.

TERTIO nobis tribuunt, quod dicamus non requiri fidem, & quod incredulitatem nō habeamus pro obice impediēte Sacramentum: in quo etiam apertissimè mentiuntur. Nam vel loquuntur de substantia, Sacramēti, vel de fructu Sacramenti: si de substantia, nec nos, nec ipsi, requirimus fidem. Nam omnes Catholici docent cum S. Augustino lib. 4. de Baptismo, cap. 12. verum esse Baptismum, quem sine vera fide heretici recipiunt. Et idem docet Lutherus in homiliis de Baptismo, & in lib. contra rebaptizantes; nec non etiam Calvinus li. 4. Instit. cap. 14 §. 16. Si verò loquuntur de fructu Sacramenti, falsum est, Catholicos non habere, p obice incredulitatem: omnes enim Catholici requirunt necessariò in adultis actualem fidem, & sine ea dicunt neminem iustificari. Vide Magistrum lib. 4. dist. 4 & S. Thomam. 3. par. q. 68 art. 8. Item Ius Canonicum, quod Lutherus combussit, de consecratione dist. 4. per multos canones.

Occasio huius fraudis fuit, quod Catholici non requirant in Sacramentis fidem illam specialem, quam aduersarij solam esse putant veram fidem iustificantem. Sed (ut omittam quod ista non est vera fides, sed opinio temeraria) si ideò verè nobis tribui posset, quod non requiramus fidem in Sacramentis,

mentis, quia non requirimus fidem illam specialem: nos etiam illis tribuere possemus, quòd non requirunt fidem in Sacramento, quia non requirunt eam fidem, quam nos solam docemus esse veram fidem.

Ceterum si candidè agendum sit, distinguendæ sunt quæstiones. Aliud enim est quærere, an in Sacramento requiratur vera fides, aliud autem, quænam sit vera fides. Et quidem in priorè quæstione conuenimus, in posteriorè dissidemus.

Porro de infantibus non potest esse quæstio, tum quia ipsi nec ponunt, nec possunt ponere obiectionem incredulitatis: incredulitas enim non est non credere, sed nolle credere: tum etiam quia infantes sicut peccauerunt aliena voluntate, & sunt auersi à Deo habitualiter; ita satis est, si credant aliena voluntate, & conuertantur habitualiter per infusionem fidei spei, & charitatis. Vnde Philippus in locis anni XLI. cap. de usu Sacramentorum dicit, de adultis solum esse intelligendū, quòd oporteat eos actu credere.

SEXTO mentitur in assertionè 1. articuli, vbi Scotum facit auctore illius sententiæ, quòd Sacramenta conferant gratiam non ponenti obiectionem: quam sententiam ipse hæreticam vocat. Sed mentitur apertissimè. Nam Innocentius III. idem docuerat, cap. Maiores, de Baptismo, & eius effectu; longo tempore antequam Scotus nasceretur: nec non S. Augustinus in epist. 23. ad Bonifacium, vbi posteaquam dixerat, paruulis p. desse Baptismum etiam si actu non credant; ita loquitur: *Hoc qui non credit, et fieri non posse arbitratur, profecto infidelis est, etiam si habeat fidei Sacramentum: et longe melior est ille paruulus qui etiam si fidem non dum habeat in cogitatione, non tamen ei obiectionem contrariæ cogitationis opponit; unde Sacramentum eius fideliter percipit.*

SEPTIMO mentitur ibidem, cum ait, Scotistas non requirere in usu Sacramenti fidem, nec bonum propositum, seu bonum motum cordis. Quod mendacium refellit Rossensis ex ipsis verbis Scoti, qui in 4. dist. 4. q. 2. disertis verbis docet, requiri fidem & contritionem, seu attritionem. Vide etiam q. 5. in principio, & in respons. ad vltimum, item dist. 17. q. 1.

OC TAVO mentitur in homil. vlt. de Baptismo, vbi sic ait: *Huc impietatis ventum est, ut salis & aquæ contra verbum & mandatū sacratæ, et ad undem virtutis & energie itribuerint,*
quan-

quantum venerabili Baptismi Sacramēto. Hic sunt duo mendacia. V N V M, quòd nos contra Dei mandatum, & verbum consecrem⁹ salem, & aquam; nullum enim verbum, seu mandatum exstat, quo id prohibeatur. Quid, quòd ipse idem Lutherus lib. de captiuit Babyl. cap. de extrema vnctione, contrariū docet? Sic enim ait: *Igitur, inquit, hoc vnctioni extremae nostrū Sacramentū non damno, sed hoc esse, quòd ab Apostolo Iacobo præscribitur, cōstanter nego, cū nec forma, nec usus, nec virt⁹, nec finis eius cum nostro cōsentiat: numerabimus tamen ipsum inter ea Sacramenta, q̄ nos constituimus; vt sunt salu, & aquæ cōsecratio, & aspersio, neg enim negare possumus, creaturā quamlibet per verbum Dei, & orationē sanctificari, quòd Apostolus Paulus nos docet, Hæc ille.*

ALTERVM mendacium est, quòd eandem vim tribuamus aquæ benedictæ, & Baptismo: id enim nullus vnquā Catholicorum docuit; alioqui non septem Sacramenta, sed multò plura faceremus. Hæc pauca ex Luthero sufficiant.

CAPVT TERTIVM.

Mendacia Philippi.

PRIMO in ipsa Confessione art. 13. damnat Scholasticos, quòd non doceant requiri fidem in vsu Sacramentorum. Sed fusiùs, & clariùs exposuit mentē suam in Apologia eiusdem articuli, vbi sic ait: *Hic damnamus totū populum Scholasticorum Doctorum, qui docent, quòd Sacramenta non ponenti obicem, cōferant gratiam ex opere operato, sine bono motu v̄t̄is. Hæc simpliciter Iudaica opinio est, sentire, quòd per ceremoniam iustificemur, sine bono motu cordis, hoc est, sine fide; & tamen hæc impia, & superstitiosa opinio magna auctoritate docetur in toto regno Pontificio. Hæc ille.*

Hoc mendacium est longè impudentius mendaciis Lutheri. Nam Lutherus non accusabat omnes, sed Scotistas tantū Philippus autem totum populum Scholasticorū damnat; immò etiam totum regnū Pontificium. Esse autē mendacium apertissimum, tam est manifestum, vt probatione nō egeat. Nam, vt supra diximus, omnes Scholastici cum Magistro lib. 4. dist. 4. requirunt actualē fidem, quæ sine motu cordis

dis esse non potest: & ipse idē Philippus in Apologia articuli de Pœnitentia, dicit, Catholicos requirere contritionem vel attritionē Et quid est cōtritio, vel attritio, nisi motus cordis?

S E C U N D O in ipsa etiam Confessione Augustana in articulo de Missa: *Falsò inquit, accusatur Ecclesiæ nostræ, quòd Missam aboleant: retinetur enim Missa apud nos, & summa reuerentia celebratur.*

Hoc esse mēdacium, probare possumus ex articulis Smalchaldicis, qui non minoris sunt auctoritatis apud Lutheranos, quàm ipsa Confessio; vnde etiam simul cum ipsa Cōfessione ponuntur in libro Cōcordiæ. In illis igitur articulis sic legimus: *Ceterū Draconis cauda ista (Missam intelligo) peperit multiplices abominationes, & idololatrias.* Et paulè ante: *Abrogāda meritò Missa est.* Hæc illi. Si igitur Missa, vt cauda Draconis abroganda est, cur eam non abrogarunt? aut, si abrogarunt, cur quæruntur accusari se, quòd Missam aboleuerint? **D I C E N T** fortassè se Missam Papisticam aboleuisse, Christianam autem retinere; nimirum Sacramenti distributionem, & perceptionem: hoc enim Philippus vocat Missam in Apologia. **A T** non accusantur à nobis Lutherani, quod istam Missam, id est, Communionem aboleuerint, sed quod veram Missam, id est oblationem, & totum Canonem sustulerint. Itaque si per Missam intelligunt, Communionem, mendacium est, quòd accusentur: sin autē intelligunt, oblationem, mendacium est, quod falsò accusentur.

T E R T I O mentitur in eodem articulo: *Veteres, inquit, ante Gregorium nō faciunt mētionem priuatæ Missæ.* Idem repetit in Apologia eiusdem articuli.

Sed si per Missam priuatam intelligat Missam, quæ dicatur nomine priuato, aut quæ vni tantum proficit, mentitur eiusmodi Missam cœpisse post Gregorij ætatem: nulla enim est, nec fuit vnquam Missa priuata ad istū modum: omnis enim Missa publica est, cum celebretur à Sacerdote, vt est publicus minister, & pro communi, & publica vilitate totius Ecclesiæ. Si verò per Missam priuatam intelligat Missam, quæ ab vno Sacerdote dicatur sine distributione Eucharistiæ populo facta, mentitur eiusmodi Missas non fuisse ante Gregorij tempora. Nam Augustinus lib. 22. ciuit. cap. 8. meminuit Missæ priuatæ: scribit enim vnum ex suis presbyteris sacrificiū corporis

poris Domini obtulisse in domo rustica cuiusdam nobilis viri, quæ vexabatur infestatione malignorum spirituum, & cōtinuè eam domum liberatam fuisse: Perrexerit, inquit, unus, obtulit ibi sacrificium corporis Christi, orans quantum potuit, ut cessaret illa vexatio, Deo, proinde miserate cessavit. Hæc ille. Hic certè Augustinus qui ducentis annis Gregoriū præcessit, meminit Missæ dictæ ab vno, in loco priuato, sine distributione Sacramenti populo facta; & quæ Deo gratissima fuerit, ut euentus probauit.

QUARTO mentitur in eadem Confessione Augustana, in artic. de Confessione, vbi sic ait: *Antea immodicè extollebatur satisfactio, fidei verò, & meriti Christi, ac iustitiæ fidei, nulla fiebat mētio.* Atq; ita quidem loquitur in Confessione, in Apologia autē art. II. ita rem exaggerat: *Nunc, inquit, de hac fide consequente remissionem peccatorū, nulla est syllaba in tanta mole constitutionum, Glossarum Sūmarum Confessionalium, nusquā ibi Christus legitur.* Et infra in Apologia art. 15. *Exstant, inquit, immensi libri, immò bibliotheca tota nullā syllabam de Christo, de fide in Christū, &c.*

Hæc tam magna sunt mēdacia, ut mirū sit, si ea tota Germania capere possit. Nullus enim est liber Catholicus, in quo de Sacramēto vllō agatur, quin in eo sæpe fides, & Christus nominētur. Certè S. Thomas, qui minimè obscurus est auctor, 3 par. q. 62. artic. 5. dicit, & probat Sacramenta omnia vim habere ex meritis Christi, & eiusdem Christi merita per fidem nobis applicari.

CAPVT QVARTVM.

Mendacia Caluini.

VENIO nunc ad CALVINVM, qui lib. 4. Instit. cap. 14. §. 14. sic ait: *Magno consensu Sophistica Scholæ tradiderūt, Sacramenta nouæ legi iustificare, & conferre gratiam, modò non ponamus obicē peccati mortalis. Quæ sententia dici nō potest, quàm sit exitialis, & pestilens, eoq; magis, quod multu antè seculis magna Ecclesiæ iactura in bona orbis parte obtinuit. Planè certè diabolica est, nam dum iustitiā citra fidē pollicetur, animas in exitium præcipites agit.* Hoc est mendacium PRIMVM, quod

CITRA

citra fidem polliceamur iustitiã in Sacramentis : quod supra refutatum est. Interim obseruanda sunt , quæ Calvinus cõfiteatur vera, nimirum magnum consensum esse inter Catholicos, item multis seculis doctrinam nostram viguisse, denique in bona orbis parte receptam: cum de ipsis omnia sint cõtraria, nimirum nullus est inter eos cõsensus; doctrina recens, & hoc seculo nata; & vix vnã, aut alteram prouinciã occupauit: etsi enim multi sunt hoc tempore heretici, nulla tamen vna hæresis admodum latè patet.

SECUNDVM mendacium est in eodem cap. §. 17. *Interim inquit, illud tollitur figmentũ, quo iustificationis causa, virtus Spiritus sancti elementis, ceu vasculũ, ac plaustrũ includitur.*] Hoc verè figmentum est, quod nobis Calvinus affingit. Non enim Catholici dicunt, causam iustificationis in Sacramentis, vt in vasis includi, sed ipsa Sacramenta causas instrumentales iustificationis faciunt. Sed nec virtutem, Spiritus sancti, id est, vim illam, quam Deus tribuit Sacramentis ad iustificandum, vllus Catholicus docet contineri in Sacramentis, sicut in vasis, virtus enim illa est id, per quod Sacramentum operatur. Sed fortè Calvinus ex eo mendiandi ansam accepit, quòd interdum Catholici gratiam in Sacramentis, vt in vasis contineri dicunt Gratia enim effectus est Sacramenti, proinde in Sacramento cõtinetur, vt quilibet alius effectus in sua causa: omne autem quod continet, saltem metaphoricè, vas dici potest. Adde quòd potest etiam vas accipi, p instrumento: qua significatione elegãter Dauid Psal. 7 vocat sagittas, vasa mortis, & Ezechiel, cap. 9 vocat arma, vasa interitus, quia sagitta, ceteraque arma causæ instrumentales sunt mortis. Neq; id negare potest Calvinus, cum in Anridoto Concilij Tridentini, sess. 7. can. 4. & 5. affirmat Sacramenta esse causas gratiæ cõferendæ instrumentales.

TERTIVM mendacium est in eodem cap. §. 26. vbi sic ait: *Quidquid de opere operato nugati sunt Sophistæ, nõ modò falsum est, sed pugnat cõ Sacramento natura, quæ instituit Deus, vt fideles vacui bonorũ omnium, & inopes, nihil pter mendicitatẽ eò adferant. Vnde sequitur, ea recipienda nihil istos agere, vnde laudẽ mereatur, vel in hac actione, quæ eorum respectu merè passiva est, nullũ illis posse opus adscribi,] Hoc mendacio testatur ignorantia, vel malitiam suam Calvinus*

uinus

uinus: non enim opus operatum vocant Theologi opus aliquod meritorium eius, qui Sacramentum suscipit, vel ministrat, ut Calvinus dicit; id enim opus operantis appellamus. Quid autem sit opus operatum, infra suo loco dicemus. Illud hoc loco notare sufficiat, opus operatum non pendere à bonitate ministri, meritum autem pendere.

QUARTVM est mendacium, cap. 17. §. 43. vbi dicit in Sacramento Eucharistiæ primum, qui azymo pane uti cœpit, fuisse Alexandrum Romanum Pontificem: *Primus, inquit, azymo pane delectatus est: qua id ratione, non video, nisi ut plebî oculos in nouo spectaculo in admiratione traheret magis quàm ut animos p̄ba religione institueret.*] Hoc verò mendacium cum Euangelio aperte pugnat. Scribunt enim Matthæus cap. 26. Marcus 14. & Lucas 22. Dominum cœnâ fecisse primo die azymorum proinde nō Alexander Papa, sed Christus primus fuit, qui azymo pane in Sacramento vsus est.

QVINTVM est in cap. 19. §. 12. vbi sic ait: *Veteres dū propriè loquuntur nusquam plura duobus Sacramētis recēsent.*] Refellit hoc mendacium S. CYPRIANVS (ut nunc ceteros omittam) qui lib. 2. ep. 1. nō solūm Baptismū, & Eucharistiā, sed etiam Confirmationem vult esse propriè Sacramentū. Nam de Cōfirmatione sic loquit: *Tūc plene sanctificari, & esse Filij Dei possunt, si Sacramento utroq̄ nascatur.* Et S. AVGVSTINVS lib. 2. contra literas Petiliani. cap. 104. *Sacramentum Chrismatis, inquit, in genere visibilibus signorum, sacrosanctum est, sicut ipse Baptismus.*

SEXTVM est ibidem, vbi Calvinus addit de ipsa Confirmatione: *De manu impositione loquuntur veteres, sed an Sacramentū vocant? Augustinus aperte affirmat, nihil aliud esse, quàm orationē.*] Refellunt hoc ijdē auctores verbis citatis.

SEPTIMVM est in eodem cap. 19. §. 34. vbi sic ait: *Matrimonium, ut à Deo institutum, fatetur omnes, ita pro Sacramento datum, nemo vsq̄ ad Gregorij tēpora viderat.*] Atqui sanctus AVGVSTINVS, qui CC. ferè annis S. Gregorio vetustior fuit, lib. de bono coniugali, cap. 18. sic ait: *In nostrarū nuptijs plus valet sanctitas Sacramenti, quàm fecunditas uteri.* Et lib. 1. de nuptijs, & concupiscentia, cap. 10. ter Matrimonium Sacramentis annumerat: ut etiam alibi passim.

OCTAVVM est in Antidoto Cōcilij, sess. 7. can. 13. vbi sic ait: *Con-*

Conqueruntur, vel saltem gemunt omnes p̄j, plura in Baptismo fieri Chrisma, cereum, salis saporem, spiritum denique, quam aqua lauacrum, quo tota constat Baptismi perfectio Idem repetit in lib. de formula ministrandi Sacramenta. Hic Calvinus Lutherum mentiendo superare studuit. Ille enim (vt supra notauimus in ultimo mendacio) solum dicebat, nos equare has ceremonias Baptismo; iste autem dicit, nos antepone. Sed vterq; mentitur. Nam Catholici aded non anteponunt, vel æquant ista Baptismo, vt dicant esse præparationes ad Baptismum; item accidentales ceremonias, si conferantur cum ipsa ablutione, in qua consistit substantia Baptismi. Denique fatentur omnes Catholici, simplicem Baptismum sine cereo, sine sale, sine oleo, alijsque rebus sufficere ad iustificationem: res autem illas omnes non sufficere. Vide Magistrum, & Doctores ceteros in 4. dist. 6.

CAPVT QVINTVM.

Mendacia Kemnitij.

Martinus KEMNITIUS multa repetit ex mēdacijs Lutheri, & Caluini; multa etiam addit propria. Sed quia longum esset omnia referre, solum pauca quædam annotabo ex principio 2. partis Examinis, vbi agit de Sacramentis in genere.

PRIMO igitur in examine edito anno M. D. LXVI. in octauo, pag. 14. sic mentitur: *Quomodo per Matrimonium, quod Syricius Pontifex definit, esse secundum carnem viuere, quod Deo placere non possit; quomodo, inquam, iustitia fidei per Matrimonium, vel incipit, vel augetur, vel reparatur iuxta ipsorum Sacramenti descriptionem in decreto positam.* Desumptum est hoc mendacium ex epist. 1. Syricij, cap. 7. vbi sanctus ille Pontifex probare volens, debere Sacerdotes continere se etiam ab vxore, assumit pro argumento illa verba Roman. 8. *Qui in carne sunt, Deo placere non possunt.* Hinc igitur dedit Kemnitius, Matrimonium, auctore Syricio, nihil esse aliud, quam vitam secundum carnem, quæ Deo placere non potest.

Sed debuit Kemnitius aduertere, Syricium non loqui de coniugio iusto, & legitimo, sed de coniugio Sacerdotum, quod illegi-

illegitimum est, & solo nomine coniugium, re autem ipsa sacrilega impudicitia. Nam in eadem epist. cap. 4 iam antè dixerat, legitimas nuptias in Ecclesia per Sacerdotem benedici: & certè non voluit dicere, benedici in Ecclesia vitam secundum carnem, quæ Deo placere non potest. Itaq; legitimi coniuges possunt ita viuere, vt placeant Deo, & dicantur non esse in carne, sed in spiritu, si vxore sua legitima legitimè vtantur: at Sacerdotes, quibus nuptiæ interdictæ sunt, non possunt vxores ducere, aut illis vri, quin Deo displiceant, & secundum carnem viuant: & hoc est, quod verissimè scripsit Syricius.

S E C V N D O mentitur pag. 39. vbi loquens de Ordinis & Matrimonij Sacramentis, sic ait: *Etsi Richardus disputat etiam per istos ritus conferri gratiam gratum facientem: reliqui tamen agnoscunt, hoc subsistere non posse.* Hoc mendacium impudentissimum est, cum omnes ferè Theologi idem dicant, quod Richardus dicit. Sufficiet hoc loco testimonium sancti **T H O M A E**, qui 3. part. quæst. 65. artic. 1. docet, & probat, septem esse nouæ legis Sacramenta; & in responsione ad vltimum sic ait: *In quolibet Sacramento nouæ legis gratia infunditur.*

T E R T I O mentitur pag. 40. vbi querens de aqua benedicta, rosa benedicta, ense benedicto, & similibus rebus; cur non sint Sacramenta, sic ait: *Aliquid quidem respondent Scholastici, alius aliud, sed tamen nec seipso expediunt, nec Lectoribus satisfaciunt, nisi quod Gabrielis ingenitæ probatur, qui dicit, aquam benedictam non esse Sacramentum, quia desit diuina institutio.*

D V O sunt hîc mendacia. **V N V M** quod Scholastici multum laborent, vt ostendant, cur aqua, & rosa, & similia, cum in Ecclesia benedicuntur, non sint Sacramenta. At Scholastici ad eò leuiter hoc expediunt, vt multi ne attingant quidem vt per se notum, alii obiter tantum explicent. Nihil enim horum est signum efficax gratiæ iustificantis, quod est præcipuum in omnibus Sacramentis.

A L T E R V M est mendacium, Gabrielem ingenuè confiteri, nihil deesse aquæ benedictæ, quo minus sit Sacramentum, nisi diuinam institutionem. Est, inquam, hoc verissimum mendacium; quia Gabriel in 4. dist. 1. q. 1. artic. 1. vbi de hac re agit dicit;

dicit quidem, aquam benedictam non esse à Deo institutam, sed ab Ecclesia, & idè non esse Sacramentum, sed non dicit, nihil aliud ei deesse, nisi diuinam institutionem, immò aperte indicat, alia etiam multa ei deesse. Nam non disputat eo loco propriè de aqua benedicta, sed explicat definitionem Sacramenti: & quia dixerat, ad Sacramenta requiri diuinam institutionem, inde deducit à Sacramenti definitione excludi aquam benedictam, lotionem balnei, & omnia signa naturalia. Quocirca sicut non licet colligere ex hac eius disputatione nihil deesse ad lotionem balnei, quò minus sit Sacramentum, nisi diuinam institutionem, ita non licet colligere, nihil deesse ad aquam benedictam, nisi diuinam institutionem, quò minus sit Sacramentum.

QUARTO mentitur pag 94 & 95. vbi tot sunt ferè mendacia quot verba: *Quidam, inquit, ut Alensis, Thomas, Durandus, &c. senserunt ipsis externis Sacramentorum elementis per verbum conferri quandam virtutem supernaturalem.* At non videtur legisse hos auctores: Siquidem Durandus contrarium docet; & S. Thomam oppugnat in 4. dist. 1. q. 4.

QUINTO mentitur ibidem, cum ait: *Addunt autem, ut offendant, nec se nec alios, quod dicunt intelligere, esse ens incompletum (vim inditam Sacramenti), quod per se non sit in aliquo ex decem prædicamentis.* Sed Kemnitium non intelligere quid Scholastici dicant, facile credi potest. Illos autem ipsos non intelligere motionem, hanc enim plerique vocant vim Sacramentis inditam, esse ens incompletum, quod per se in nullo prædicamento sit, mendacium est manifestum. Non enim vllus est vel mediocriter peritus Physicæ, aut etiam solius Logicæ, quin sciat motum esse ens incompletum, & ad nullum prædicamentum per se pertinere.

SIXTO mentitur ibidem, cum ait, Cyprianum existimasse Baptismum esse inutilem, qui conferebatur ab hæreticis, & malis ministris. Nam Cyprianus vbique distinguit malos ministros Catholicos ab hæreticis, & malos quidem affirmat utiliter baptizare, hæreticos autem inutiliter. Malè igitur Kemnitius coniungit ex sententia Cypriani, quos Cyprianus ipse disjungit. Vide Augustinum explicantem Cypriani sententiam, lib. 4. de Baptismo, cap. 10. & lib. 6. cap. 12.

& ipsum Cyprianum in Epistolis ad Iubaianum, ad Pompeium, ad Stephanum, & ad Quirinum.

SEPTIMO mentitur pag 95. cum sic ait: *Illam verò opinionem, quod in ipsis Sacramentorum elementis gratia essentialiter contineatur, sicut medicina in pixide, ita ut virtus Sacramentorum sit vel essentia, vel qualitas hærens in corporalibus Sacramentorum elementis; etiam inter Scholasticos Scriptores, non fuit omnibus probata, ut Bonaventura, Richardo, &c. Hic satis prodit suam imperitiam Kemnitius, & simul audaciam cum eâ reprehendit, quæ non intelligit. Nam imprimis confundit gratiam cum virtute Sacramentorum, cum tamen sint res diversissimæ. Gratia enim est effectus Sacramenti, virtus autem id, per quod Sacramentum operatur. Quocirca gratiam contineri in Sacramentis nullus Catholicus negat, virtutem autem illam Physicam non omnes admittunt. Deinde gratiam essentialiter id est, ipsam essentiam gratiæ hæere in Sacramentis, ut medicinam in pixide, nullus etiam Catholicorum dicit: Fatentur enim omnes gratiam hæere in anima, non in Sacramentis. Ponunt tamen, ut supra diximus, eam in Sacramento, ut in vase, metaphoricè accipiendo nomen vasis; quomodo dicuntur tela vasa mortis, quia in eis mors continetur, ut effectus in causa.*

OCTAVO mentitur ibidem, cum ait *Fuerunt etiam qui virtutem Sacramentorum in ipso opere, quo Sacramenta vel celebrantur, vel suscipiuntur, constituerunt: ita ut Sacramenta dicerentur conferre gratiam ex dignitate, & merito operis, quod exercet vel n. qui celebrat, vel qui suscipit. Hoc etiam mendacium testis est imperitiæ Kemnitianæ, quamquam non est eius proprium, sed à Caluino illud accepit. Vide supra in 3. Caluini mendacio. Plurima sunt alia in Kemnitio, hæc enim solum ex initio libri decerpta sunt.*

CAPVT SEXTVM.

Mendacia Tilemanni Heshusij.

HEMANNUS HESHVSIVS, qui se Episcopum Sambiensem vocat, librum scripsit de sexcētis erroribus Pontificiorum; qui liber nō habet vel vnam

micam falsis: colligit enim errores tam inconsideratè vt vel sint mera mendacia, vel contradictorij eorum sint hæreses apud omnes Lutheranos.

Ac vt solum, caussa exempli, discutiamus locum 15. qui est de Sacramentis, tertius error, quem notat, est desumptus ex CATECHISMO Romano in hæc verba: *Virtutem, quæ ex passione Christi manat, hoc est, gratiã, quam ille nobis in ara crucis meruit, per Sacramenta, quasi per aluuum quandã in nos ipsos deriuare oportet.* Hæc ille. Vbi primum corripit verba Catechismi Romani; siquidem ex alueo, quæ vox est in Catechismo, iste fecit aluuum, vt fordidam, & ridiculam faceret Catechismi sententiam. Deinde sententia Catechismi non potest damnari, quin damnentur etiam omnes Lutherani. Sume enim sententiam contradicentem, quæ sine dubio hæc erit; Christus in cruce non meruit nobis gratiam, vel si meruit, ea tamen non deriuatur ad nos per Sacramenta quasi per aluuum. At certè hanc sententiam Lutherani omnes damnant, quippe qui volunt gratiam ex Christi passione nobis per verba & Sacramenta offerri, & applicari. Neque refert quod ipsi non nominant aluuum: nam nominant instrumentalem causam, quod est longè amplius, quàm alueus. Vide Kemnitium in 2. parte Examinis, pag. 97. & Caluinum in Antidoto Concilij, sess. 7. can. 4.

Quintus error apud Tilemannum est, quòd Sacramenta veteris legis non impresserint characterem, qui est signum spirituale. Sume igitur contradicentem, nimirum; Sacramenta veteris legis imprimebant characterem spiritualem; & quære si vel ab vno ex Lutheranis approbetur, Lutherani enim non anteponunt vsquam, licet ferè æquent. Sacramenta legis veteris Sacramentis nouæ legis; & tamen summo consensu negant, Sacramenta nouæ legis imprimere characterem. Id quod negat etiam ipse Heshusius ibidem in 7. errore.

Nonus error est, quòd non requiratur bonus motus interior in suscipiente Sacramentum. Hunc errorem tribuit Heshusius Gabrieli lib. 4. sent. dist. 1. q. 3. Sed verba Gabrielis, quæ ipse citat, detegunt fraudem. Nam Gabriel non dicit non requiri motum interiorem, cum apertè requirat fidem,

dem, & pœnitentiam cum omnibus aliis Doctoribus, sed dicit cum Scoto, non requiri motum interiorem, qui sit meritorius gratiæ de congruo, vel de condigno. Scotus enim, & Gabriel, & multi alii docent, motus quosdam interiores esse meritorios de congruo iustificationis, sed addunt, quod si aliquando isti motus non sint tam perfecti, ut mereantur de congruo, tamen sufficere cum Sacramento ad iustificationem.

Decimus error est, quod Sacramenta veteris legis non contulerint gratiam, neque ex opere operato, neque ex opere operantis, seu per modum meriti, etiam si in fide, & charitate fierent. Hæc ille. Sed accipe contradicentem propositionem, & dicitur Sacramenta legis veteris contulerunt gratiam ex opere operato, vel ex opere operantis, seu per modum meriti. Atqui hæc tota est hæretica omnibus Lutheranis. Nam omnes execrantur, quod dicimus de opere operato; & multo magis, quod dicimus de opere operantis. Sacramenta enim gratiam conferre ex opere operantis, est gratiam conferre ex dignitate, & merito operis; ipsi autem nullum agnoscunt opus dignum aut meritorium, sed omnia esse volunt peccata mortalia, atque in primis idem Heshusius in eodem lib. tit. de iustificatione, de lege, de operibus.

Decimus tertius error est ex Consilio TRIDENTINO desumptus, sess. 7. can. 13. *Docent, inquit, sine externis Papi- sticis ritibus, nec veritatem, nec dignitatem, nec efficaciam Sacramentorum consistere.* Hæc ille. At hæc impudentis- sima impostura est: Concilium enim nihil eiusmodi docet. Hæc enim sunt verba Concilii, quæ ibidem ponit Heshusius, ut nimirum non solum sit, sed etiam habeatur impostor: *Si quis dixerit receptos, & approbatos Ecclesiæ Catholice ritus in solenni administratione Sacramentorum adhiberi consuetos aut contemni, aut sine peccato à ministris pro- libito omitti, aut in novos alios per quemcum- que Ecclesiarum pastorem mu- tari posse, anathe- ma sit.*

SSO

B 3 CON

CONTROVERSA

PRIMA,

De nomine Sacramenti.

CAPVT SEPTIMVM.

Sitne vtendum nomine Sacramenti.

DE NOMINE SACRAMENTI DVAE SVNT
 controuersiae hereticorum, tum ipsorum in-
 ter se, tum nobiscum. VNA, Si ^{1^o} hoc nomen
 vsurpandum. ALTERA, quid proprie signi-
 ficet haec vox Sacramentum.

Quod attinet ad priorem, Martinus Lutherus initio noue
 suae praedicationis visus est ab hoc nomine non parum abhor-
 rere. Nam in lib. de captiuitate Babyl. quam edidit anno XX.
 cap. de Matrimonio: *Non habet, inquit, uniuersa Scriptura
 sancta hoc nomen Sacramentum in ea significatione, qua no-
 ster usus, sed in contraria. Vbi enim significat, non signum rei
 sacrae, sed rem sacram, secretam, et absconditam.* Deinde in
 lib. de abroganda Missa, quem edidit anno XXI. Pia, inquit,
 et fidelis conscientia merito et digne pauere debet, ne hoc
 sacrificium appellet, aut credat, quod certissima est apud
 Deum et in Scripturis non dici sacrificium, et hoc solum ap-
 pellet sacrificium, quod constat a Deo vocari sacrificium. *Que
 enim furentior est temeritas, quam sic os in caelum ponere,
 ut hoc sacrificium, et cultum Dei dicas, quod ille non dicit
 sacrificium et cultum Dei?* Haec ille. Cum igitur Lutherus
 affirmet, vocem Sacramentum non esse in Scriptura in eo
 sensu, quo Ecclesia utitur Sacramentis, & simul affirmet, fu-
 rentem esse temeritatem uti nominibus in rebus Dei signi-
 ficandis, quibus Deus ipse in Scriptura non utatur: certe col-
 ligitur non ei placuisse, ut hoc nomine uteremur.

Quocirca Melanchthon Lutherum sequutus in locis com-
 munitis editis anno XXI & XXII. caput in quo agit de Sa-
 cramentis, inscribit de signis; & in medio eius capituli: *Que
 alij,*

ly, inquit, *Sacramenta, nos signa appellamus. Quin etiam antea erat cupido istorum hominum omnia nouandi, ut mallet Græca voce, & Latinis prorsus inaudita dici σφραγίδα, id est, sigilla, quàm Sacramenta.*

Andreas item Carolstadius in lib. de imaginibus, & Sacramentis, eundem Lutherum sequutus, ex professo agit contra nomen Sacramenti.

Porro Zvvinglius pater Sacramentariorum in lib. de vera & falsa religione, edito anno XXV. dicit quidem se nolle tumultuari ob hoc nomen, aperte tamen reprehendit. Sic enim habet in cap. de Sacramentis: *Vocem istam, Sacramentum, magnopere cuperem Germanis nunquam fuisse receptam.*

Sic etiam Calvinus lib. 4. Instit. cap. 14. §. 13. dicit se nolle contendere de nomine Sacramenti, & tamen non obscure reprehendit, dum ita loquitur: *Abundè liquet veteres, qui Sacramentorum nomen signis indiderunt, minimè respexisse, qui fuisset verbi huius usus Latinis Scriptoribus: sed no tam hanc significationem pro suo commodo affinxisse, qua simpliciter sacra signa designarent.* Hæc ille.

Ceterùm Lutherus cum vidisset Carolstadium, & Zvvinglium, cum quibus inimicitias gerebat, abhorrere a voce Sacramenti, mutauit citò sententiam, & nomen Sacramenti approbare cœpit. Sic enim scribit in lib. contra cœlestes Prophetas part. 2. *Dicit, inquit, Carolstadius, Christum & Apostolos non appellasse cœnam Sacramentum, velle se habere nomen ex Bibliâ: Deum imponere suis creaturis nomina, nos qui homines sumus, non debere indere nomina rebus diuinis: Et infra: Age animicida, tu & spiritus peccati, fatemur quidem Deum non dixisse Sacramentum, nec præcepisse ut Sacramentum diceretur: Sed dic nobis contra, ubi prohibuit Sacramentum dici? Quis ergo tibi dedit potestatem prohibendi, quod Deus non prohibet? Annôn est verus animicida, qui se ponit loco Dei super nos, & aufert nostram libertatem?] Ac deinde asserit, & probat, licere vti hoc nomine, immò & oportere vti. Quæ omnia non magis contra Carolstadium pugnant & Zvvinglium, quàm contra ipsum Lutherum, à quo illi didicerant, ut ostendimus.*

Luthero autem sententiam murante, mutarunt etiam ceteri Lutherani. Nam & in Confess. August. recipiunt nomen

Sacramenti: & Philippus in locis anno XXXVI inscribit caput de Sacramētis, quod antea inscripserat designis. Brentius quoque in Confessione Wirtembergēn. cap. de Sacramētis, idem nomen retinet Ac demū Kemnitius in 2. part. Examinis non procul ab initio, vocabulum hoc *ἄρραρον*, id est, non scriptum in diuinis literis esse dicit, & tamen retinendum, & conseruandum. Solū ergo controuersia restat cum Sacramentariis, & cum priore sententia Lutheri.

Sed facildē probare possumus, nomen hoc esse vsurpandū, & conseruandum PRIMO, quia reperitur in Scripturis. Sunt autem duo notanda antequam hanc rationem explicemus. PRIMO quidē Scripturas sacras non Latinē, sed vel Hebraicē, vel Græcē à Prophetis, & Apostolis scriptas fuisse: proinde non esse demonstrandā ex Scripturis vocem Latinam, Sacramētū: sed Græcam, quæ illi respondet, nimirum *μυστήριον*. Idem enim omninō est Latinis Sacramētum, quod Græcis Mysterium. Neq; in hoc vlla dissensio est: fatentur em̄ aduersarii idem esse Sacramētum, & Mysterium, & idē vtrumq; vocabulum dicunt esse *ἄρραρον* in nostra significatione.

SECUNDO, aliter ex Scripturis probari posse nomen Sacramenti apud Catholicos, aliter apud hæreticos NAM apud Catholicos, qui fatentur Matrimonium esse Sacramētum propriē dictum, probamus nomen Sacramenti esse in Scripturis, nō solū in genere, sed etiam in specie, id est, vt significat res illas septem, quas propriē Sacramēta vocamus. Ait enim Apostolus ad Ephē. 5. *Propter hoc relinquet homo patrē, & matrem suam, & adhaerebit uxori suæ, & erunt duo in carne vna. Sacramētum, siue (vt habetur Græcē) Mysterium hoc magnum est, ego autem dico in Christo, & in Ecclesia. Vbi Apostolus Concil Trident. teste, sess. 24. Sacramētum propriē dictum vocat Matrimonium, seu coniunctionem viri & fœminæ: est enim ea coniunctio signum rei sacræ, & arcana, id est, coniunctionis Christi cum Ecclesia. Neque obstat, quod Paulus videatur loqui de coniugio Adami, & Eux, quod quidem Sacramētum nouæ legis non fuit. Nam Paulus etsi allegat verba Adami, tamen ea accomodat ad coniugia sui temporis: omni enim coniugio conuenit quod Adam dixit: *Erunt duo in carne vna.* Vndē non
ait*

ait Paulus, Sacramentū hoc magnum fuit, sed Sacramentum magnum est, nimirum posteaquam à Christo addita est illi promissio gratiæ

Apud hæreticos autem, qui Matrimonium nō admittunt esse Sacramentum propriè dictum, non possumus probare ex Scripturis nomen Sacramenti, ut est nomen specificū, & proprium nostrorum Sacramentorum. Nusquam enim in Scriptura Baptismus, aut Eucharistia, aut Pœnitentia, aut Ordo, aut etiam Confirmatio, aut Vnctio, Mysterium, vel Sacramentum appellatur. Possumus tamen ex Scripturis ostendere nomen Sacramenti, ut est nomen genericum, & commune ad nostra septem Sacramenta, & alias res quasdam; nimirum ut significat signum rei sacræ, vel arcanæ quod quidem satis est, ut possimus hoc nomine uti, etiam testimonio Scripturarum. Nomen enim genericum verè conuenit rei, licet non soli illi conueniat.

Id igitur nomen in Scripturis haberi contra Lutherum demonstramus ex Daniele, cap. 2. ubi sæpissimè vocatur Mysterium, vel Sacramentum statua Nabuchodonosor, quia erat signum rei latentis, id est, successionis quatuor regnorum, & regni Christi post illa exorturi, ex quo colligimus, vocabulū **מְסֵטֵר** Hebraicum, & **ܡܫܬܝܪܐ** Chaldaicum: non solum significare rem secretam, ut Isaiæ 24. *Secretum meum mihi*: Sed etiam signum rei secretæ, ut hoc loco Danielis: quamquam etiam hoc loco non negauerim, aliquando significare rem secretam. Nam interdum Scriptura vocat Mysterium ipsum somnium oblitum, & proinde absconditum, & secretum: interdum ipsam statuam illius, quæ per somnium apparuerat, significationem.

Item probamus ex illo Apocal. 17. *Et in fronte eius nomen scriptum Mysterium*. Et infra: *Ego dicam tibi Sacramentum mulieris*. Hinc enim habemus mulierem illam forma meretricia, quam Ioannes vidit, fuisse quoddam Sacramentum id est, signum rei latentis, nimirum Romani Imperii, vel Antichristi, ut alibi exposuimus. Nō enim res ipsa latens, sed mulier, quæ videbatur, appellatur Mysterium, & Sacramentum: ob significationem, quam continebat, ut patet ex nomine scripto in fronte.

Idem probatur ex illo 2. Thes. 2. Nam *Mysterium iam operatur iniquitatis*. Vocat enim Apostolus Mysterium iniquitatis, persecutiones Ecclesie primitiue ab Imperatoribus, & hæreticis excitas, quia significabant persecutiones excitandas in nouissimis diebus ab Antichristo. Ita enim exponunt eum locum Chrysostomus, Teophylactus, Ambrosius, & alij ferè omnes.

Deniq; idem probatur efficacissimè ex illo Ephes. 5. *Sacramentum hoc magnum est*. Tamen enim Erasmus, & Caluinus Mysterium à Paulo dici contendunt, non coniunctionem viri & fœminæ, sed Christi, & Ecclesie, eò quòd addat Apostolus: *Ego autem dico in Christo, & in Ecclesia*: tamen apertissimè falluntur. Quod enim Paulus Sacramenti nomen non tribuat Christo, & Ecclesie, sed coniunctioni viri, & fœminæ, patet tum ex relatiuo pronomine, hoc. Refert enim id quod dictum fuerat, nimirum: *Erunt duo in carne una*: tum etiam quia periret tota ratio Apostoli: vult enim probare, debere viros diligere suas vxores; id verò. probat, quia illud: *Erunt duo in carne una*, est magnum Sacramentum in Christo, & in Ecclesia. Quod si totum hoc Mysterium est in coniunctione Christi, & Ecclesie, & ad coniugium nihil pertinet, quid, quæso, Paulus probat? Vide commentarium Hieronymi, Chrysostomi, Oecumenij, & aliorum Patrum in hunc locum. Coniunctio igitur sensibilis, & externa viri & fœminæ, Sacramentum est, id est, signum rei sacre spiritualis, & latentis, id est, coniunctionis Christi, & Ecclesie. Quocirca Kemnitius his testimoniis persuasus, fatetur nomen Sacramenti vt genericum est, scriptum esse, licet vt specificum, non sit scriptum.

Falsum igitur est, quod Lutherus dicebat, Sacramentum in vniuersa Scriptura significare rem sacram, secretam; nusquam autem signum rei sacre, secrete. Nec minus falsum est, quod ibidem addidit, Catholicos vbiunque in Scriptura inuenerunt nomen Sacramenti, ex eo fecisse signum: non enim vbi que dicimus, Sacramenti nomine significari signum, sed solum quibusdam in locis, alibi autem significare rem secretam, vt Tob 12. *Sacramentum Regis abscondere bonum est*. Et Ephes 1. *Vt notum faceret nobis Sacramentum voluntatis sue*. Et 1. Timot. 3. vocat Incarnationem, magnum pietatis Sacramentum

mentum. Neq; id ignorarunt Scholaſtici, quin potius omnes eum Magiſtro indicant has acceptiones varias Sacramenti ſecundum Scripturas. Vide in 4. diſt. 1. & S. Thomam 3 parte quaſt. 60. art. 1.

Quod ſi Sacramentum dicatur à ſacrando, & intiando, quod placet Zvinglio, vt poſtea dicemus, habetur in Scriptura Teſtamenti veteris vox Hebræa noſtræ Latinæ voci reſpondens, nimirum **קָרָא** ſeu **קָרָאָה**, id eſt, ritus confe-
 rationis, Exod. 28. Leuit. 8. & alibi.

SECUNDA ratio ſumitur ex Patribus. Antiquiſſimi enim Patres hoc nomine uſi ſunt ad ſignificandum Baptiſmum, Eucharistiã, & alia id genus ſacra Symbola. TERTULLIANVS vetuſtiſſimus Latinorum, lib. de pteſcriptionibus, cap. 16. *Ipsas quoq; inquit, res Sacramentorum diuinorum, in illorum mysteriis diabolus emulatur: tingit & ipse quosdam, signat in frontibus milites suos, &c.* Vide etiam lib. 1 in Marcion. ante medium. S. CYFRIVS, lib. 2 epist. 1. de Baptiſmo, & Confirmatione dicit: *Si Sacramento utroq; nascantur.* Lib. 2 epist. 3. ad Cæciliũ: *Quo & ipso inquit, Sacramento (Eucharistiã) populus noster ostenditur adunatus.* Et lib. 4. epistola 7. ad Magnũ: *Neg enim sic in Sacramento saluari delictorum contagia, vt in lauacro carnali, & ſeculari sordes cutis, & corporis abluuntur.* Eadem vtuntur voce LACTANTIUS lib. 4. cap. 17. HILARIUS in illud Pſal. 121. *Et abundantia diligentibus te.* HIERONYMVS in cap. 44. Ezech. & in cap. 1. Malach. AVGVSTINVS in epist. 118. & lib. 2. doctrinæ Chriſtianæ. cap. 3. & demum omnes posteriores.

Ex quibus Patrum ſententis colligimus, nomen hoc eſſe antiquiſſimum, & proinde retinendum, etiam ſi in Scripturis non haberetur: quomodo retinemus multa alia nomina, quæ non ſunt in Scripturis, vt Trinitatem conſubſtantialem, perſonam, &c. Periculoſiſſima enim eſt vocum nouarum libertas in Eccleſia, cum paulatim ex nouis vocibus, nouæ etiam res oriantur, cum vnicuiq; licet in rebus diuinis nomina fingere. Vnde & B. Paulus prohibet prophanas vocum nouitates, 1 Tim. 6. & S. AVGVSTINVS lib. 10 ciuit. ca. 23. *Liberi, inquit, vocibus loquuntur Philoſophi; nec in rebus ad intelligendum difficillimus offentionem religioſarum aurium,*
perici-

perimescunt: nobis autem ad certam regulam loqui fas est, ne verborum licentia, etiam de rebus, quæ hîs significantur, impiam gignat opinionem.

Rursus colligimus, tum ex Scripturis, tum ex Patribus citatis, Kemnitium falsa, & pugnancia de hoc nomine loqui. Nam pag. 28. sic ait: *Augustinus primus sermone cepit vocabulum Sacramenti in hac quidem materia extendere, & latius usurpare, quàm antiquitas fecerat. In epistola enim quinta ad Marcellinum de signis loquens, inquit: Quæ cum ad res diuinas pertinent, Sacramenta appellantur. Vt igitur Augustino aliquid sit Sacramentum, satis est, si rei altius diuinæ vel sacræ signum sit. Hæc ille. At falsum esse, primum Augustinum fuisse, qui extenderit hoc nomen ad alia sacra signa, quàm ad Baptismum, & Eucharistiam, patet ex omnibus Scripturis citatis, & ex Tertulliano, Cypriano, ac Lactantio locis notatis: & præterea pater ex ipso Kemnitio, qui paulò ante, id est, pag. 22. sic ait: *Coniunctio viri & uxoris in coniugio est Sacramentum coniunctionis Christi, & Ecclesiæ, ad Ephes. 5. Et infra: Omnes figuras, & allegorias significantes aliquid, Patres vocant Sacramenta, Tertullianus lib. 5. contra Marcionem vocat Sacramenta figurarum, & allegorias Sacramentorum, ubi de duobus Abrahæ filiis loquitur. Aduersus Iudæos, vocat Sacramentum ligni, disputans de securi Elisæi, & de ligno Adæ. Hæc ille, qui viderit quàm benè cohæreat, Augustinum auctorem illius rei facere, quæ apud Tertullianum, aliosq; vetustos Patres, & apud ipsum Apostolum Paulum inueniatur.**

Adde postremò, quòd omnes linguæ vulgares in Latina Ecclesia hoc nomen retinuerunt, vt Italica, Gallica, Hispanica, Germanica, & aliæ quod est argumentum semper fuisse hoc nomen Sacramentum, in Ecclesia, venerabile. Sed de hac prima Quæstione satis.

CAPVT OCTAVVM.

De etymologia, & notione Mysteriorum Sacramenti.

QUIA certum est prius in Ecclesia fuisse voces Hebraicas, & Græcas, quàm Latinam, Sacramentum, & Latinos nihil aliud veluisse exprimere per Sacramen-

eramentum, nisi quod Hebræi, & Græci exprimebant per sua vocabula, PRIMVM de Hebraica, DEINDE de Græca, POSTREMO de Latina voce dicendum erit.

Hebræi tres habent voces, quibus Sacramenta sua significare solent. PRIMVM enim omnes cæremonias, inter quas numerantur Sacramenta, vocat קָרָה vel קָרָה ut patet Exodi 12. 28 & alibi. Sed hoc nomen non tam ipsam cæremoniã, quàm legem cæremonialem significat; nam קָרָה statuere significat, & מְחֻקֵּי legislatoré. Vnde in Testamento nouo semper cæremoniæ Iudæorum dicuntur leges, vt Matth. 23. Lex & Prophetæ usque ad Ioannem, id est, Figuræ illæ cæremoniarum, & vaticinia Prophetarum usque ad Ioannem. Et Galat. 5. *Contestor omni circumcidenti se, quod debitor est uniuersæ legi faciendæ.* Id est, qui admittit circumcissionem, debet eodem iure admittere omnes cæremonias.

ALIVD vocabulum est קִלְוָה & קִלְוָה quod consecrationem, seu initiationem significat, & habetur Exodi 28, & Læuit. 8. vbi agitur de consecratione Sacerdotis. Deducitur autem hæc vox à verbo קָלָה quod significat implere, & perficere; quia qui Sacramentum suscipit, perficitur, vt sit idoneus ad sacram functionem peragendam.

TERTIA vox est קָדַשׁ & קָדַשׁ quæ magis in vsu est Chaldæis, quàm Hebræis. Vnde Hebræi nondum inuenerant veram eius radicem; sed, vt suprâ diximus, satis apertè colligitur ex cap. 2. Danielis, ea voce significari tum rem ipsam secretam, tum etiam signum rei secretæ.

Porrò etymologiam Mysterii explicans Clemens Alexandrinus in Oratione exhortatoria ad Gentes, cuius etiam meminit Eusebius in 2. de præparatione Euangelica, cap. 5. dicit, *μυστήριον* dici à μῖσος, quod scelus, & execrationem significat. Reprehendit Dominicus à Soto hanc etymologiam in 4. dist. 1. quæst. 1. atr. 1. quod μῖσος per iota significet scelus, & odium: *μυστήριον* autem scribatur per ipsilon. Sed non erat opus, vt homo Latinus cùm auctoribus grauiissimis, atque Græcis, de Græcæ vocis etymologia contenderet. Nam et si

μῖσος

μισος odium, μύσος tamen scelus propriè significat: porro Clemens à μύσος deduxit μυσήριον, non à μίσος, licet posteriorem hanc vocem habeant aliqui Latini codices Eusebij, ex errore librariorum. Præterea Clemens non voluit eo loco propriam, ac germanam etymologiam Mysteriorum explicare, sed de industria posuit quandam minus propriam, sed valde aptam ad irridenda sacra Gentilium, quod tum agebat. Itaque cum vellet sacra illa ridere, ac detestari, dixit vel appellari μυσήρια ἂν τῷ μύσος, quod scelestæ, & execranda essent; vel dicta esse μυσήρια, quasi μυθηρία, id est, fabulosa.

Alij deducunt μυσήριον à verbo μύω, quod est claudio, & σῶμα, quod est os: quasi Mystera silentio honoranda sint: vel à μύσφι ἔτηξεν, id est, abscondere & seruare, quod sint occultè seruandæ res sacræ.

Posset etiam non ineptè deduci à μυέω μυήσω quod est initio, seu sacris imbuo, vnde est μύσης, id est, sacrorum antistes, qui alios initiat.

Sunt autem tres huius vocis significationes. PRIMA ac præcipua est, vt Mystrium dicatur ea cæremonia, qua homines sacris iniantur. Quocirca à M T. lib. 2. de legibus dicuntur etiam initia: & S. Ambrosius librum scripsit, de iis, qui Mystriis iniantur. Et hæc significatio respondet etymologia, quam posuimus à verbo μυέω. & huic voci in hac significatione respondet vox Hebræa קריאת, id est, consecratio. Quia verò Mystria Gentilium noctu celebrabantur, & secreta esse oportebat, inde nata est

SECUNDA significatio, qua Mystrium dicitur id omne, quod arcanum, & secretum est. Hinc est illud Apostoli 1. Corinth. 13. *Si nouerim Mystria omnia, Matth. 13. Vobis datum est nosse Mystria regni Dei:* Et respondet verbum Hebræum קר in priore significatione, vel etiam סוד quo frequentius vtuntur, id est, secretum.

TERTIA significatio ex secunda nata est, qua videlicet Mystrium dicitur omne signum externum rei arcana, & latentis: qua significatione omnes figuræ Testamenti veteris dicuntur Mystria, necnon parabola, & similitudines quæ habentur

bentur vel in Euangelio, vel in Apocalypsi, vt testimonia supra allata ostendunt. Et huic respondet vox illa ¶ in posteriore significatione.

Iam verò Sacramenti etymologia notissima est; dicitur enim à sacro: sed significationes multæ sunt. PRIMA est, vt Sacramentum dicatur pignus à litigantibus in loco sacro positum. Vt enim scribit Varro l. 4. de lingua Latina prope finem mos erat apud Romanos, vt cum duo litigabant, tum qui affirmabat, tum qui negabat, deponeret quingétos æris in loco sacro apud Pontificem; finita verò lite, qui vicerat, depositum suum reciperet, qui vinceretur, perderet, eiusque depositum ærario cederet in pœnam iniustæ litigationis. Illa ergo deposita Sacramenta dicebantur, quod in loco sacro seruarentur. Hæc significatio præter ceteras placuit Zvvinglio, in libro de vera & falsa religione, cap. de Sacramentis: *Sacramentū, inquit, nihil aliud est, quàm initiatio, & oppigneratio. Sicut enim qui litigaturi erant, certū, pecuniæ pondus deponebant; sic qui Sacramenti initiantur, sese obstringunt, & oppignerantur.*

SECUNDA acceptio est, vt Sacramentum idem sit, quod iuramentum, quod quidem nisi per rem aliquam sacram fieri non potest, cum Deum ipsum testem citet omnis, qui iurat. Est autem hæc acceptio frequentissima in iure ciuili, & Canonico, & in auctoribus tum Gentilibus, tum etiam Christianis. Hæc acceptio Caluino placuit, lib. 4. Inst. cap. 14. §. 13. Sic tamen, vt Sacramentum non tam sit iuramentum, quo se homo obstringit Deo, quàm quo se Deus obstringit hominī. Vnde Nicolaus Selneccerus in 2. p. Pædagogia, cap. de Sacramentis dicit, $\mu\upsilon\sigma\tau\epsilon\rho\rho$ dici à $\mu\upsilon\omega$, quod est claudo, quia Sacramenta quasi Deo sigilla claudunt, & obstringunt diuinas promissiones.

TERCIA significatio est, vt Sacramentum idem sit, quod Mysterium; & proinde significet tria illa, quæ Mysterij voce significari diximus; nimirum, rem secretam, & signum rei secretæ, & rem sacramentem & initiantem.

Quæ omnes acceptiones conueniunt nostris Sacramētis; sed maximè propria est ea, quæ ultimo loco nominauimus. Nam illa PRIMA Varrois & Zvvinglij non est aliena à nostris Sacramentis. Verè enim per Sacramenta nos abstringimus, & oppigneramus Deo, tamē hæc acceptio nec inueni-

tur in Scripturis, nec est ita propria, ut solis Sacramentis nostris conueniat. Multa enim sunt alia præter Sacramenta, quibus nos oppigneramus Deo, ut omnia vota.

SECUNDA acceptio Caluini, quadrat etiam in nostra Sacramenta. Nam in Sacramentis, ut nos Deo obstringimus ad obsequium, ita se nobis ille quodammodo obstringit ad protectionem. Sed neque hæc habetur in Scripturis, neque est propria nostrorum Sacramentorum, cum etiam sine Sacramentis per simplicem promissionem se Deus obstringere soleat.

TERTIA & QUARTA acceptio, qua Sacramentum dicitur quæcunque res sacra, arcana, vel signum rei sacræ, & secretæ. habentur in Scripturis, ut supra ostendimus, & Sacramentis nostris conueniunt. Nam omnia nostra Sacramenta, & sacra sunt, cum Dei sint; & arcana sunt, cum solis fidelibus nota sint, nec debeant aliis facile prodi, ut docet Dionysius de Eccles. hierar. cap. 1. & Cyrillus lib. 7. in Iulianum, extremo, & alii Patres passim, & denique rem sacram, & occultam significant, nimirum gratiam. Sed neque hæc acceptiones sunt propriæ nostris Sacramentis, cum plurima sint alia signa sacra, arcana, & quæ res sacras, & arcanas significant, ut omnes ferè figuræ Testamenti veteris.

QUINTA igitur acceptio, qua Sacramentum significat cæremoniam initiantem, & consecrantem hominem Deo, siue (quod ferè est idem) signum rei sacræ, non cuiuscunque, sed rei sacræ sacrantis, & initiantis hominem, propriissima est. Nam INPRIMIS solis Sacramentis conuenit, ut postea fusius ostendemus.

DEINDE respondet apertissimè etymologiæ Mysterii, & Sacramenti: nam Mysterium deduximus à *μύεω*, quod est initio; & Sacramentum rectissimè deducitur à *sacrando*. Vnde S. AVGVSTINVS lib. 15. de ciuit. Dei, cap. 26. *Vnde, inquit, Sacramenta manarunt, quibus credentes initiantur.* ubi dicit, initiari Sacramentis nouæ legis. Et Epist. 23 dicit, Sacramenta nouæ legis consecrare homines Deo. Et TERTVLLIANVS lib. de præscriptionibus, ostendere volens, quemadmodum diabolus Deum imitari studeat: *Tingit, inquit, & ipse quosdam, utique credentes, & fideles. suos, expiationem delictorum de lauacro repromittit, & sic etiã initiat Mithra.* Hæc ille:

ille: ubi Baptismi Sacramentum initiationem appellat. Et S. AMBROSIVS librum, in quo de Sacramentis Baptismi, & Eucharistiæ tractat, inscribit, De ijs, qui iniciantur Mysterijs. Item MAGISTER in 4. dist. 1. & cum eo Doctores plurimi dicunt, Sacramentum dici à sacrando. S. THOMAS in 1. 2. quæst. 102. art. 5. *Sacramenta, inquit, proprie dicuntur illa, quæ adhibebantur Dei cultoribus ad quandam consecrationem, per quam scilicet deputabantur, quodammodo ad cultum Dei.*

Denique Sacramenta veteris legis nunquam vocantur in Scriptura Testamenti veteris secreta, vel signa rei secretæ, id est, סוד vel קד, sed semper appellabantur consecrationes, & initiationes, id est, מצותים vel cæremoniæ, id est, חקים:

CONTROVERSIÆ SECUNDA.

De definitione Sacramenti.

CAPVT NONVM.

Quid requiratur ad Sacramentum nouæ legis constituendum.

DIXIMVS DE NOMINE, NUNC DE RE IPSA dicendum erit. Tres autem erunt partes disputationis de natura Sacramenti. PRIMØ enim exponendum erit, quid requiratur ex communi sententia omnium Catholicorum ad Sacramentum nouæ legis constituendum. DEINDE disserendum erit de ipsa formali, & artificiosa definitione Sacramenti. POSTREMØ examinandæ, & refellendæ variæ hæreticorum sententiæ, & deprauationes circa naturam, & definitionem Sacramenti.

e

Quod

Quod igitur ad PRIMVM attinet, Catholici Doctores esse dissentiant in rebus quibusdam Philosophicis, & minutis, vt An Sacramentū sit vnum per se; An sit ens rationis, &c. tamen in re Theologica mirificè conueniunt, cum hæretici contra inter se mirificè dissentiant, vt mox videbimus.

Igitur quæ ad Sacramentum nouæ legis constituendum necessariò requiruntur, hæc sunt PRIMVM vt fit signum, dicitur autem signum, vt S. AVGVSTINVS definit libro. 2. cap. 1. doctrinæ Christianæ: *Res præter speciem, quam ingerit sensibus, aliud aliquid ex se faciens in cogitationem venire.* Quocirca debet signum esse res aliqua cognoscibilis, debet item ducere in cognitionem alterius. Et quia hoc secundum, ducere videlicet in cognitionem alterius, in signo est potissimum, vt idem Augustinus docet lib. 1. cap. 1. doctrinæ Christianæ, idè oportet signum, quatenus signum est, imperfectius esse re illa, quàm significat, & magis illā, quàm seipsum representare. Quare non dicitur homo signum suæ imaginis licet ex cognitione hominis saepe cognoscatur imagines; sed contra imago dicitur signum hominis. Iam verò quod Sacramentum signum quoddam sit, patet tum ex Scriptura, cum Genes. 17. circumcisio dicitur signum fœderis. Rom. 6. Baptismus dicitur signum sepulturæ, & resurrectionis, 1. Corinth. 10. Eucharistia dicitur signum passionis, & mortis Christi. Ephes. 5. Matrimonium dicitur signum coniunctionis Christi, & Ecclesiæ: tum ex Patribus. Nam Dionysius cap. 1. Eccles. hierat. & alij Patres Græci, Sacramenta vocant *σύμβολα* id est, signa, & S. Augustinus, nunc vocat signacula, vt de catechizandis rudibus, cap. 26. nunc verba visibilia, vt lib. 19. contra Faustum, cap. 16.

SECVDVM est, vt hoc signum sensibile sit: sunt enim signa quædam etiam inuisibilia, vt character animæ, impressus sed sacramenta visibilia, seu sensibilia signa esse debere certissimum est. Solus fermè est Guilielmus Okam, qui in 4. dist. fatetur quidem, Sacramenta esse signa sensibilia, sed non putat id esse de essentia, quia posset Deus instituere Sacramentum in re spirituali, vt si statueret, vt oratio mentalis, aut meditatio passionis Christi conferret gratiam ex opere operato. At fallitur Okam, quia illa oratio, vel meditatio haberet quidem effectum Sacramenti, sed Sacramentum non esset. Sa-
cra-

cramentum enim intrinsecè, & essentialiter est caremonia religionis; caremonia autem est actus externus. Vnde sancti Patres passim docent, Sacramenta esse vestigia quædam, & manuductiones ad spiritualia, & inuisibilia, vt patet ex Dionysio, & Augustino locis notatis, nec nõ ex Chryostomo homil 83. in Matth.

TERTIVM est, vt hoc signum sit voluntarium, siue datum, non naturale. Quædam enim signa sunt naturalia, quæ non pendent ex noua institutione, sed ex natura sua significant, vt est fumus signum incendij, & odor signum rei odoratæ præsentis, & aurora signum vicini solis: alia signa sunt ex arbitrio instituentis, vt nomina, & verba omnia, vexilla militum, & omnia insignia familiarum. Porro Sacramenta signa esse posterioris generis docet Augustinus lib. 2. doctrinæ Christianæ, cap 3 & lib 3. cap. 9. neque vllus contradicit. Res enim ipsa per se clamat.

QVARTVM est, vt hoc signum habeat cum re, quam significat analogiam, & similitudinem aliquam. Tria enim inveniuntur signorum genera. QVÆDAM enim tantam habent cum re significata similitudinem, vt sine vlla institutione naturaliter significant: quomodo imago Christi signum est Christi, & vestigium in arena impressum, signum est pedis.

QVÆDAM alia nullam habent cum re significata similitudinem, & idè tota pendent ab institutione: hoc modo verba sunt signa rerum, & sonus campanæ signum senatus habendi.

QVÆDAM denique medio modo se habent. Nam habent quidem aliquam analogiam cum re, sed tam indeterminatam, & confusam, vt magis apta sint ad significandum, quam actu significant, nisi determinetur ab aliquo: quo modo imago hominis non facta ad alicuius particularis hominis similitudinem, neminem in particulari significat, & tamen quemlibet significare potest, si determinetur adscripto nomine alicuius, aut addito vestimento, aut alio signo particularis hominis.

Huius tertij generis sunt omnia Sacramenta. Nam nec per se significant actu, nisi determinentur, & tamen apta sunt significare, si determinentur. Id patet discurrendo per singula. Nam ablutio externa internæ ablutionis similitudinem ge-

rit; proinde aptissima est ad eam significandam, si ad id adhibeatur. Idem de Vnctione, alimento corporis Dominici, aliisque Sacramentis dici potest.

Solum est Sacramentum Pœnitentiæ, quod cum in solis verbis consistat essentialiter, non videtur habere naturalem analogiam cum re significata, sed habet tamen. Non enim illa verba, *Ego te absoluo*, Sacramentum sunt, quatenus significant ex humana institutione, id est, quatenus verba sunt: sed quatenus sunt veluti res quædam à Deo institutæ ad significandam, & efficiendam iustificationem à peccatis. Habet autem analogiam exterior absolutio, quæ ore pronuntiatur, cum interna iustificatione, quæ à Deo efficitur. Itaque absolute significata per verba, Sacramentum est, non ut per verba significatur, sed ut significat ipsam absolutionem internam.

Vnde S. AUGUSTINVS in epist. 23. ad Bonifacium: *Si Sacramenta, inquit, quandam similitudinem earum rerum, quarum Sacramenta sunt, non haberent, omninò Sacramenta non essent.* Et Græci Patres, passim Sacramenta vocant ἀντίτυπον quod vocabulum significat rem ita similem alteri, ut cum illa quasi certare videatur de forma, ut si depicta imago ita probe, & quasi ad vivum rem exprimat, ut non imago, sed res ipsa videatur. Sic enim accipit hanc vocem Nazianzenus in 2 orat. de Pascha, ubi noctem Paschalem ob infinitam ardentium cereorum multitudinem, quibus illuminabatur, vocat antitypam firmamenti cœlestis, ubi infinita stellarum lumina conspiciuntur. Sic etiam ante Gregorium S. Petrus in epistola cap. 3. vocat Baptisma nostrum antitypum respectu arcæ Noæ, ubi noster interpret rectè vertit, similis formæ. Cum ergo Patres Sacramenta vocant ἀντίτυπον earum rerum, quarum Sacramenta sunt, nihil aliud sibi volunt, quam habere Sacramenta maximam similitudinem cum his rebus, quarum sunt Sacramenta.

QVINTVM est, ut hoc signum repræsentet rem aliquam sacram, non prophanam. Sunt enim Sacramenta cæremonie religionis: unde etiam illa violare, omnium consensu, sacrilegium est. Id quod etiam patet ex nomine: nam Sacramentum a sacro dicitur. Deniq; S. Augustinus in epist. ad Marcellinum dicitur

dicuntur signa cum ad res diuinas pertinent, Sacramenta nominari.

Porro res illa sacra, quam Sacramenta nouæ legis significant, triplex est: gratia iustificans, quæ ut præsens demonstratur, passio Christi, quæ est causa gratiæ, & ut præterita commemoratur, & vita æterna, quæ est effectus gratiæ, & ut futura præfiguratur. Ita docet S. Thomas 3. part. quæst. 60. art. 3 & omnes alij Doctores. Ac de Baptismo quidem, & Eucharistia res notissima est. Nam Rom. 9 quod Baptismus sit memoria passionis, ostendit Paulus, cum ait: *Quicumque baptizati sumus in Christo, in morte ipsius baptizati sumus.* Et infra de gratia iustificationis: *Qui mortuus est, iustificatus est à peccato, Et: Consepulti enim sumus cum illo per Baptismum in mortem, ut quomodo Christus resurrexerit à mortuis, ita & nos in nouitate uitæ ambulemus.* Denique de vita æterna ibidem: *Si complantati sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus.*

Pari ratione de Eucharistia, Luc. 22 *Hoc facite in meam commemorationem*, id est, in memoriam passionis: nam ut exponit Paulus 1. Corinth. 11. *Quotiescunque manducamus panem hunc mortem Domini annuntiamus.* Item de gratia, Ioan. 6. *Qui manducat me, & ipse uiuet propter me.* De gloria: *Si quis manducauerit ex hoc pane, uiuet in æternum.* Vnde Ecclesia canit: *O sacrum conuiuium, in quo Christus sumitur: Recolitur memoria passionis eius: Mens impletur gratia: Et futuræ gloriæ nobis pignus datur.*

De alijs Sacramentis non est ita notum: tamen certum est, saltem implicitè, illa omnia significare; quia cum omnia significant gratiam, consequenter etiam significant principium, & finem eiusdem gratiæ.

Est autem hoc loco NOTANDUM, id quod præcipuè & essentialiter significatur per Sacramentum nouæ legis, esse solam gratiam iustificantem. Nam ut infra dicemus, Sacramenta nouæ legis efficiunt, quod significant: at non efficiunt passionem Christi, nec uitam beatam, sed solam iustificationem: passionem enim præsupponunt, & uitam beatam promittunt; iustificationem autem propriè adferunt.

PRAETEREA Sacramenta, ut mox dicemus, sunt instituta ad sanctificandum. At quo propriè, & formaliter san-

etificamur, gratia est; passio Christi, & vita beata extrinseca lūc.
 DENIQUE id propriè Sacramenta significant, quod per
 verba exprimitur: verbis autem Sacramentorum iustificatio
 sola plerumque exprimitur. Id enim significat, Ego te abluo,
 Ego te confirmo, Ego te absoluo, &c. Neq; obstat, quod ver-
 ba Eucharistiæ, *Hoc est corpus meum*, non videantur sonare
 sanctificationem, sed ipsum Domini corpus. Nam illud signi-
 ficant, vt cibum animarum, & spirituales mentis refectionem,
 quæ per internam gratiam fit.

Atq; ex hoc capite multa sacra signa excluduntur à ratione
 Sacramenti, vt res creatæ omnes, quæ signa sunt potentia & sa-
 pientia Dei: nam: *Cæli enarrant gloriam Dei*, Psal 18. Item
 omnes sacræ imagines Christi, & Sanctorum; sacræ literæ; li-
 gnum crucis, & alia id genus, quæ sunt quidem signa sacra,
 rerum sacrarum; sed non significant propriè gratiam sanctifi-
 cantem animas.

SEXTVM est, vt hoc signum non solùm significet sanctifica-
 tionem, sed etiam ita significet, vt quæ tunc fiat, dum Sacra-
 mentum adhibetur. Omnes enim Theologi cōueniunt, quod
 Sacramenta nouæ legis significant sanctificationem, quæ tunc
 fiat: id enim verba ipsa ostendunt, Ego te absoluo, Ego te ab-
 luo, &c. Et hinc multa signa sacra sanctificationem significan-
 tia excluduntur à ratione Sacramenti. Nam exempli causa
 Manna quod pluebat, Israëlitis, significabat spirituales re-
 fectionem, & dulcedinem, quam præbet Eucharistia; tamen Sa-
 cramentum non erat, sed figura Sacramenti, quia significabat
 eam refectionem, vt futuram, non vt quæ tunc daretur. Si-
 etiam columba, quæ super Christum apparuit in Baptismo
 signum erat sanctitatis, & innocentia Christi, sed non quod
 tum primùm inciperet, vel cresceret: iam enim ab incarnati-
 one plenus fuerat gratia.

SEPTIMVM est, in quo etiam omnes conueniunt, vt Sa-
 cramenta nouæ legis, nō solùm significant sanctificationem
 quæ tunc fiat, sed etiam, quæ fiat vi ipsius Sacramenti, ita vt
 Sacramentum sit causa instrumentalis sanctificationis; id
 quod postea probandum erit contra hæreticos. Hinc autem
 excluduntur a ratione Sacramenti linguæ illæ ignæ, quæ ap-
 paruerunt super Apostolos in die Pentecostes: significabant
 enim charitatem ardentissimam, quæ tum Apostolis in fun-
 deba-

debaturnà cum sapientia, & eloquentia planè diuina, sed Sacramentum non erant; quia non vi earum linguarum infunde- batur illis charitas. Quæstio solùm remanet, an dari gratiam ex vi Sacramenti, sit proprium Sacramentis nouæ legis, an verò conueniat Sacramentis in genere. Sed de hoc postea agendum erit: nunc satis est conuenire omnes Doctores, quod Sacramenta nouæ legis id habeant.

Est autem hic NOTANDVM, quòd cùm dicimus de ratione Sacramenti esse vt sanctificationem significet, & efficiat; id intelligitur non de actu, sed de naturali aptitudine. Potest enim fieri, vt dū infans baptizatur, nemo sit qui cogitet, quid Sacramentum significet; quocirca nihil tunc actu significabit, tamen ex se aptum erit ad significandum. Potest etiam fieri vt Sacramenti effectus impediatur. Nam cùm quis accedit ad Baptismum, vel alia Sacramenta cum animo perseuerandi in peccato, is certè non sanctificatur actu: tamen Sacramentum verè significare immò etiam efficere sanctificationem dici potest, quia ex se id significat, & efficit: per accidens autem est ex in dispositione suscipientis, vt non sequatur effectus.

OC TAVVM ac postremum, quod ad rationem Sacramenti pertinet, est, ut sit cæremonia religionis stata, ac solennis, quæ hominem Deo consecret. Ita docet S. Thomas in 1. 2. q. 102. art. 5. & facillè probari potest. Nam vt S. Augustinus docet lib. 19. contra Faustum. cap. 11. & lib. 4. de Baptismo contra Donatistas, cap. 22. Sine Sacramentis religio esse non potest, proinde tam diu durare debent Sacramenta, quam diu religio durat. Quocirca Exod. 12. & alibi, dicuntur Sacramenta eius temporis ritu perpetuo seruanda, id est, nunquam finem habitura, nisi in aduentu Christi, quando vetus ipsum Testamentum finem habiturum erat. Sic etiam 1. Corinth. 11. de Eucharistiæ Sacramento Paulus dicit: *Quotiescunque manducabitis panem hunc, aut calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis, donec veniat.* Id est, durabit hic ritus, quo mortem Domini commemoramus, donec mundus ipse finiatur, & Dominus ad iudicandum veniat. Non igitur Sacramenta sunt aliqua signa ad breue tempus ostensa, sed solæ cæremonie durabiles, solennes, ac stata.

Atque hinc intelligimus, cur Sacramentum non fuerit illud Christi verbum ad peccatricem: *Remittuntur tibi peccata tua*, Luc. 7. & illa insufflatio in Apostolos cum illis adiunctis verbis: *Accipite Spiritum sanctum, &c.* Ioannis 20. Nam ista Christus semel fecit, non autem inde caeremoniam in Ecclesia frequentandam instituit, & fortè non adhibuit illam insufflationem, & illa verba tanquam instrumenta ad sanctificationem, sed solùm expressit per nuda signa, quod volebat fortè etiam adhibuit ea, vt instrumenta, vt alias lutum ad illuminandum cæcum, & manus impositionem ad curandos ægrotos: sed (vt dixi) adhibuit tunc, quia ita ei placuit, qui potest qualibet re vti ad quidlibet faciendum, non tamen inde caeremoniam instituit, proinde nec Sacramentum. Hæc sunt igitur quæ ad rationem Sacramenti nouæ legis pertinent,

CAPVT DECIMVM.

Possit ne Sacramentum propriè definiri.

His ita constitutis, agendum est de ipsa formali, & artificiosa definitione Sacramenti: ac tria breuiter tractanda sunt. **PRIMO**; An Sacramentum propriè definiri possit. **SECUNDO**; Quæ sit propria definitio Sacramenti. **TERTIO**; An ea conueniat tantum Sacramentis nostris, an omni Sacramento in genere.

Igitur **PRIMA** quæstio est; An Sacramentum verè, & propriè definiri, an solùm crasso quodam modo describi possit. Ratio difficultatis est, quia Sacramentum vel est aggregatum quoddam per accidens, cum constet ex rebus, de verbis; vel ens rationis, si consideretur formaliter, vt signum ex arbitraria institutione significans. Non possunt autem propriè definiri, nisi entia realia, & quæ sunt vnum per se.

Tres sunt Doctorum sententiæ. **QVIDAM** existimant, Sacramentum propriè definiri non posse ob causas iam dictas. Ita Okam, Maior, Richardus in 4. dist. 1. **ALII** volunt, Sacramentum esse quidem ens rationis, tamen vnum per se: proinde definiri posse saltem imperfectè. Ita Scotus dist. 1. quæst. 2. & Sotus dist. 1. quæst. 1. art. 2. Tametsi enim multa sint in Sacramentis, quæ significant, tamen significatio vna est ex va-
rijs

rijs illis rebus consurgens, quemadmodum vna est figura domus, licet multa sint quæ ad domum faciendam concurrunt. ALII denique volunt Sacramentum propriè definiti posse. Ita Martinus Ledelmus in tractatu de Sacramentis in genere, quæst. 1. art. 2.

Vt autem breuiter dicam quod sentio bifariam considerari possunt Sacramenta. VNO modo, Physicè. ALIO modo, moraliter: quemadmodum etiam homo aliter consideratur à Physico, aliter à Politico.

Et quidem secundum Physicam considerationem, quæ non est propria huius loci, nec multum ad Theologum pertinet, longè probabilissimam esse arbitror sententiam primam. PRIMO, quia ad rationem, & essentiam Sacramenti non pertinet sola significatio, sed etiam res ipsa sensibilis, quæ substantia quedam est, & cum adiuncta significatione ens per accidens constituit. Nam si in sola significatione consisteret essentia Sacramenti, res ipsa sensibilis nihil esset, nisi subiectum Sacramenti. At longè aliud nos docet Ecclesia, cum in Concilio Florentino, & in scriptis omnium Doctorum affirmat Sacramenta constare ex rebus, & verbis, & illas esse materiam, ista esse formam. Quomodo enim ad essentiam Sacramenti non pertinent ea, quæ materia, & forma Sacramenti dicuntur, & sunt?

SECUNDO, Sacramentum, vt Sacramentum, non solum significat, sed etiam sanctificat, vt Catholici omnes docent, de Sacramentis nouæ legis. At significare, & sanctificare, res sunt diuersorum prædicamentorum, nimirum Relationis, & Actionis: non ergo vnum per se facere possunt.

ADDE, quod qui ponunt in Sacramentis realem quandam, & Physicam qualitatem, necessariò coguntur Sacramentum componere ex ente reali, & rationis. Significatio enim Sacramenti, cum ex institutione arbitraria pendeat, nõ potest non esse ens rationis. Quomodo autem esse potest vnum per se id, ad cuius essentiam pertinet ens reale, & ens rationis?

At verò si Sacramentum consideremus moraliter, vt verè à Theologo considerari debet, est ens reale, & suo modo vnum, atque eo modo definiti potest. Vt enim apud morales Philosophos definitur regnum, & ciuitas, & familia, & de his omni-

bus passiones demonstrantur, licet illa omnia sint entia per aggregationem, si Physicè considerentur: ita enim Theologi definiunt Ecclesiam, Concilium, Sacramentum. & alia id genus, licet Physicè ista defini nequeant.

Porrò Sacramentum moraliter idè est vnum, quia est vnum medium, siue instrumentum ad iustificandos homines. Et si enim aqua, & verba, agere, & significare, sint res in se diuersissimæ, tamen vt faciunt vnum instrumentum iustificationis, vnum sunt: atque hoc vnum ex genere, & differentia componi dicitur, & rursus ex materia & forma, ob similitudinem compositi Metaphysici, & Physici, quam habet. Vt enim in composito Metaphysico sunt duo prædicata, vnum vniuersalius, & imperfectius, aliud minus commune, & magis perfectum: sic etiam Sacramentum duo prædicata habet, vnum magis commune, & minus perfectum, nimirum, esse signum. Omne enim Sacramentum signum est, sed nō omne signum est Sacramentum: alterum minus commune, & magis perfectum, nimirum, sanctificans instrumentaliter, & per modum cæremonia: id enim solis Sacramentis conuenit. Proinde signum, est veluti genus, sanctificans, veluti differentia. Paritatione vt in composito Physico sunt duæ partes, quarum neutra prædicatur de toto, & vna est indeterminata altera determinans; illa materia, hæc forma dicitur: sic etiam in Sacramentis sunt res, veluti materia, & verba, veluti forma; quia res ipsa, vt causa exempli, aqua, indifferens ex se ad multa significanda, vel etiam efficienda, per verba determinatur ad vnum significandum, & efficiendum. Vnde est illud AVGVSTINI tract. 80. in Ioannem: *Accedit verbum ad elementum, & fit Sacramentum.*

Itaque non oportet nimis anxie discutere, an tota ratio, & omnes proprietates generis, & differentia, materiae quæ ad formam conueniant partibus Sacramenti: quia (vt diximus) non Physicè, sed moraliter Sacramenta à Theologo consideranda sunt.

CAPVT XI.

Quæ sit definitio Sacramenti.

SECUNDA difficultas est; Quibus verbis concipi debeat definitio Sacramenti. Sunt enim plures definitiones apud Theologos, quæ breuiter proponendæ, & explicandæ sunt VNA est; *Signum rei sacra.* ALTERA, paulò explicatior; *Inuisibilu gratiæ visibilis forma.*

Hæ definitiones colliguntur ex AVGVSTINO, ita scribente lib. 10. de ciuit. Dei, cap 5. *Sacrificium visibile inuisibilis sacrificij Sacramentum*, id est, sacrum signum est; & communes sunt apud Catholicos, vt patet ex Hugone, lib. 1 parte 9. cap. 2. Bernardo in sermone de cœna Domini, sancto Thoma 3. part. quæst. 60. artic. 1. & 2. & ex Thoma VValdensi tomo 2. cap. 20. Atque hæ quidem definitiones si accipiantur, vt verba absolute sonant, imperfectæ sunt. Multò enim plura sunt signa rerum sacrarum, aut inuisibilis gratiæ, quàm sint Sacramenta: tamen si accipiantur, vt sonant secundum sensum, & intentionem Ecclesiæ, & Doctorum, bonæ sunt, & legitimæ. Siquidem per signum, intelligit signum sensibile, institutum practicum, rei signatæ similitudinem gerens: per rem sacram intelligunt gratiam iustificantem. Quanquam (vt rectè monet Hugo loco notato) qui primus dixit Sacramentum esse rei sacrae signum, non tam rem ipsam accuratè definire, quàm nominis interpretacionem explicare voluisse videtur. Quocirca non rectè faciunt, qui pro hac definitione defendèda nimium altercantur: præsertim cum S. Augustinus loco citato de Sacramento loquatur, tam ampla significatione, vt etiam sacrificium comprehendat.

TERTIA definitio est HVGONIS loco notato, qui sic definit: *Sacramentum est corporale vel materiale elementum foris sensibiliter propositum, ex similitudine representans et ex institutione significans, et ex sanctificatione continens aliquam inuisibilem, et spiritualem gratiam.* Vbi duo notanda sunt. PRIMO, per elementum non debere accipi elementum, quomodo accipitur cum dicimus, quatuor esse mundi elementa, sed rem quamlibet, vt à verbo distinguitur, iuxta illud AVGVSTINI:

Acce-

Accidit verbum ad elementum, & fit Sacramentum. Vocat autem Hugo, & quidam alij, elementum, materias omnium Sacramentorum, quia in primo Sacramento, id est, in Baptismo, verum elementum aquæ, materia est: à materia enim primi Sacramenti, materias omnium Sacramentorum nominare voluerunt. Vel etiam quia elementum materiam aptissimè significat, cum sit corpus imperfectum, & natura sua ordinatum ad componendum mixtum: vnde etiam Aristoteles materiam primam elementum vocauit.

SECUNDO notandum est, Hugonem, cum ait: Sacramentum ex sanctificatione vim habere conferendi gratiam, non intelligere per sanctificationem, vt perperam intellexit Kemnitius pag. 94. aliquam benedictionem, vel consecrationem præcedentem, vt est illa, qua benedicatur aqua (nam etiã sine ista benedictione Sacramentum Baptismi conferri potest) sed verbum Dei quod est veluti forma perficiens Sacramentum: illis enim verbis dicitur elementum sanctificari, quia per illa efficitur Sacramentum. Porro hæc definitio, etsi potuisset fortasse paucioribus verbis comprehendi, tamen satis integrè complectitur totam naturam Sacramenti.

QUARTA definitio est MAGISTRI Sententiarum lib. 4. dist. 1. vbi sic ait: *Sacramentum est inuisibilis gratiæ visibilis forma, eiusdem gratiæ imaginem gerens, & causa existens.*

Quæ definitio, quod ad sensum attinet, nil differt à priori. Solum enim in hac definitione desiderari videtur explicatio signi naturalis, an ex institutione sit; sed hoc manifestè colligitur ex illa particula, *causa existens*. Nullum enim signum sensibile potest esse causa gratiæ, nec illam infallibiliter significare, nisi ex Dei institutione, vt notum est.

QUINTA definitio est CATECHISMI Consilij Tridentini: *Sacramentum est res sensibus subiecta, quæ ex Dei institutione sanctitatis, & iustitiæ tum significandæ, tum efficiendæ vim habet.* Quæ definitio pulcherrima est, cum & brevissima sit, & tamen comprehendat omnia illa octo capita, quæ ad naturam Sacramenti pertinere diximus. Nam PRIMO, quòd Sacramentum sit signum, patet ex illa particula, *significandæ*. SECUNDO quòd sensibile, ex illa, *sensibus subiecta*. TERTIO, quòd voluntarium, ex illa, *ex Dei institutione*. QUARTO quòd rei sacræ, ex illa: *sanctitatis, & iustitiæ* QUINTO &

ro, & Sexto quod sanctitatis, quæ tunc fiat ut ipsius Sacramenti, ex illa, *vim habet*. Septimo, quod sit *cereemonia solennis*, ex eo colligitur, quod dicitur esse res sensibus subiecta, instituta ad sanctificandum. Octavo quod similitudinem gerat rei significatæ, non habetur expressè in hac definitione, tamen colligi potest ex illa particula, *significandæ*, & ex illa, *Ex Dei institutione*. Deus enim qui suauiter omnia disponit, nunquam instituit rem vnã ad aliam significandam, nisi cum ea analogiam aliquam haberet.

Exstat alia definitio apud Gratianum, l. q. i. Can. Multi secularium: *Sacramentum est, per quod sub tegumẽto rerum visibilium, diuina virtus secretius salutem operatur*. Hæc definitio à Gratiano tribuitur Gregorio; à S. Thoma in 4. dist. 1. quæst. 1. tribuitur Augustino. Sed nec huius, nec illius est, sed **ISIDORI**: habetur enim ijsdem verbis apud **Isidorum lib. 6. etymologiarum, cap. 18.** nisi fortè Isidorus illam acceperit ex libro aliquo nobis incognito Augustini, aut Gregorij. Sed cuiuscunq; sit, non est cur multum laboremus, cum satis cõstet ab Isidoro allatam, ad explicandam nominis significationem, non ad rem ipsam accuratè definiendam.

CAPVT XII.

An definitio Sacramenti vniuocè conueniat Sacramentis legis veteris, & nouæ.

SEQVITUR TERTIA & postrema quæstio; An definitiones positæ conueniant Sacramento in genere, an Sacramentis tantum nouæ legis. Dux sunt Theologorum sententiæ. PRIMA est Magistri in lib. 4. dist. 1. & ibidem Alberti, Thomæ, Bonauenturæ, & aliorum, qui docent, nullam definitionem cõuenire vniuocè Sacramentis nouæ & veteris legis, sed omnes cõuenire propriè, & perfectè Sacramentis nouæ legis, easdem verò conuenire Sacramentis legis veteris analogicè, & imperfectè.

Fundamentum huius sententiæ est, quia existimant auctores citati, de ratione Sacramenti, etiam in genere, non esse solum significare, sed etiam efficere sanctificationem: & rursus censent, Sacramenta veteris legis non efficere veram sanctificationem, sed solum sanctificationem quãdam legalem, quæ est si-

est figura veræ sanctificationis, quam solam Sacramenta nouæ legis efficiunt. Ex his enim duobus rectè concludunt. Sacramentum dici analogicè de Sacramentis veteris & nouæ legis; sicut ipsa sanctificatio, ad quam significandam, & faciendam sunt instituta, dicitur analogicè de vera sanctificatione animæ, & de sanctificatione typica, & legali.

ALTERA sententiâ est S. Thomæ 3. part. q: 60 art. 1. & 2. (is enim satis apertè sententiâ mutauit) nec non Dominici à Soto, & Martini Ledesmi dist. 1. q. 1. art. 1. & 2. Qui docent definitionem illam, *sacræ rei signum*, vniuocè conuenire Sacramentis nouæ legis, & veteris: proinde esse illam definitionem Sacramenti in genere.

Fundamentum eorum est, qui existimant ad rationem Sacramenti in genere non requiri, vt sit causa sanctificationis, sed solum, vt eam significet. Porro addunt, Sacramenta legis veteris fuisse verissima signa verissimæ sanctificationis, quia nimirum significabant gratiam iustificantem nobis dandam per Christum. Atque ex his rectè concludunt, Sacramenta legis veteris vniuocè conuenire cum nostris in genere, licet in specie distinguantur; quia nostra efficiunt sanctificationem, vetera non efficiebant. Vtraque sententiâ partim placet, partim etiâ displicet: pono igitur sequentes propositiones.

PRIMA propositio: *Ad rationem Sacramenti in genere non satis est, vt significet, sed requiritur etiâ, vt efficiat sanctitatem, seu sanctificationem: immò magis proprium est Sacramenti sanctificare, quàm significare.* Hęc est pro prima sententiâ. Probatur PRIMO, quia (vt suprâ diximus) in Testamento veteri Sacramenta rarè dicuntur significare; frequentissimè autem dicuntur cõsecrare, & sanctificare, seu initiare, vt patet Exod. 28 & Leuit. 8. In Testamento etiam nouo Baptismus dicitur lauacrum regenerationis, ad Titum 3. Et certè regenerare magis efficere, quàm significare est.

SECVNDO; ab etymologia: Nam omnia nomina similia Sacramento actionem significant, non signum: vt patet de nomine vestimenti, calceamenti, impedimenti, ornamenti, firmamenti, fundamenti, & ceteris eiusdem formæ, Sacramentum igitur à sacrando dicitur, non à significando.

TERTIO, quia tota ratio, cur posterior sententiâ velit, Sacramentum in genere nihil esse, nisi signum; est illa definitio:

Sacra-

Sacramentum est signum sacræ rei: vbi non tribuitur Sacramento efficere rem sacram, sed solum significare. At iam nos ostendimus istam definitionem non esse perfectam, cum ipse AUGUSTINVS, qui eius est auctor, eam condemnet, quandoquidem vult eam continere etiam sacrificio.

SECUNDA propositio: *Sacramenta veteris legis non ideo Sacramenta sunt, quia significant gratiam iustificantem, sed quia significant & efficiunt sanctitatem legalem.* Hæc est etiam pro prima sententia contra secundam. Et probatur PRIMO ex præcedente conclusione. Si enim ad Sacramentum in genere magis requiritur sanctificare, quam significare, profectò Sacramenta vetera, si villo modo Sacramenta erant non solum significabant, sed etiam efficiebant.

SECUNDO, quia significare gratiam alijs dandam, non est Sacramenti, vt Sacramentum est, sed vt figura, & typus rei futuræ. Nam Sacramentum, vt Sacramentum, dicit ordinem ad eum, qui Sacramento initiatur, non ad alios: vt rectè docet S. Thomas 1. 2. q. 101. art. 4. & q. 102. art. 5. figura autem dicit ordinem ad futura. Et confirmatur; quia significare gratiam dandam alijs, non erat proprium Sacramentis veteribus, sed etiam sacrificijs, alijsque obseruantijs Hebræorum, vt S. Augustinus demonstrat. lib. 19. contra Faustum, cap. 8. 9. 10. & 11. Nec solum illa, sed etiam serpens æneus significabat curationem à peccatis, quam Christus allaturus erat, Ioan. 3. Manna dulcedinem Eucharistiæ, & transitus maris rubri, salutem per Captisimum, 1. Cor. 10. & tamen nec serpens ille, nec manna, nec arca Sacramenta erant Testamenti veteris, aut noui.

TERTIA propositio: *Sacramentum est genus uniuersum ad Sacramenta legis veteris, & nouæ; proinde Sacramenta vetera erant simpliciter, & absolute Sacramenta.* Hæc est pro secunda opinione contra primam. Probatur PRIMO. Sacramentum in genere nihil aliud requirit, nisi cæremoniam significantem, & efficientem alicuius consecrationis, seu sanctificationis: non autem requirit, vt illa sanctificatio sit per gratiam mundantem animam à peccatis; ista enim specialis sanctificatio constituit speciem quandam Sacramenti, non id ipsum genus absolute. Sacramenta autem veteris legis verè significabant, & efficiebant quandam consecrationem. Nam per circumcissionem initiabantur Iudæi, & consecrabantur

Deo,

Deo, vt essent populus eius peculiaris; per Vnctionem sacerdotalem verò consecrabantur Deo filij Aaron, vt fungerentur sacerdotio, atque idem de alijs eorum Sacramentis dici potest, de quibus vide S. Thomam, 1. 2. q. 102. artic. 5. Erant igitur illa verè, & propriè Sacramenta.

SECUNDO. Nulla esse potest religio sine Sacramentis, vt S. Augustinus docet, lib. 19. contra Faustum, cap. 11. Sed in Testamento veteri erat vera Ecclesia, vera religio, verum sacrificium, cur igitur non etiam vera Sacramenta?

NEQUE obstat, quòd omnia contingebant Iudæis in figura, 1. Corinth. 10. ac proinde sacrificia, Sacramenta, ritus omnes, typi quidam erant nostri sacrificij, nostrorum Sacramentorum, ac rituum; vnde videretur colligi, non fuisse illa sacrificia, & Sacramenta, nisi per analogiam ad nostra. Hoc inquam, non obstat; siquidem Sacramenta Iudaica erant quidam figura Sacramentorum nostrorum, sed non solùm figura, verùm etiã res per se; Itaq; Circumcisio nò solùm erat figura Baptismi, sed etiã erat per se cæremonia instituta ad initiandos homines illius temporis, & adiungèdos populo Dei, quare erat imperfectius Sacramentum, quam sit Baptismus, tam absolutè, & propriè Sacramentum erat. Nam etiam bos est animali imperfectius, quàm sit homo, & tamen bos absolutè & propriè animal est sic etiam: ordinatio Aaronica non solùm figura erat ordinationis nostræ, sed etiam per se cæremonia consecrans homines ad sacrificia offerenda. Et ipsa quoque sacrificia non solùm figura erant sacrificij nostri, sed etiam per se sacrificia, instituta ad cultum Deo exhibendum, vt summo rerum omnium principio, & fini. Denique ipse etiam populus Iudaicus, figura erat populi Christiani, 1. Corinth. 10. tamen quis ambigere potest, an non fuerit etiam per se verus quidam populus?

Itaque non debent cõferri res Iudaicæ cum nostris, vt imago picta cum homine viuo, vbi nihil est imago, nisi res alterius: sed vt filij paruuli conferuntur cum viris perfectis, vt facit Apostolus, Galat. 4. Est enim Filius imago Patris, & tamen etiam per se homo: & vt comparantur certamina, atque exercitationes pueriles cum certaminibus, & exercitationibus virorum: Sunt enim certamina puerilia imagines quædam ma-

iorum certaminum; tamen habent etiam suam oblectationem, & utilitatem illi tempori congruentem.

QUARTA propositio: *Illā definitio (Sacra rei signum) conuenit uniuocè Sacramentis omnibus tum veteribus: tum nouis.* Hæc est pro secunda opinione contra primā. Notandum est autem tribus modis posse exponi definitionem illam. **PRIMO**, ut per signum intelligatur signum practicum; per rem sacram, gratia iustificans. Et hoc modo non conuenit definitio propriè, nisi Sacramentis nouæ legis; veteribus autem solùm secundum quid, & analogicè: quia uidelicet illa erant signa practica munditiæ legalis, quæ non est gratia iustificans, nisi typicè, ut imago hominis dicitur homo. Sed ista expositio nõ est ad mentem S. Augustini, ut supra diximus.

SECUNDO potest sic exponi, ut per signum, intelligatur signum practicum, per rem sacram, consecratio in genere, non descendendo ad iustificationem internam, vel legalem: & hoc modo definitio conuenit uniuocè omnibus Sacramentis. Sed neque hæc expositio est ad mentem sancti Augustini; non enim loquitur ipse de signo practico, ut sanctus Thomas rectè aduertit.

TERTIO potest sic exponi, ut per signum, intelligamus nudum signum; per rem sacram, gratiam iustificantem: & hoc modo conuenit uniuocè definitio illa omnibus Sacramentis; & hoc dicimus in Cõclusionē, sequuti B. Thomam. Ceterùm ista definitio, ut supra monuimus, non est perfecta, cum conueniat etiam sacrificio, eodem teste Augustino, loco citato.

Porro definitiones ceteræ, id est, Hugonis, Magistri, & Catechismi Romani, non conueniunt nisi Sacramentis nouæ legis: tamen facillè possent accommodari ad Sacramentum in genere, si loco, *inuisibilis gratiæ, seu iustitiæ*, poneretur, *consecrationis cuiusdam*, hoc modo; Sacramentum est res sensibus subiecta, quæ ex Dei institutione consecrationis cuiusdam, tum significandæ, tum efficiendæ vim habet.

D

CAPVT

CAPVT XIII.

Soluuntur argumenta Kemnitij.

His autem quæ diximus, facile responderi potest ad calumnias Kemnitij Is enim in 2. parte Examinis, cap. de numero Sacramentorum, reprehendit omnes definitiones, quas attulimus, excepta illa Catechismi Tridentini, cuius nullam facit mentionem; & præterea addit definitiones duas, vnam Scoti, alteram Gulielmi Okam, quas etiam reprehendit.

PRIMUM igitur, pag 38. arguit definitionem Isidori: *Quo modo*, inquit, *iuxta hanc definitionem Matrimonium est Sacramentum?* **RESPONDEO.** Aptissime conuenire hanc definitionem Matrimonio: nam sub tegumento visibilium rerum id est, coniunctionis sponsi, & sponsæ, significatur gratia invisibilis, per quam Deus cum anima iungitur, eam que iustificat siue iustitiam infundat, siue infusam augeat. Neque his repugnat, quod Apostolus dicit, Matrimonium signum esse coniunctionis Christi cum Ecclesia: siquidem idem Sacramentum plurium rerum signum esse potest.

SECUNDO, arguit definitiones Hugonis, quod non recte Sacramentum dicatur, elementum corporale, quandoquidem Sacramentum Eucharistiæ secundum Catholicos non sit substantia aliqua, sed sola accidentia panis & vini. **RESPONDEO.** Nec ipsa substantia panis, & vini est elementum propriè dictum id est, corpus simplex, sed mixtum. Sed, vt supra ostendimus elementum vocauit Hugo rem quamlibet sensibilem, quæ adhibetur ad Sacramenta perficienda.

TERTIO, arguit definitionem Magistri Sententiarum, quod non rectè habeat, Sacramentum esse formam visibilem. Nam in Matrimonio Catholici volunt materiam esse verba expressa consentium: verba autem nec visibilia sunt, nec elementum dici possunt iuxta Hugonem: si elementum distinguitur contra verbum, iuxta illud: *Accedit verbum ad elementum & fit Sacramentum.*

RESPONDEO. Non desunt Catholici multi, qui materiam in Sacramento Matrimonij esse volunt ipsas personas contractantes, verba autem solum esse formam: proinde materiam visibilem, & quæ elementum dici possit, assignant. Vide Pe-
trum

trum Paludanum in 4. dist. 1. q. 4. Quod si etiam sola verba essent in Sacramento Matrimonij, adhuc nihil efficeret Kemnitij argumentum. Nam verba quoque elementa dici possunt, quatenus materiae locum habent: id enim elementum dicimus, cum de Sacramentis agimus, quod est ex se indeterminatum, & per certa verba, quasi per formam determinatur. Nec minus asserimus verba, visibilia dici posse, cum visibile ad omnia sensibilia, & sensus ipse videndi vsitate ad omnem sensum transferatur. Vt enim docet Augustinus, lib. 10. Confess. cap. 35. recte dicimus; Vide quomodo luceat, quomodo oleat, quomodo sapiat, quam sit durum, quam bene sonet: non tamen contra dicimus; Audi quomodo luceat, gusta quomodo splendeat, olfac quam niteat, palpa quam fulgeat.

QUARTO, arguit easdem duas definitiones, quod non recte habeant, Sacramentum esse signum inuisibilis gratiae, si per gratiam intelligatur gratia gratum faciens. Nam etiam si Richardus disputet in Matrimonio, & Ordinatione, vt in aliis Sacramentis, dari eiusmodi gratiam: *Reliqui tamen*, inquit Kemnitius, *agnoscunt hunc subsistere non posse. SED* hoc est impudens mendacium, vt supra diximus, cap. 2.

QUINTO, arguit definitionem Scoti, & Okam: *SED* immerito, cum nihil falsi illae contineant, & solum verbis, non autem sententia discrepent a definitione communi.

SEXTO, oppugnat omnes definitiones simul: *Si enim*, inquit, *Sacramentum est signum significans effectum Dei gratuitum efficaciter; quomodo non erunt Sacramenta, benedictio Monachorum, aqua benedicta, rosa benedicta, ensis benedictus, Agnus Dei, benedictio herbarum, campanarum, imaginum, inunctio regalis, consecratio templi, caemiterij, altaris? &c.* Illa enim sunt certis consecrationibus, & finguntur habere spirituales effectus. *SED* haec omnia facile refelluntur ex duplici capite. PRIMO, quia nec benedictio Monachorum, nec alia enumerata significant, aut efficiunt gratiam iustificationem, sed alios quosdam effectus, vt deletionem venialium & protectionem contra Dæmonem, quos effectus praecipue habet aqua benedicta. SECUNDO, quia hos ipsos effectus non habent infallibiliter; non enim ex diuina institutione, sed ex Ecclesiae precibus vim habent.

CAPVT XIV.

Refellitur definitio Lutheranorum.

ACCEDAMVS nunc ad excutiendas, & refellendas aduersariorum definitiones: sunt enim in hac re valde discordes; quod est manifestum signum eos recessisse à veritate, quæ est vna. Certè Kemnitijs, qui alioqui conatur tegere, vel conciliare discordias suorum, in secunda parte Examinis, cap. de efficacia Sacramentorum, pag. 96. enumerat quinque diuersas sententias Lutheranorum præter suam, quæ est sexta.

PRIMA igitur sententia Lutheri est in lib. de captiuitate Babilonica, cap. vltimo, vbi dicit, propriè Sacramentū esse promissionem signo externo annexam. Eam recipiunt communiter Lutherani, sed paulò magis explicant. Sic enim definit Apologia Confessionis Augustanæ, art. 13. *Sacramentum est ritus, qui habet mandatum Dei, et cui est addita promissio gratiæ.* Similia habet Petrus Martyr, quāuis alioqui Calvinista, in cap. 4. ad Rom. in cap. 10. & 11. 1. ad Corinth. & in explicatione Symboli Italici, artic. 9. & 10. Sed Martinus Kemnitijs accuratissimè conatur explicare omnia, quæ ad naturam Sacramenti pertinent.

Et quia tum in Apologia, tum in locis Philippus præfatus se nominis interpretationem dare, & sæpe variat verba sue definitionis; vtilius erit ea proponere, & excutere, quæ ad naturam Sacramenti requiri Kemnitijs docet. PRIMO ergo, vult Sacramentum esse debere externum materiale, seu corporale & visibile elementum, seu signum, quod certo externo tractetur.

SECUNDO requirit, vt illud signum habeat expressum mandatum, seu institutionem diuinam.

TERTIO, vt illud mandatum sit in Testamento nouo: quod idem docet Philippus in locis, cap. de Sacramentis, vbi dicit Sacramentum esse cæremoniam in Euangelio institutam.

QUARTO requirit, vt Sacramentum non sit cæremonia temporaria, sed duratura vsque ad mundi consummationem.

QVINTO requiri dicit, promissionem de gratia, effectu seu fructu Sacramenti.

S E X T A

Sexto dicit, eam promissionem debere esse annexam signo, & eo quasi vestitam, diuina ordinatione.

Septimo addit, eam promissionem esse debere non de quocunque dono Dei, sed de reconciliatione peccatoris, & peccati remissione, quam etiam partem vrgent valde Lutherus in captiuit. Babylonica, & Philippus in locis, cap. de numero Sacramentorum.

Octavo requirit, vt promissio, quæ alioqui generalis est, per Sacramentum applicetur, & obsignetur in particulari singulis, qui cum fide vtuntur Sacramentis. Hanc particulam clariùs explicant Lutherus, & Philippus, & ipse etiam Kemnitius infra cap. de efficacia Sacramenti: volunt enim Sacramenta esse testimonia infallibilia gratiæ Dei, ad hoc instituta, vt excitent & nutriant fidem, ad eum modum, quo miracula facere solent. Vnde Philippus in locis anni XXII. comparat Sacramenta miraculis, quibus Deus olim fidem confirmabat: & in Apologia articuli 13. dicit, Sacramentum esse testimoniũ infallibile, ac si Deus nouo miraculo de cælo promitteret, se velle ignoscere. Et Lutherus in lib. contra Cochleum: *Vult, inquit, Petrus per Baptismum, seu signum externũ, fidem prouocari, & exerceri, quæ saluet;* & in libro de captiuitate Babylonica, cap. de Baptismo, confert Sacramenta cum vellere Gedeonis, cum Iride, quam Noë in signum accepit, & cum signo quod Isaïas obtulit Regi Achaz, Isaïa 7. In ipsa etiã Confessione Augustana, art. 13. *Sacramenta, inquiunt, sunt instituta, vt sint signa, & testimonia voluntatũ Dei ergo nos ad excitandam, & confirmandam fidem, in his qui vtuntur, proposita.* Et Kemnitius loco citato, pag. 102. & dicit, verbum & Sacramentum monstrare, vbi fides debeat quærere, & inuenire Christum Mediatorem; & pag. 101. & 105. dicit, Sacramenta esse sigilla promissionis. Hæc igitur est ipsorum sententia.

Excogitauit hæc definitionem Kemnitius, vt ostenderet solum Baptismum, & Eucharistiam esse Sacramenta propriè dicta: sed nondum obtinuit quod voluit. Nam facillè demonstrare possumus, ne his quidem duobus Sacramentis eam definitionem conuenire, & absolutè malam esse.

PRIMA igitur particula vel accipit elementum visibile, & tractabile pro qualibet re sensibili, vt accipiunt Catholici, & tum etiam Absolutio sacerdotalis erit Sacramentum propriè

priè dictum. Est enim Absolutio res sensibilis, cum auribus percipitur: vel accipit (vt reuera accipit) elementum visibile, & tractabile pro re, quæ sensu videndi, & tangendi percipitur; & tum fingit sibi definitionem sine vlllo testimonio Scripturæ Scriptura enim nusquam habet, Sacramētum non esse, nisi rem visibilem, & palpabilem.

Neque alio modo probat Kemnitiuſ hanc particulam nisi ex eo, quod Baptismus, & Eucharistia, quæ sunt vera Sacramēta, signa sunt visibilia, & tractabilia. Quæ argumentatio aut assumit, quod probandum est, & quod ex ipsa definitione potest idem Kemnitiuſ probare conatur, nimirum Baptismum, & Eucharistiam sola esse Sacramēta: aut si hoc non assumit, nihil probat. Vt enim non sequitur; Homo & auis sunt bipedia, igitur omne animal est bipes: ita nõ sequitur, Baptismus, & Eucharistia sunt signa visibilia, & tractabilia, igitur omne Sacramētum est signum visibile, & tractabile. Satis est igitur ad Sacramēti naturam, quatenus signum est sensibile, vt aliquo sensu percipiat, nec debet excludi sensus audiendi, cum excellentissima omnium signorū sint ea, quæ hoc sensu percipiuntur, vt S. Augustinus docet, lib. 2. doctrinæ Christianæ, c. 3.

SECUNDA particula, quæ requirit expressum mandatum seu institutionem diuinam, aut requirit, vt hoc mandatum sit expressum in Scripturis, aut satis est, si constet Deum hoc mandatum dedisse, licet in sacris literis non habeatur ita expressè. Si hoc secundum sufficiat, admittimus particulam, sed tunc probabimus omnia septem Sacramēta. Licet enim nusquam scriptum sit, Deum mandasse, vel instituisse Sacramētum Confirmationis, tamen quia legimus, Actor. 8. per manus impositionem Apostolorum datum fuisse baptizatis Spiritum sanctum, idque ordinariè, certò colligimus, à Deo id fuisse institutum: nec enim potest vlla creata potestas efficere, vt per impositionem manus, hominibus detur Spiritus sanctus. Quod idem probare possemus de aliis Sacramētis, accedente præsertim antiqua traditione, & Ecclesiæ declaratione.

Sin autem vult Kemnitiuſ (vt reuera se velle significat) requiri mandatum Dei expressum in diuinis literis; falsa est ea particula. Nam per accidēs est ad mandatum, siue institutionem diuinam, quod sit scripta, vel non scripta: nam alioquin non

non fuissent vera Sacramenta, Baptismus, & Eucharistia, quam Christus, & Apostoli dabant antequam scriberentur Euangelia. Siquidem certum est non fuisse scriptum Euangelium, quando Christus baptizabat, Ioan. 3. & quando Eucharistiam discipulis dedit, Matth. 26. nec etiam quando S. Petrus iussit baptizari tria millia hominum, Actor. 2. quo etiam tempore cœpit frequentari Sacramentum Eucharistiæ, vt ibidem indicat sanctus Lucas.

TERTIA particula, vt hæc institutio sit in Testamento nouo, vera quidem est absolutè, tamen destruit sententiam aduersariorum. Ipsi enim communi consensu contra communem consensum Ecclesiæ Catholicæ, docent, Baptismus Ioannis habuisse eandem vim, & efficaciam cum Baptismo Christi; ac proinde Christum non tam instituisse Baptismi Sacramentum, quàm illud iam à Ioanne institutum approbasse. Ita Calvinus docet, lib. 4. Instit. cap. 14. §. 7. Kemnitius in 2. par. Examinis, cap. de Baptismo Ioannis, Philippus in locis, cap. de Baptismo Ioannis & Apostolorum.

At certè, si res ita se habet, non est Baptismi Sacramentum in nouo Testamento institutum: noui enim Testamenti auctor, & princeps Christus est, vt Apostolus ait ad Hebr. 9. propter quod & Isaia 11 dicitur Pater futuri seculi, Si igitur Baptismus, quo utimur, à Ioanne cœpit, qui ante Christum venit, & eius præcursor, & prænuntius fuit, sequitur vt hoc Sacramentum non sit in nouo Testamento, sed in veteri institutum. *Contrarium docet lib. 1. de bapt. c. 19.*

QUARTA particula, quòd Sacramentum debeat esse cæremonia perpetua, id est, duratura quamdiu religio ipsa durat, mihi non displicet: nam etiam nos supra idem docuimus. Videat tamen Kemnitius quid Luthero respondeat, qui in lib. de capt. Babylon. cap. de Baptismo, numerat inter Sacramentorum cadentem in vellus Gedeonis, & umbram retrocedentem in horologio Achaz

QUINTA particula, quod ad Sacramentum necessariò requiratur promissio gratiæ, duobus modis intelligi potest. Vno modo de promissione gratiæ, quæ sit effectus Sacramenti, ita vt idem sit; promissio gratiæ in Sacramentis: & institutio Sacramenti, vt signi efficacis, seu instrumenti iustificationis, ALIO modo de promissione gratiæ præcedente,

quæ Sacramento tanquam sigillo obfignetur. Sicut enim aliud est promittere, sigillum aliquod fore efficax ad imprimendum; aliud promittere centum aureos, & syngrapham sigillo obfignare: ita aliud est promittere gratiam verbis, & deinde hanc promissionem signo externo confirmare; aliud verò promittere Sacramentum fore instrumentum efficax ad iustificandum. Porro Kemnitius confundit hæc duo. Nam in hac particula quinta dicit, requiri promissionem de gratia, seu fructu Sacramenti, vbi videtur loqui de promissione efficaciae Sacramenti; tamen infra, vbi cum ceteris Lutheranis dicit, Sacramentum esse sigillum promissionis, loquitur de promissione præcedente, de qua sine dubio loquuntur omnes Lutherani.

Et quidem promissio de efficacia Sacramenti inuenitur in verbo Dei secundum Catholicos, quantum ad omnia Sacramenta; non autem secundum aduersarios. Catholici enim agnoscunt pro verbo Dei, etiam traditiones; aduersarij autem, qui solas scripturas recipiunt, non facile ostendēt promissionem istam de gratia & fructu Sacramenti, in omnibus Sacramentis. Exemplo nobis sit Eucharistia, quæ apud aduersarios etiam est Sacramentum propriè dictum. Nam habentur quidem multæ, & insignes promissiones, Ioan. 6. vt illa: *Qui manducat hunc panem, viuet in æternū.* Sed aduersarij non admittunt in hoc 6. capite Ioannis, agi de Eucharistia. Sic enim loquitur Lutherus lib. de captiuitate Babylonica, cap. de Eucharistia: *Primum, inquit, caput 6. Ioannis, in totum est seponendum, vt quod nec syllaba quidem de Sacramento loquitur.* Quod idem docent Calvinus, & alij hæretici huius temporis in commentario eius loci. Eo capite seposito, nullam inuenient promissionem. Nam Matth. 26. Marc. 14. & Luc. 22. vbi habetur institutio Sacramenti, non habetur vlla promissio; solum enim hæc verba habentur: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur. Et: Hic est sanguis meus, qui pro vobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum.* Vbi promissio de traditione corporis, & effusione sanguinis non refertur ad Sacramentum, sed ad sacrificium, quod tunc Deo offerebatur in cœna, & postea offerendum erat in cruce. Non enim Dominus dicit, corpus suum dari Apostolis in remissionem peccatorum; sed dari pro illis, nimirum Deo,
in

in remissionem peccatorum; & similiter non dicit sanguinem propinari Apostolis, sed effundi pro illis in remissionem peccatorum.

Promissio autem præcedens, quæ à Sacramento tanquam sigillo obfignetur, non est necessaria, nec in omnibus Sacramentis inuenitur: proinde falsa est ex hac parte definitio aduersariorum. Nam in Baptismo, qui Sacramentum est, omnium consensu, non faciliè inuenietur eiusmodi promissio.

Lutherus in visitatione Saxonica, & Philippus in locis, cap. de Baptismo, adferunt illam promissionem, Marci ultimo: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit.* Sed ista non est promissio præcedens, sed est explicatio efficaciam Sacramenti. Et præterea ista verba post resurrectionem à Domino dicta sunt: Baptismi autem Sacramentum etiam ante passionem Christi institutum est, & in mores induci cœptum, vt patet Ioan. 3. & 4.

DICENT fortasse, haberi aliam promissionem Ioan. 3. illis verbis: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.* Sed hæc non tam promissio, quàm comminatio est, ex qua colligitur quidem necessitas, & virtus Baptismi; sed non promissio aliqua præcedens, quæ Baptismo obfignetur. Adde quòd etiam ante ista verba fuit Baptismus Ioannis, quem aduersarij volunt vim habuisse nostri Baptismi.

Eucharistiam quidem inuenitur promissio quædam (vt Lutherus notat in Saxonica visitatione) præcedens signum. Nam Lucæ 22. & 1. Corinth. 11. habemus Eucharistiam esse signum corporis Domini pro nobis traditi, & sanguinis pro nobis effusi. Sed eo loco non habemus, Eucharistiam esse signum reificatiuum, & confirmatiuum promissionis, quale ipsi requirunt, vt patet ex vltima particula; sed signum commemoratiuum tantùm. Sic enim Dominus ait: *Hoc facite in meam commemorationem.*

SEXTA particula, quòd promissio debeat esse annexa signo diuina ordinatione, falsa est. Nam verbum, quod diuina ordinatione annectitur, & quasi vestitur signo, vt inde fiat Sacramentum, nunquam est promissorium, sed assertorium, vel deprecatorium. Cùm enim aqua aspergitur in Baptismo, non dicitur: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit,* quam

aduersarij promissionem appellant; sed dicitur: *Ego te baptizo, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*, Matth. 28. quæ verba non sunt promissoria. Et Dominus cum primò Eucharistiam fecit, & dedit, non ait: *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum*, aut aliquid eiusmodi, sed ait: *Accipite, & comedite, hoc est corpus meum*. In Sacramento autem Confirmationis, & Extreme vnctionis, vtimur verbo deprecatorio, quia sic docent nos Acta Apostolorum, cap. 8. & Iacobus cap. 5. in Sacramento Ordinis, imperatorio: *Accipite potestatem*. in reliquis, assertorio.

Quod si aduersarij, antequam Sacramenta ministrent, verbum prædicant, & remissionem peccatorum annuntiant, ac deinde sigillum adhibent Sacramentorum, vt Calvinus præscribit in libello de formula Sacramentorum ministrandorum; id faciunt ex capite suo, non autem (vt Kemnitijs requirit) ex diuina ordinatione. Nusquam enim exstat diuina Ordinatio, qua iubeamur non dare Eucharistiã, aut Baptismum, nisi post concionem. Nam nec Dominus Matth. 26. nec Paulus I. Corinth. 11. vbi tradunt ritum Eucharistiæ administrandæ, docent, concionem præcedere debere: & certè in Baptismo infantium, frustra adhiberetur concio.

SEPTIMA particula, quòd illa promissio debeat esse de remissione peccatorum, falsa etiam est: & quidem Kemnitijs hanc particulam addidit, vt excludat Ordinationem à numero Sacramentorum propriè dictorum. Nam quia in Scripturis inuenitur signum externum, quo confertur Ordinatio, nimirum impositio manus; & etiam collatio gratiæ, cum Apostolus dicat, I. Timoth. 4. *Noli negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam cum impositione manuum presbyterij*, non putauit Kemnitijs posse excludi Ordinationem à Sacramentis propriè dictis, nisi adderet, eam gratiã debere esse remissionem peccatorum. At si vera esset ista particula, excluderet etiam Eucharistiam à Sacramentis propriè dictis: siquidem Eucharistia non est instituta propriè ad remittenda peccata, sed ad charitatem nutriendam, & augendam. Idèd enim datur sub specie panis, & vini, quæ nutriunt viuos, non excitant mortuos. & B. Paulus I. Cor. 11. iubet, vt homines probent se, nimirum an sint absq; peccato, antequam ad eam mensam accedant: *Qui enim manducat indignè, iudicium sibi manducat.*

OCTAVA particula, quòd Sacramentum obfignet instar sigilli, & confirmet instar miraculi promissionem gratiæ, ad excitandam & alendam fidem iustificantem; æquè falsa est, & diligenter refutanda, tum quod sit præcipua, tum etiam, quòd eam ponat Calvinus quoque in sua definitione.

PRIMO, si Sacramenta confirmarent promissiones Dei instar miraculi, vel sigilli, essent notiora, & efficaciora ad fidem persuadendam, quàm sint ipsa Dei verba: hoc autem falsum est, igitur & illa particula falsa est. Probatum propositio, tum quia frustra adhiberetur vnum ad confirmandum aliud nisi esset eo notius, & firmitus: tum etiam, quia hæc est vis sigilli, & miraculi. Semper enim sigillum Regium notius est, & firmitus, quàm literæ Regis: sigillum enim omnes norunt discernere, literas non omnes discernunt; & sigillum sine literis auctoritatem habet, literæ sine sigillo non habent. Sic etiam miraculum notius est, & efficacius, quàm prædicatio. Omnes enim qui vident cæcum illuminari, aut mortuum excitari, intelligunt illud esse opus supernaturale, & diuinum, & proinde mouentur ad credendum id, quod tali testimonio confirmatur: non autem omnes, qui audiunt prædicantem, continuo intelligunt, illa esse verba Dei.

Vbi NOTANDVM est, miraculis, quæ fiunt ad confirmandam fidem, non confirmari diuinam auctoritatem, quasi magis credendum sit miraculo, quàm Deo dicenti; omnes enim sciunt, Deum non posse mentiri, & nihil esse maius diuina auctoritate, sed confirmari auctoritatem proponentis fidem. Magis enim mouemur ad credendum verè esse à Deo reuelata, quæ prædicator proponit, si miracula videamus, quàm si sola proponentis auctoritate nitamur. Vnde Marc. ult. legimus: *Illi autem profecti, prædicauerunt ubique Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis.* Vbi vides, Deum confirmare signis non suam ipsius auctoritatem, sed prædicatorum sermonem.

Probatum iam assumptio argumenti, quòd videlicet falsum sit Sacramenta esse notiora, & efficaciora ipso Dei verbo. Nam PRIMO nihil fingi potest maius, & efficacius Dei verbo. SECUNDO experientia docet, facilius intelligi, si quid verbo dicatur, quàm si nutu significetur. Quid autem sunt Sacramenta, si cum verbis comparentur, nisi nutus quidam? Pari ratio-

ne ex.

ne experientia docet, magis persuadere verba, quàm muta signa, modò nò sint miracula. Vnde Lutherus ipse fatetur, multò efficaciora esse promissionis verba, quàm Sacramenta, quæ sunt muræ conciones: *Verbum ipsum* (inquit in libro contra Ioannem Cochlearum) *quod longè præualet signo visibili, nullum tamen per sese iustificat, nisi credentem.*

RESPONDET Calvinus lib. 4. Instit. cap. 14. §. 3 Sacramenta non confirmare promissiones ex parte Dei, sed ex parte nostra: quia licet ut à Deo sunt, certissimæ sint, tamen ut à nobis recipiuntur, ob nostræ fidei imbecillitatem non ita certo accipiuntur, nisi confirmentur testimonio Sacramentorum.

SED hoc facilè reiicitur. Nam quod promissiones Dei ex parte nostra egeant confirmatione, vel sit, quia nescimus, quæ sint Dei promissiones, id quæ ex Sacramentis discimus, aut quia cum sciamus & illas promissiones Dei, & hæc Sacramenta esse; tamen magis credimus Sacramentis, quàm promissionibus. Atque hoc posterius iam refutatum est. Non enim solum credimus, sed etiam scimus euidentissima ratione, Deum non posse mentiri, proinde nihil esse certius promissionibus Dei, neque id aduersarij negare possunt. Illud autem prius, æquè facilè refutari potest: siquidem falsum est, promissiones Dei disci ex Sacramentis, cum contra potius Sacramenta ex verbo Dei discantur. Iam verò, si sigillum Regium esset ignotum, & solum posset cognosci ex literis, quibus est appensum; esset planè superfluum. Nam vel credunt homines literas illas esse Regis, secluso sigillo, vel non; si credunt, quid facit sigillum? si non credunt, certè neque credunt sigillum esse Regium: nihil igitur confert. Pari ratione, cum Sacramenta non sciantur esse Dei sigilla, nisi quia Scriptura hoc dicit, si creditur verbo sine Sacramentis, quorsum Sacramenta? si nò creditur, certè non Sacramenta creduntur esse Sacramenta: proinde nihil operantur.

AD hoc argumentum respondet Calvinus lib. 4. Institut. cap. 14. §. 5. in diplomatibus quoque nihil valere sigillum sine literis, ut patet si appendatur chartæ, in qua nihil sit scriptum; & tamen cum appenditur diplomati scripto, multum valere ad illud confirmandum. Et addit, nihil esse mirandum, si promissiones Sacramentis confirmantur, cum etiam interdum una promissio per aliam confirmetur.

SED hæc responsio non diluit argumentum. Nam ut incipiant

piam à posteriore exemplo, promissio promissionem confirmat, quia vna non pendet ab alia. Confirmavit Angelus, Luc. 1. promissionem conceptus Virginei, ex promissione conceptus, quia iam præcesserat in fœmina anu, & sterili. Non enim pendet inuicè duo ista opera mirabilia: proinde vnũ, quod iam præcesserat, magnam vim habuit ad confirmandum alterum, quod nondum venerat. At Sacramenta, vt diximus, simpliciter pendent ex verbo. Quod verò attinet ad similitudinem sigilli, & diplomatis, nihil omninò est, quod Calvinus dicit. Nam sigillum appensum chartæ non scriptæ, nihil quidem confirmat, tamen non ideò pendet à literis, aut nihil est. Immò hinc intelligimus, quàm ineptè aduersarij Sacramenta sigilla appellent, cum omninò contrariam habeant proprietatem. Nam diplomatum sigilla habent suam auctoritatem sine literis diplomatis, literæ autem non habent sine sigillo: contra verò in verbo, & Sacramentis, verbum Dei etiam sine Sacramentis, infallibilem habet auctoritatem; Sacramenta sine verbo, nullam habent. Quare verbum potius appellandum esset sigillum Sacramenti, quàm Sacramentum, sigillum verbi.

DICENT fortasse; Esto, Sacramenta non confirmant promissiones more miraculi, vel sigilli: tamen iuuant, & confirmant saltem eo modo, quo actio externa iuuat, & confirmat orationem docentis. Negari enim non potest, quin aliquid conferat ad explicandum, & persuadendum ipsa actio, & motus manuum, & oculorum, licet primas partes teneat oratio. Erunt igitur Sacramenta, quasi actio quædam Dei, quæ simul cum verbo, magis mouebit ad fidem, quàm solum verbum.

RESPONDEO, ne id quidem concedi posse. Nam actio in hominibus ideò iuuat orationem, quia oratio humana imperfecta est, vt sunt omnes res creatæ, & etiam quia actio non habet vim suam à verbo, sed à se. Quocirca magis credebant Ethnici oraculis Appollinis, quæ falsa putabant esse nõ posse, quamuis solis verbis ederentur, quàm orationi, & actioni cuiuslibet oratoris. Cum ergo verba Dei sint per se summæ auctoritatis, & Sacramenta omnem vim suam habeant à verbis, nihil addere possunt ipsi verbo.

Verum est tamen, quod Catholici dicunt, Deum voluisse dare gratiam suam per signa sensibilia, vt per ea instrueret homines,

mines,

mines, & deduceret ad intelligenda spiritualia. Aliud enim est docere spiritualia per similitudines rerum corporalium, aliud confirmare rem firmissimam per aliam minus firmam.

SECUNDUM argumentum. Essentia, & natura Sacramentorum non potest aliunde melius colligi, quam ex verbis illius, qui ea instituit. Sed in Scripturis sanctis, quæ sunt verba Dei auctoris Sacramentorum, nusquam dicuntur Sacramenta testimonia promissionum, sed ubique describuntur, vt instrumenta iustificationis. Nam Ioan. 3. dicimur nasci denuò per Baptismum, & similiter ad Ephes. 5. dicit Apostolus, Ecclesiam sanctificatam, & mundatam lauacro aque in verbo vitæ; & ad Tit. 3. vocat Apostolus Baptismum, lauacrum regenerationis, & renouationis. Sic etiam de Eucharistia Ioan. 6. dicitur: *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum*; atque idem de aliis probare possemus. Non possunt autem nisi absurdissimè ista sententiæ ita exponi, vt Sacramenta regenerare, mundare, dare vitam æternam, nihil aliud sit, quam testimonium dare diuinarum promissionum: Quis enim ferret eum, qui ita diceret; Baptismus regenerat, id est, dat testimonium diuinæ voluntatis? vel, Ego te baptizo, id est, ego testifcor? Est quæ hoc argumentum contra Lutheranos efficacissimum: siquidem Lutherus, quem ceteri in hac re libenter sequuntur, in lib. contra Cochlæum, sic ait: *In rebus sacris vehementissimus, & robustissimus locus est, arguere ab auctoritate negatiue*. Vel igitur proferant locum, vbi Sacramenta dicantur testimonia promissionum, aut certè fateantur vehementissimum, & robustissimum argumentum nos habere.

Tria tantum loca proferre solent, quæ speciem aliquam videantur habere. VNVS est Genes. 17. vbi Circumcisio dicitur signum fœderis. ALTER Rom. 4. vbi Circumcisio dicitur signaculum iustitiæ fidei. TERTIVS I. Pet. 3. vbi Petrus dicit, saluos facit Baptisma, non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio, siue (vt ipsi reddunt) stipulatio, vel pactum cum Deo.

SED in his locis non nominatur promissio, vel testimonium, neque hæc loca ad rem faciunt, vt infra ostendemus in solutione argumentorum.

TERTIVM argumentum. Si solùm essent Sacramenta testimonia promissionis, & gratiæ, vel superuacanea, vel certè parum

parum necessaria essent. Nam habemus alia testimonia longè efficaciora: siquidem bona opera sunt testimonia adeptæ iustitiæ longè meliora, quàm ablutio aquæ, vel sumptio Eucharistiæ. Nam multi impij baptizantur ficto corde, & Eucharistiæ sumunt, qui proinde peiores sunt, & magis inuisi Deo, quàm antea. 2. Cor. 1. *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientie nostræ.* 2. Pet. 1. *Satagite, ut per bona opera certam vestram vocationem, & electionem faciatis.* 1. Ioan. 3. *Qui facit iustitiam, iustus est, & qui natus est ex Deo, non peccat.*

QUARTVM argumentum. Si Sacramenta solùm essent testimonia promissionum, ad excitandam fidem instituta, frustra baptizarentur infantes, & amentes, quos certum est, non modò non credere, sed nec posse credere actu. At Lutherani omnes pugnant pro Baptismo paruulorum contra Anabaptistas: non igitur verè tradunt iidem Lutherani, quid sit Sacramentum. Hoc argumentum coëgit Lutherum in libro contra Cochlaum, & Lutheranos ceteros asserere, infantes actu credere dum baptizantur; quod tamen adeò est absurdum, ut S. Augustinus in epist. 57. ad Dardanum scripserit, eos iniuriam facere humanis sensibus, qui hoc dicunt. Videmus enim infantes ad contactum aquæ sanctæ plorare, refugere, ac reniti, quantum possunt: quod certè si facerent vsum rationis habentes, non modò non purgarentur ab originali peccato, sed adderent etiam proprium actuale.

QVINTVM argumentum. Si Sacramenta essent testimonia gratiæ, quæ in particulari confertur alicui, sæpenumerò falsa essent, nimirum cum Sacramentum ministratur homini, qui fingit se credere, cum reuera nõ credat. Proinde nõ liceret vllum baptizare, ne cogeremus Deum testificari falsum: de nullo enim certò scimus, credatne verè, an fingat se credere.

DICENT fortasse, Sacramentum testimonium esse gratiæ non absolutè, sed si is, qui suscipit Sacramentum, credat promissioni.

SED contrà, probo testimonium esse absolutum, non conditionatum. PRIMO, Lutherus in assert. 1. art. dicit, cum qui non credit verbo ministri dicentis; Ego te baptizo, vel, Ego te absoluo, facere Deum mendacem, cuius illa verba sunt. At si illa verba intelligerentur cum conditione, si aliter credat, non essent falsa, nec fieret Deus mendax.

SECVN-

SECUNDO, si essent illa verba conditionata, rueret fides iustificans Lutheranorum. Nam ipsi volunt hominem debere credere absolute sine vlla hæsitatione, se esse iustum: ergo Deus absolute testatur illum esse iustum; non enim debet homo credere, nisi quod Deus testatur. Et præterea fides debet esse certa, ergo non debet pendere à conditione, si homo credat. Nam nemo certus est secundum Lutherum, de se an verè credat: sic enim scribit Lutherus in libro contra rebaptizantes edito anno M. D. XXVIII. *Baptismus non est fundandus supra fidem baptizantis, vel baptizati, quia vterq, incertus est de fide.* Et infra: *Ita euenit, & solet fieri de fide, ut qui arbitratur se credere, nihil omnino credere sepe conuincatur, & econtrà, qui nihil se putat credere, ut omnium maxime credat.*

TERTIO. Aduersarij ita de hac re loquuntur, ut omnino absolute esse testimonium Dei in Sacramentis credere videantur. Sic enim loquitur Philippus in locis, cap. de Baptismo *Ego, inquit minister, mandato diuino, & loco Christi baptizate, id est, hoc signo testificor ablui peccata tua, & te reconciliatum esse vero Deo, &c.* vbi nullam facit mentionem conditionis, Atque hæc de definitione Lutheranorum.

CAPVT XV.

Refelluntur definitiones Anabaptistarum, & Zuinglianorum.

LTERA sententia de natura Sacramenti est quorundam, quos Lutherus, & Calvinus passim phariseos vocant. Hi docent Sacramenta nihil esse aliud, quàm signa quædam instituta ad discernendum populum Christianum à Iudæis, & paganis, quomodo Romanis olim toga erat signum, quo discernebantur à Grecis, & quo modo nunc diuersæ formæ, & colores vestium distinguunt diuersa genera Monachorum. Auctorem huius sententiæ Andream Carolstadium facit Lutherus in serm. de verbis cænæ: *Hoc est corpus meum.* Qui Andreas fuerat olim et primis Lutheri discipulis, & amicis: quare in secundo scripto contra Regem Angliæ vocat eum suum Absalonem, & Iudam quibus

quòd sicut Absalon Dauidi patri, & Iudas Christo præceptorum, ita Carolstadius sibi rebellis, & infidelis fuerit.

Ab hac sententia non abhorruit initio Philippus Melancthon, ut patet ex locis anno XXII. editis, ubi hanc sententiam probabilem putat. Cap. de signis, in fine: *Probabili*, inquit, & illi voluntati, qui symbolis, seu tessera militibus hæc signa comparauerunt, quod essent notæ tantum, quibus cognoscerentur, ad quos pertinerent promissiones diuinæ. Tametsi postea eam oppugnauerit in Apologia Confessionis art. 13. & in locis ultimo editis.

Vbi NOTANDVM est duas primas sententias, quas Kemnitijs enumerat; VNA videlicet, quòd Sacramenta sint signa, quibus distinguuntur Christiani à non Christianis; ALTERA, quòd sint symbola quædam Christianæ societatis: rectius à Philippo locis notatis, vnam sententiam fieri. Nam illi duo tantum agnoscunt Sacramenta, Baptismum & cœnam. Et Baptismum quidem symbolum faciunt; quo discernamur à non Christianis, cœnam autem symbolum Christianæ inter nos societatis.

Hæc sententia partim est vera, partim etiam falsa. Etsi enim Sacramenta illum usum habeant, quòd distinguunt religionem veram à quibusdã falsis, tamen non est hic solus, vel præcipuus Sacramentorum nostrorum usus. Nam PRIMO in Scripturis nusquam legimus, Baptismum, Eucharistiam, aut alia Sacramenta instituta esse, ut distinguant populum Christianum ab aliis populis: legimus autem frequenter in eum finem esse instituta, ut iustificent homines, Mar. ult. *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit*: Non dixit, discernetur ab aliis, sed saluus erit. Act. 2. *Pœnitentiam agite, & baptizetur unusquisque vestrum in nomine Iesu Christi, in remissionem peccatorum vestrorum, & accipietis donum Spiritus sancti*. Et Act. 22. *Baptizare, & ablue peccata tua inuocato nomine ipsius*. Adde loca supra citata, quæ idem docent, Sacramenta videlicet instituta ad iustificandum.

SECUNDO alia signa sunt meliora ad distinguendum populum Dei ab aliis populis, ut confessio fidei, quæ solis conuenit veris Catholicis; cum Baptismus communis sit cum hæreticis; ut etiam charitas mutua, quæ in solis Catholicis est, cum Sacramenta omnia sint communia cum schismaticis. Quare

E

Domi.

Dominus, Ioannis 13. non ait: *In hoc cognoscent omnes, quod discipuli mei estis, si Baptismum habueritis, aut Eucharistiam, sed si dilectionem habueritis adinuicem.*

TERTIO, Sacramēta omnia vim habent ex Christi passione, in cuius rei signū ex latere Domini perfosso manauit sanguis, & aqua, Ioan 19. Aqua enim Baptismum significauit, vt Ambrosius lib. 10. in Luc. cap. 105. Chrysostomus, Cyrillus, Theophylactus in cap 19. Ioan. Leo epist. 4. cap. 6. Damascenus lib. 4. cap. 10. Hieronymus epist. 83. ad Oceanum, & Augustinus docent, tractat. 120. in Ioan. qui etiam tractat hoc idem probat ex illis verbis Pauli ad Ephes. 5. *Christus dilexit Ecclesiam, & tradidit semetipsum pro ea, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ.* & lib. 15. ciuit cap. 26. idem probat aliis testimoniis. At certè si solūm distinguere debent, quomodo togæ distinguunt, non erat opus Christi passione, sed satis erat humanum beneplacitum.

DENIQUE illa sententia longissimè abest à sensu, & verbis omnium Patrum: quorum nomine vnum AYGVS TINVM ad diamus, quæst. 84. in Leuiticum: *Sine sanctificatione inuisibile gratiæ, visibilia Sacramenta quid prosunt?* & lib. 19. contra Faustum, cap. II. *Sacramentorum vni inenarrabiliter vni let plurimum, & ided contempta sacrilegos facit; Impiè quæpe contemnitur, sine quo non potest perfici pietas.*

TERTIA definitio est Anabaptistarum, qui docent, Sacramenta nihil esse aliud, quàm allegorias, & quasi signa quædam bonorum operum, & vitæ ac morum spiritualium. Volunt enim baptizari homines, vt significant debere Christum nos sustinere aduersa, & ipsam mortem pro Christo. Referunt hunc errorem Philippus in locis anni XXXVI. & XLI. cap. de Sacramentis, Ioannes Brentius homil. 23. in cap. 3. Luc. Kemnitius in 2. parte Examinis, pag. 96.

SED nullo negotio hæc sententia refelli potest. Nā etiam hanc utilitatem cum aliis habent Sacramenta, vt admonent homines bonorum operum, & virtutum (nam certè negare non potest, quinmersio in Baptismo, & emerfio, admonent mortis, qua mori debemus peccato, & resurrectionis, qua resurgere debemus ad nouam vitam: cuius rei meminit etiam Apostolus, Rom. 6. & Eucharistia admonet pacis, & amicitie, quæ inter nos esse debet: *Sumus enim vnum corpus, qui de*

quo pane participamus. 1. Corinth. 10. tamen non est iste solus, nec præcipuus Sacramentorum vsus: proinde nec in eo posita est essentia, & natura Sacramenti.

Et probatur hoc iisdem argumentis, quibus aduersus Carolstadium vsi sumus. PRIMO, quia Scriptura dicit, Sacramenta instituta ad iustificandum, 1. Cor. 6. *Abluti estis, sanctificati estis.* Ephes. 5. *Mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ.* SECUNDO, si solum deberent esse allegoriæ, non erat opus, ut manarent ex latere Christi; sufficiebat enim humanum beneplacitum. TERTIO, quia non deerant aliæ vtiliores, & efficaciores admonitiones ad benè viuendum, ut exhortationes, & exempla Christi, & Sanctorum. Adde QUARTO, quòd si ea sententia vera esset, Sacramenta non essent signa nisi futurarum rerum. At sunt etiam signa rerum præteritarum, & præsentium; nam Eucharistia repræsentat Christi mortem, 1. Cor. 11, & Baptismus significat internam abluionem, quæ tunc perficitur, cum exterius baptizamur, iuxta illud Actor. 22. *Baptizare, & abluere peccata tua.*

QUARTA definitio est aliorum, qui volunt, Sacramenta esse signa gratiæ, non quæ tunc percipiatur, sed quæ iam antea percepta fuerit. Hanc sine nomine auctoris referunt, & refellunt Zvinglius in lib. de vera, & falsa religione, cap. de Sacramentis, & Kemnitius loco citato in Exam. pag. 96. Et facillè refutari potest; quia Scriptura disertis verbis docet, Sacramenta in præsentem gratiam adferre. Actor. 22. *Abluere peccata tua.*

QUINTA definitio est Zvinglij, & sectatorum eius, excepto tamen Petro Martyre, ut supra diximus. Zvinglius igitur in libro de vera, & falsa religione, cap. de Sacramentis, posteaquam refutauit sententiã Catholicorum, & Lutheranorum, aperit mentem suam, ac docet, Sacramenta nihil esse aliud; nisi initiationem quandam, & oppignerationem, qua videlicet homines se obligant Christo, & eius militiæ nomen dant. Ex quo deducit, Sacramenta nõ esse testimonia iustitiæ, præcipuè ei, qui Sacramenta suscipit, ut Lutherani dicebant; sed esse testimonia publicã toti Ecclesiæ de obligatione, & fidelitate; quam ille debet Christo, cui se consecrauit. Eandem sententiam sequitur Martinus Bucerus in commentario 3. cap. Matthæi, & in præfatione secundæ editionis eorundem commentariorum, vbi addit: *Quod si ij, qui baptizantur, sunt prædestinati,*

uati, tum Sacramentum non solum est signum, quod illi dent nomen Christo, & recipiantur in externa Ecclesia, sed etiam adfert quandam consolationem; si verò non sunt prædestinati, tum Sacramentum est nudum signum, quod illi recipiantur in externa Ecclesia, non autem à Deo. Vnde etiam deducit, infantibus non prædestinatis, nihil prodesse Baptismum, sed perire eos, licet sint baptizati.

Hæc sententia similis est superioribus. nam adfert quidem aliquid veri (neque enim negari potest, quin per Sacramenta iniciemur, & nomen Christo demus, & publicè testemur, nos esse membra Ecclesiæ) sed in eo errat, quod nō agnoscit alium finem sublimiorem institutionis Sacramentorum: & proinde non rectè explicat naturam Sacramenti. Et probatur hoc PRIMO ex sententia Zvinglij, Christus nihil agit, sed solum homo testatur se fore fidelem. At Ioan. I. dicitur: *Hic est qui baptizat.* Et Ephes. 5. *Mundans eam, &c.*

SECUNDO, quia Zvinglius requirit, vt homines antequam Sacramenta recipiant, sint iustificati, & coniuncti Christo interiori, & solum per Sacramenta exteriori testentur, & profiteantur se velle Christo militare, & Ecclesiæ externæ adungi. At Scripturæ testantur Sacramenta esse instituta ad sanctificandum, & mundandum hominem interiori. Id enim significat Apostolus, cum ait, Ephes. 5. *Mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ.* Ad quem locum respiciens S. AVGVSTINVS tract. 80. in Ioannem scripsit: *Vnde hæc tanta virtus aquæ, vt corpus tangat, & cor abluat?* Item Ioan. 3. & ad Tit. 3. dicitur Baptismus lauacrum regenerationis, & renouationis. Ex quibus locis habemus, per Baptismum hominem renasci, quod ad interiori hominem pertinet, & non solum exteriori testari se esse fidelem. Huc etiam pertinent Scripturæ citatæ contra alios errores, Actor. 2. & 22. I. Cor. 6.

TERTIO probatur hoc idem. Nam Apostolus Rom. 6. aperitissimè dicit, Baptismum significare mortem, & resurrectionem Christi: & I. Cor. 11. dicit Eucharistiã institutam in memoriam passionis Domini: Non igitur Sacramenta significant solum hominem iniciari Deo, vel coniungi cum Ecclesia.

CAPVT XVI.

Refellitur definitio Caluini.

RO STREMA definitio, ac sententia est Ioannis Caluini, qui lib. 4 Institut. cap. 14 §. I. his verbis dicit, simplicem, & propriam contineri definitionem Sacramenti: *Sacramentum, externum est symbolum, quo beneuolentiæ erga nos suæ promissiones conscientis nostræ Dominus obsignat, ad sustinendam fidei nostræ imbecillitatem: & nos vicissim pietatem erga eum nostram tam coram eo, & Angelis, quàm apud homines testamur.*]

Est autem OBSERVANDVM, Caluini sententiam compositam videri ex Lutheri, & Zvvinglij sententiis. Nam quod ait, symbolum obsignare promissiones ad sustinendam fidei imbecillitatem, ex Luthero sumptum est; quod addit in fine, eodem symbolo nos testari apud homines pietatem nostram erga Deum, ex Zvvinglio est acceptum: tamen re ipsa plurimum dissentit Caluinus ab utroque. Nam etiamsi cum Zvvinglio agnoscit, Sacramento nos testari hominibus pietatem nostram, tamen negat hunc esse solum, vel primarium usum Sacramenti, & acerrimè pugnat, cap. 14. à §. 5. vsque ad 14. pro sententia Lutheri, & soluit omnia argumenta, quæ Zvvinglius, & Bucerus faciunt contra Lutherum, tametsi neminem eorum nominat. Pariratione, licet cum Luthero affirmet Sacramenta esse testimonia gratiæ, & remissionis peccatorum: tamen id longè aliter intelligit, quàm Lutherus: Hic enim semper loquitur de gratia, quæ tunc datur homini, cùm Sacramenta percipit: at Caluinus loquitur de gratia prædestinationis: ac proinde vult Sacramenta esse testimonia prædestinationis, ad eam fidem alendam instituta, qua homo certò credit se esse prædestinatum; ex quo sequitur id, quod Bucerus dicebat, Sacramenta non esse vera signa, nec prodesse nisi prædestinatis.

Fundamentum autem huius rei est, quod existimet Caluinus (vt ipse fusè tractat. lib. 3. Instit. cap. 2.) veram fidem semel habitam, nunquam posse amitti: hinc enim sequitur veram fidem, sine qua Sacramenta nihil profunt, esse propriam præ-

destinatorum, nec eam vlllo modo haberi posse à non prædestinatis. Vnde in Antidoto Concilij, sess. 6. cap. 5. dicit, Baptismum dari infantibus, quia censentur iam membra Ecclesie, cum sint a Deo adoptati in filios, nimirum per gratiã prædestinationis: & ibidem sess. 7. can. 7. de Baptismo, dicit, Sacramentum reddere nos certos de perpetua adoptionis gratia: & clarissimè in lib. de consensione inter Tigurinos, & Geneuenses in re Sacramentaria, sic ait Calvinus: *Sedulo docemus, Deum non promiscue vim suam exerere in omnibus, qui Sacramenta recipiunt; sed tantum in electis. Nam quemadmodum non alios ad fidem illuminat, quam quos præordinauit ad vitam, na arcana spiritus sui virtute efficit, vt percipiunt electi, quæ offerunt Sacramenta.*

His explicatis refellenda est hæc definitio: tota enim est vitiosa, vt perspicuum erit, si percurramus singula verba. PRIMVM verbum est: *Symbolum externum*. Quod quidè verum est absolute, non tamen in eo sensu, quo accipitur à Caluino. Ille enim intelligit esse nudum symbolum, id est, symbolum quod solum significet, non autem operetur aliquid: nam in tota definitione non ponit alios effectus huius symboli, nisi obsignare Dei promissiones, & testificari pietatem nostram. Neque obstat, quod Calvinus dicat in Antidoto Concilij Tridentini, sessione 7. canone 5. Sacramenta esse instrumenta iustificationis; nam intelligit esse instrumenta, quia excitant, vel alunt fidem: idque non per aliquam efficientiam, sed merè obiectiue. Id quod explicat clarissimè Theodorus Beza, in libro de summa rei Sacramentaria, quæst. 2. cum sic ait: *Vnde efficacia illa Sacramentorum? à Spiritus sancti operatione in solidum, non autem à signis, nisi quatenus externis illis obiectis interiores sensus mouentur.* Hæc ille. Qua ratione certè signa etiam, quæ in foribus publicorum hospitiorum pendent, instrumenta dici possunt cœnationis, quia mouent hominem, vt cogitet in ea domo paratum esse mensam, &c.

At scripturæ passim docent, Sacramenta esse res quasdam operantes, nimirum quæ mundent, lauent, sanctificent, iustificent, regenerent, Ioan. 3. 1. Cor. 6. Ephes. 5. ad Tit. 3. Actor. 2. 1. immò nusquam scripturæ dicunt, Sacramenta esse testimonia promissionum Dei, & nostræ pietatis; aut certè non tam expresse hoc dicunt, vt id quod nos asserimus, nimirum quod sint causæ iustificationis.

ALTE-

ALTERUM verbum est, *benevolentiae erga nos suae*. Quod verbum duplici nomine non rectè ponitur in definitione Sacramenti. PRIMO; Quia ex hoc verbo sequitur, semper Sacramentum esse signum rei praeiitae, seu potius aeternae. Id quod ipse non potest negare, cum per benevolentiam intelligat gratiam praedestinationis: & praeterea id apertè concedit in Antidoto, sess. 6. cap. 5. *Non à Baptismo, inquit, initium habet eorum salus, sed quae iam in verbo fundata erat, Baptismo obfignatur.* Et ibidem: *Nisi enim iam antè ad eos pertineret vitae promissio, Baptismum prophanaret, quisquæ illi daret.* Itaque concedit ipse, Sacramentum esse sigillum praeiitae, immò aeternae Dei benevolentiae. Neque hoc pugnat cum eo quod ipse dicit in Antidoto, sess. 7. can. 4. & 5. & Sacramenta esse instrumenta iustificationis. Nam vult quidem Sacramenta, quatenus fidem sustentant & alunt, confirmare, vel augere iustificationem; (fides enim est, quae iustificat apud ipsos) tamen non vult Sacramentum esse sigillum huius iustificationis, quae habetur per fidem, sed gratiae praedestinationis; nec vult Sacramentum adferre primam iustificationem, sed solum augmentum, & confirmationem, vt clariùs ipse idem docet in paruo Catechismo. Prima enim iustificatio habetur per fidem conceptam ex concione praecedente.

At hoc totum repugnat apertissimis Scripturis, quae tribunt Sacramentis vim adferendi primam iustificationem. Quid enim aliud est regenerare, quod tribuitur Baptismo, Ioã. 3. & ad Tit. 3. quam ex homine mortuo in peccatis, facere hominem viuum vita gratiae? Sed de hoc infra suo loco fusiùs.

DE INDE non rectè ponitur in definitione Sacramenti illa promissio gratiae praedestinationis, tum quia saepe cõtingeret, Deum falsò testificari, tum quia nemo posset sine peccato alium baptizare. Nam baptismum prophanat, (vt Calvinus dicit in Antidoto, sess. 6. cap. 5.) qui illum confert ei, ad quem non pertinet promissio: nam cogit Deum testificari falsum, nimirum se eum diligere, quem reuera non diligit. At nemo potest certus esse de alio, si nẽ praedestinatus, an non: ergo vel neminem debet vllus baptizare, vel temerè, & infideliter agit, cum se periculo exponat prophanandi Baptismum.

AD HOC argumentum responderet Bucerus, ministros non habere

habere intentionem baptizandi, nisi prædestinatos: sic enim ipse dicit in præfatione commentariorum in Matthæum.

AT HOC non satisfacit. Nam IN PRIMIS hoc excusat ministrum, sed non Deum, nisi fortè etiam Deus aliquando baptizet sine intentione baptizandi, quod est ridiculum. DE INDE ex sententiâ Lutheranorum, & Calvinistarum omnium, Sacramenta non pendent ab intentione ministri. Scribit enim Lutherus in lib. de captiuitate Babylonica, de Baptismo; Baptismum esse verum, & ratum, etiam si minister intendat non baptizare, sed ludere. Nec dissentit Calvinus in Antidoto Cõcilij, sess. 7. can. 11.

Calvinus aliter RESPONDET, lib. 4. Instit. cap. 15. §. 16. & 17. Deum videlicet ex parte sua verè offerre promissionem, & sigillum promissionis omnibus, qui baptizantur, siue illi recipiant, siue non; proinde Deum semper esse veracem. Nec ministros etiam peccare diceret, si Baptismum conferant iis, qui profitentur se credere, si adulti sint, vel qui filij sint fidelium parentum, si sint infantes; nam filios fidelium, sanctos nasci credit Calvinus, ex illa promissione Dei, Genes. 17. *Ero Deus tui, & seminis tui.* Ratio autem, cur non peccent ministri, est, quia habent probabilem rationem, vnde colligant illos, quos baptizant, esse prædestinatos & sanctos.

SED hæc solutio non satisfacit. Nam IN PRIMIS, si quis Baptismum præbeat ei, ad quem scit non pertinere diuinas promissiones, prophanat Baptismum, vt ipse Calvinus dicit, quia falsum testificatur: cur non prophanat Deus ipse Baptismum, & falsum testificatur, cum illum præbet ei, quem scit se non prædestinasse? Non enim aliud agit hic Deus, aliud minister, sed vnus est, quod agant: Deus enim per ministrum agit, vt patet Ioan. 1. *Hic est, qui baptizat in Spiritu sancto.*

PRÆTEREA Sacramentum non solùm offert, sed etiam præbet testimonium benevolentia; sic enim idem Calvinus ait in Catechismo paruo: *Sacramentum est diuinæ erga nos benevolentia testificatio.* Præbet igitur Deus sigillum benevolentia; ei, qui baptizatur, etiam si ipse non credat. Nam sine fide non percipitur quidem fructus, & res Sacramenti, tamen percipitur verum Sacramentum, vt Calvinus etiam docet, lib. 4. Institut. cap. 15. vbi contra Anabaptistas agnoscit verum Sacramentum dari, & suscipi apud Catholicos, vbi non

non putat ipse ullam esse veram fidem. Si igitur Deus reuera præbet sigillum, & testimonium beneuolentiæ ei, quem non diligit, quomodo non mentitur, & Sacramentum prophanat?

PRAETEREA, quòd minister peccet, probatur. Nam etiã si habeat probabilem rationem credendi, cum qui profitetur fidem, esse prædestinatum, tamen non habet certitudinem. Potest enim fieri, vt ille mentiatur se credere; potest etiam fieri (vt Calvinus fatetur, lib. 3. Instit. cap. 2. §. 10.) vt putet se credere, & tamen reuera non credat. At ad testificandum nomine Dei aliquid, requiritur verissima certitudo, nec sufficit probabilis opinio: vt patet in simili de iuramento; non enim licet iuramento, id est, Dei testimonio vti in re, quam opinamur veram, sed solùm in re, quam certissimi sumus esse veram. Imò longè maior adhuc requiri deberet certitudo in Sacramento secundum aduersarios, quàm in iuramento nostro: nam Sacramentum est, quasi iuramentum Dei. Differt autem iuramentum Dei à nostro, quòd cum homo iurat, ipse est, qui asserit aliquid, licet Deum in testem aduocet. Vnde potest esse falsum iuramentum nostrum, sine vlla Dei iniuria; vt si quis iuret, quod putat se certò scire, & tamen re ipsa decipiatur: tunc enim Deus non dat testimonium, nec ille peccat, qui Deum in testem falsitatis citauit, quia credebat omninò se esse certum; vt si fortè vidit vnum ab alio occidi, qui erat simillimus alteri, quem ipse nunquam viderat. At in Sacramentis secundum aduersarios, Deus ipse affirmat, & quodammodò iurat illum, qui Sacramentum suscipit, esse electum, & iustum. Deus autem non potest vllò errore decipi. Ergo grauissimè peccat, qui Sacramentum confert ei, quem non certò scit esse iustum, & electum, quia cogit Deum mentiri.

PRAETEREA etiã si minister certò sciret eum, qui profitetur fidem, vel est filius hominis fidelis, esse iustum, & electum, tamen quid faciet si offeratur illi baptizandus infans, qui sit filius Turcæ, aut Iudæi; & parentes eius, licet infideles, libenter patiantur eum baptizari, & manere apud Christianos? Nam si eum baptizet, prophanat Baptismum, cum nullum habeat signum, quo intelligat illum esse prædestinatum: si verò non baptizet, facit contra vsum totius Ecclesiæ.

SED obiiciet fortassis aliquis pro Caluino, in iisdem angu-

stius versari Catholicos, cum etiam ipsi Sacramenta præbeant
iis, quos nesciunt an sint dispositi, & tamen affirmant, esse si-
gna gratiæ diuinitus instituta.

RESPONDEO; Nullas Catholici patiuntur angustias. Ipsi
enim dicunt, Sacramenta esse causas gratiæ efficaces, nisi po-
natur obex; & simul significare eiuſdem gratiæ infusionem,
quantum est ex parte ipsius Sacramenti: denique esse eadem
Sacramenta signa eius effectus, quem facit gratia, vbicunque
adest. Vt enim abluit corpus aqua Baptismi; ita abluit ani-
mam gratia Saluatoris: quod quidem perpetuum, & infalli-
bile est, neque a dispositione pendet. Dispositio enim iuuat, ut
gratiam quis recipiat, sed quod gratia, vbicunque est, abluat
fordes animæ, si quas inueniat, intrinsecum est illi, & insepa-
rabile.

TERTIUM verbum in definitione Caluini erat, *Promissio-
nes*. Et quidem de promissione remissionis peccatorum dis-
seruimus in refutatione definitionis Lutheranorum, sed Cal-
uinus loquitur de promissione beneuolentiæ prædestinatio-
nis, quæ longè facilius refutari potest. Nam nulla exstat eius
modi promissio in tota Scriptura: omnes enim promissiones
includunt conditionem aliquam, ut fidei, aut pœnitentiæ, aut
alterius virtutis, & in his omnibus conditionem perseueran-
tiæ. Nam: *Qui perseuerauerit usque in finem, hic saluus erit.*
Matth. 24. Nemo autem est, qui sine speciali reuelatione si-
promittere possit perseuerantiam.

Atque hinc refutari possunt omnia planè testimonia quæ
illi adferunt. Primarium est illud, Genes. 17. *Ego ero Deus tu-
us, & seminis tui post te.* Sed hoc etiam requirit conditio-
nem fidei, & perseuerantiæ; nam: *Semen Abrahæ* (ut expo-
nit Apostolus, Rom. 4. & 9. *non sunt filij carnis, sed fidei,*
est, qui imitantur Abrahamum in fide, illi sunt eius semen-
cum quo intercedit pactum Dei. Et certè, ut quis incipit esse
semen Abrahæ, cum incipit credere, ita desinit esse, si desinat
credere. Quis autem certò sibi potest persuadere, se nunquam
à fide discessurum? præsertim cum & fides, & perseuerantia
fide dona Dei sint.

QUARTUM verbū est: *Conscientiis nostris*, cum quo ver-
bo iungi potest illud aliud, *ad sustinendam fidei imbecillita-
tem*. Hæc verba non rectè poni in definitione Sacramenti, te-
stat

statuatur Baptismus paruulorum, qui est verissimum Sacramentum, etiam apud Calvinum, & tamen in paruulis non est conscientia, nec actualis fides, ad quam sustentandam sit necessarium Sacramentum. Et sanè si promissio est veluti diploma, & Sacramentum veluti sigillum, conscientia erit veluti charta, vel cera: quomodo igitur, vbi nulla est charta, diploma scribi poterit, vel obsignari? Porro, quod Lutherani dicunt, paruulos actu credere, dum baptizantur, iam est supra refutatum, neque id Calvinus affirmare audeat, tametsi nec reiicere voluerit, vt patet ex lib. 4. Instit. ep. 16. §. 19.

RESPONDET igitur Calvinus, Baptismus paruulorum operari in conscientiis paruulorum, cum primum illi vsu rationis habere incipiunt, etiam si antea collatus fuerit: recordantur enim postea Baptismi accepti, & eo signo nutriunt, & sustentant fidem suam, lib. 4. cap. 16. §. 20. & 21. Quod etiam dicit de illis, qui apud Catholicos baptizati sunt, & postea fiunt Calvinista, lib. 4. cap. 15. §. 17. At saltem rectè probamus, non rectè facere Calvinistas, quòd baptizent infantes: nam longè vtilius esset, eos baptizare adultos, quando fidei sunt capaces. Baptismi enim, quem in infantia accipimus, nullam habemus notitiam, nisi ex narratione aliorum: proinde nec certitudinem habemus, nisi fidei humanæ, quæ fallere potest. Deinde etiam si certissimi essemus, tamen magis mouent res visæ, quàm auditæ; quare melius esset ad fidem alendam, baptizari adultum, quàm infantem. Sed alere fidem est primarius finis, & vsus Baptismi, vt ex definitione patet; malè igitur illi baptizant infantes.

Nec possunt respondere, baptizari infantes, ne fortè pereant antequam adolecant, & eo modo decedant sine gratia Dei: nam Calvinus in Antidoto, sessionis 6. cap. 5. & alibi, docet, paruulos prædestinatos etiam sine Baptismo saluari, nõ prædestinatos autem, etiam cum Baptismo perire.

Nihil igitur dicere potest, nisi baptizari infantes ea solùm de causa, vt admittantur in externa Ecclesia, seu profiteantur se esse membra Ecclesiæ externæ. At hoc etiam non soluit argumentum. Nam ex sententia Caluini lib. 4. Instit. cap. 14. §. 5. & sequentibus, finis principalis Sacramentorum est, obsignare promissiones ad alendam fidem; finis minus principalis est, profiteri se esse membrum Ecclesiæ externæ. Non autem de-

be

bet finis minus principalis impedire finem magis principalem; non igitur debent infantes baptizari apud Calvinistas; siquidem apud eos in Baptismo infantium ob finem minus principalem, impeditur finis magis principalis.

QUINTVM verbum est, *Obsignat*, de quo verbo multa diximus in refutatione sententiæ Lutheri; vt etiam de reliquis verbis supra diximus in refutatione sententiæ Zvinglij. Superest igitur vt argumenta eorum refellamus.

CAPVT XVII.

Refelluntur argumenta aduersariorum.

ARGV MENTA, quibus cùm Lutherani, tum Calvinistæ vtuntur, vt probent Sacramenta esse sigilla promissionū, hæc sunt. PRIMO loco adfert Calvinus lib. 4. cap. 14. Institut. §. 5. verba Apostoli ad Roman. 4 vbi Circumcisionem vocat $\sigma\phi\rho\alpha\gamma\iota\delta\alpha$, id est sigillum eius pacti, cuius fide iam antea Abraham fuerat iustificatus.

RESPONDEO PRIMO; Quæ de sola Circumcisione dicuntur, non possunt trahi rectè ad omnia Sacramenta. Rectè enim argumentamur à genere ad speciem, non contrà.

SECUNDO; Apostolus nullam facit mentionem promissionis, aut pacti, cùm loquitur de sigillo Circumcisionis: vocat enim eam sigillum iustitiæ fidei, non sigillum promissionis, & pacti. Vocatur autem sigillum iustitiæ fidei, vel quia (vt Origenes in hunc locum scribit) Circumcisio obsignabat, & claudebat iustitiam fidei, quæ suo tempore patefacienda erat id est, sub figura, & typo Circumcisionis illius carnalis occultè significabatur, & proinde velabatur Circumcisio cordis, quæ est vera iustificatio, quâ Christus allaturus erat: vel, (vt Chrysostomus, & Theophylactus, & alij docent) vocatur sigillum iustitiæ fidei, quia fuit data Abrahamo in signum, & testimonium iustitiæ, quam sibi acquisierat per fidem.

TERTIO dico; Fuisse hoc priuilegium solius Abrahamæ, & non posse transferri ad alios, quasi Circumcisio (vt hæretici volunt) in quocunque esset, testificatio esset iustitiæ illius. Nam priuilegium Abrahamæ fuit, vt ipse esset pater omnium fidelium, tam præputiatorum, quàm Circumcisorum. Et quia iam

erat pater præputiatorum fidelium, quia fidem habuerat adhuc præputiatus existens, vt patet Genes. 12. & ex hoc loco Pauli: *Accepit ipse primus omnium signum Circumcisionis, vt hoc modo esset etiam pater omnium circumcisorum.* Quia verò hoc priuilegium habuit merito iustitiæ, quam acquisierat per fidem, idèd fuit illi signum Circumcisionis sigillum iustitiæ fidei. Porro, ceteris Iudæis Circumcisio est quidem signum quoddam, nimirum quod sint filij Abrahamæ, sed non est illis sigillum iustitiæ fidei, sicut non sunt omnes Iudæi patres multarum gentium.

Hæc esse vera, patet PRIMO; Quia Paulus hæc duo coniungit, cum ait: *Accepit signum Circumcisionis, signaculum iustitiæ fidei, vt sit pater omnium credentium.* Non igitur habent signaculum iustitiæ fidei omnes circumcisi, cum non omnes sint patres omnium fidelium.

SECUNDO; Quia Paulus distinguit signum à signaculo, seu sigillo. Nam cum ait: *Accepit signum Circumcisionis, signaculum iustitiæ fidei;* pro signo, in Græco est *σημεῖον*, quod signum in genere significat; pro signaculo est *σφραγίς*, quod propriè sigillū exprimit. Cur autè distinxit hæc vocabula, nisi vt indicaret Circumcisionem semper, & omnibus esse signum quoddam, non tamen omnibus, sed soli Abrahamæ fuisse sigillum iustitiæ.

TERTIO; Scriptura, cum sæpissimè loquatur de Circumcisione, nusquam tamen vocat sigillum, nisi hoc loco, vbi de Abrahamo agitur: quod est argumentum manifestum, soli Abrahamo fuisse Circumcisionem sigillum. Ac certè, cap. 3. ad Romanos, cum Paulus quæreret: *Quæ utilitas Circumcisionis?* & responderet: *Multum per omnem modum.* debuisset secundum aduersarios primo loco ponere hanc primariã utilitatem, quod sit sigillum diuinæ promissionis: at huius ne meminit quidem.

SECUNDVM argumentum Calvinus, ibidem §. 6. sumit ex Genes. 9. vbi arcus cœlestis dicitur signū fœderis inter Deum, & Noë; & ex cap. 17. vbi Circumcisio dicitur signum fœderis inter Deum, & Abraham, posterosque illius. Si enim iris, & Circumcisio sigilla fuerunt confirmantia pactum, ac promissionem Dei, cur non idem de Baptismo, & Euchristiadicij possit.

possit. Et confirmat argumentum, quia inter homines quoque id usitatum est, ut pacta sanciantur signo externo, ut porca caesa, vel contactu dexteræ, quæ signa nihil essent, nisi præcederent verba pacti.

RESPONDEO; Iridis, & Circumcisio signa fœderis erant, sed ad memoriam iuuandam, non ad fidem confirmandam: quemadmodum nos etiam supra docuimus, Baptismū, & Eucharistiā esse signa commemoratiua passionis, & mortis Domini. Multum autem interest, inter signum commemoratiuum, & confirmatiuum. Nam signum commemoratiuum esse potest id, quod oculis obicitur; etiam si tota eius efficacia pendeat a promissione, at signum confirmatiuum non potest esse, omnino pendeat a promissione. Fuisse autem signa commemoratiua tantum, Iridem, & Circumcisionem, patet. Nam in pendebant a verbo Dei, ut si quis non crederet verbo Dei, aut non crederet illud esse verbū Dei, non etiam crederet illa esse signa; & contra, si quis crederet verbo, non egeret illis signis.

Adde quod S. IOANNES CHRYSOSTOMVS ita exposuit hæc loca: sic enim ait de Circumcisione, homil. 39 in Genes. *Datum inquit, eis perpetuo memoriali inierit cum eis Circumcisionis signum.* Et infra dicit, signum Circumcisionis non esse datum a Deo, ut homines ei crederent, sed fuisse postulatum a Deo ab hominibus, quia Deus non credebat hominibus: *Quando, inquit, non habemus aliquibus fidem, curamus, ut ad ipsos signum, pignori loco accipiamus: similiter et omnino Dominus sciens mentium inconstantiam, hoc ab eis signum petere voluit.* Hæc ille. Porro de signo Iridis, homil. 28 in Genesim, sic loquitur: *Quid dicit: inquit, o beate Propheta Recordabor, inquit, Testamenti mei, id est, pacti mei, promissionis, pollicitationis: non quia ipse opus habeat recordationis, sed ut nos ad illud signum respicientes, nihil durum suspicemur, sed statim recordemur diuinæ promissionis, et roboramur, et confidamus.*

SED obiicies eundem Chrysostomum ibidem, qui sic ait: *Si sermo meus non sufficit, ecce et signum do, etc.* ubi videtur velle, Iridem fuisse signum confirmatiuum. Sed hæc obiectio paulò post diluetur.

Ad confirmationem ex humana consuetudine RESPONDEO, multum interesse inter pacta Dei, & hominum. Nam ad
homi

homine, quia non videmus eius animum, & timemus, ne forte nos decipiat, aut obliuiscatur pacti, quærimus signum externum, ut eo illum conuincamus, si negauerit, aut oblitus fuerit: at Deum non posse fallere, vel obliuisci, certissimi sumus.

TERTIUM argumentum sumit Lutherus in libro de Babylonica captiuitate, cap. de Baptismo, ex signis mirabilibus, quibus Deus confirmare solitus est promissiones suas: quale fuit signum in rore, & vellere datum Gedeoni, Iudicum 6. & in umbra horologii retrocedente datum Ezechia, 3. Reg. 20.

SED hæc & similia non sunt ad rem. Nam miracula, quia non pendent à verbo, sed ex se vim habent, cum sint opera supra naturam; ideo rectè adhibentur ad probandum, Deum esse, qui promisit, vel Deum reuera aliquid promisisse: Sacramenta verò nullam vim habent (ut supra diximus) sine verbo. Atque hinc intelligimus, cur CHRYSOSTOMVS putauerit, Iridem esse signum: non tantum memoriale, sed etiam confirmatiuum. Existimauit enim ipse Iridem rem esse nouo miraculo institutam; sic enim ait: *Etsi aquarum magna sit inundantia, neque sic metuendum, sed confidendum nobis ad miraculum respicientibus.* Hæc ille. Quia tamen probabilius est, Iridem rem esse naturalem, ideo diximus, signum fuisse tantum memoriale.

QUARTUM argumentum sumunt Lutherani ex illis verbis prioris epistolæ Petri capite tertio: *Quod et vos similis formæ saluos facit Baptisma, non carnis depositio sordium, sed conscientia bonæ interrogatio in Deum.* Lutherus enim in cõmentatio huius loci, Græcam vocem ἐπερωτάματα, quam noster interpres vertit interrogationem, vult significare pactum, & hoc modo exponit: *Baptismus saluos nos facit, non quatenus lauat corpus, sed quatenus obsignat pactum, quod habet anima cum Deo, dum fide accipit promissiones eius.* Ex quo sequitur, Baptismum esse sigillum promissionis. Eodem ferè modo exponit Calvinus, licet vocem ἐπερωτάματα, non pactum, sed responsionem, & testimonium significare velit.

RESPONDEO; Locus hic præsens admodum obscurus est, tamen nihil iuuat causam aduersariorum. Oecumenius in commentario huius loci, per interrogationem videtur intelligere pignus, & arrabonem. Dicit enim Baptisma esse quasi pignus

pignus bonæ conscientiæ, id est, qui Deo inspirante conceperunt bonum desiderium, illi vitam immaculatam sectantur, eamque ubique exquirunt, & de ea interrogant: unde cum audierint per Baptismum mundari animas, mox accurrunt ad Baptismum, ut purgentur sordes ipsorum, atque hac ratione est Baptisma pignus bonæ conscientiæ.

Hæc expositio non fauet hæreticis, ut patet; tamen non videtur ad mentem S. Petri. Nam S. Petrus longè ampliùs tribuit Baptismo, quàm ut sit pignus bonæ conscientiæ, cum ait, per Baptismum nos saluari.

Est ALIA expositio Lyrani, Gagnæi, & Ioannis à Louanio, qui per interrogationem bonæ conscientiæ, intelligunt interrogationes, & responsiones, quæ fiunt ante Baptismum. Interrogat enim sacerdos catechumenum; Credis in Deum? Respondet, Credo. Abrenuncias Satanæ, & pompis eius? Abrenuncio, &c. Qui enim bona conscientia respondent his interrogationibus, illis prodest Baptismus; aliis non prodest.

Hæc etiam non fauet hæreticis, sed non videtur literaliter nec est Ambrosij, Basilij, & Augustini, ut putauit Ioannes à Louanio. nã beatus Petrus antithesin facit, cum ait: *Non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio.* Et sine dubio formalis Antithesis hæc erat futura; Non ablutio sordium carnis, sed ablutio sordium mentis: qua antithesi distinguitur Baptismus noster à Baptismo Iudæorum, qui erat exterior tantum. Porro illa pars huius antithesis, nimirum (ablutio sordium mentis) à beato Petro non est expressa propriis verbis, sed figuratis, ut omnes concedunt. Oportet igitur describam esse per causam, vel per effectum: si per effectum tunc non habet locum expositio istorum. Nam interrogatio illa, & responsio, de qua ipsi agunt, siue etiam fides, & charitas, quæ per illas interrogationes, & responsiones deteguntur, præcedunt Baptismum, & proinde abluionem mentis quam facit Baptismus: non igitur sunt effectus illius abluionis. Ergo necesse est ut dicant, illam abluionem describi per causam, ac proinde interrogationem illam, quæ præcedit Baptismum, esse causam illius abluionis. At hoc dici non potest. Nam tunc Sacramentum haberet efficaciam ex opere operantis, non ex opere operato; tribueretur enim iustificatio præcedenti fidei, & dilectioni suscipientis Baptismum, non ipsi abluio

lutioni Sacramentali: nec esse differentiam inter Baptismum nostrum, & Iudaicum; nam Baptismus Iudaicus, licet ex opere operato non iustificaret, tamen ex fide, & dilectione suscipientis iustificare poterat, ut quodlibet opus meritorium.

DICENT fortasse, interrogationem, seu fidem præcedentem non esse causam efficientem ablutiois internæ, sed esse dispositionem. At istud quidem rectè dicitur, sed non quadrat verbis Apostoli: ipse enim tribuit efficientiam huic interrogationi bonæ conscientiæ, maiorem, quam ipsi ablutiois externæ, quæ tamen instrumentum est iustificationis.

Est stigmatum ALIA expositio, quam puto esse Sanctorum, Augustini tract. 80 in Ioan. & serm. 30. de verbis Domini, & Basilij libro de Spiritu sancto, cap. 15. ut videlicet exprimat a sancto Petro ablutio mentis, quæ per antithesin opponitur ablutiois carnis, non per causam, ut volebat præcedens opinio, sed per effectum. Est enim vsitatissima figura metonymia, qua per effectum intelligamus causam. Vocat igitur Petrus ablutioem internam, interrogationem, seu responsionem bonæ conscientiæ in Deum, quia ex illa munditia oritur pax, & quies conscientiæ; & proinde responsio bonæ conscientiæ, & etiã interrogatio apud Deum, quia audet cum fiducia Deum accedere, & interrogare, id est, cum eo colloqui, eum quærogare pro se, & pro aliis,

Adde SECVNDO, locum hunc non fauere aduersarijs, sed nobis etiam si per ἑπερώτημα accipiatur testimonium, verbum pactum. Nam INFRIMIS sanctus Petrus non loquitur de testimonio, vel pacto Dei, sed conscientiæ nostræ: ipsi autem probare deberent, Sacramentum esse sigillum testimonij, seu pacti Dei. Multum autem interest inter testimonium, seu pactum Dei, quod illi obsignari volunt Sacramento, & testimonium, seu pactum conscientiæ nostræ. Illud enim est verbum Dei scriptum, quod præcedit Sacramenti vsum, & fructum, id est, iustificationem: testimonium autem conscientiæ sequitur iustificationem, & proinde Sacramenti vsum, & fructum.

SECVNDO; Sanctus Petrus non dicit, Baptismo obsignari pactum, seu testimonium; sed dicit, saluari animas, & effici iustificationem, ex quo oritur testimonium bonæ conscientiæ. Id quod probatur ex illo verbo, *simili formæ*, Vult enim

A postolus eo modo nos saluari per aquas Baptismi, quomodo per aquas diluuij saluati sunt, qui erant in arca Noë. Porro aqua diluuij non saluârunt arcam Noë, testificando, vel obsignando promissiones, sed reipsa eleuando arcam in sublimem, ne obrueretur cum ceteris ædificijs huius mundi: sic igitur & Baptismus saluos nos facit, non obsignando, & testificando, sed reipsa iustificando animam; vnde sequitur, vultis testimonium; siue interrogatio conscientia bonam Deum.

QUINTVM argumentum esse posset pro aduersarijs, testimonium sanctorum Patrum, qui non raro Sacramenta vocant sigilla, seu signacula.

RESPONDEO; Longè alia significatione loquuntur Patres de signaculis Sacramentorum, quàm hæretici faciunt. Patres enim nunquam Sacramenta vocant sigilla, vel sigilla promissionum Dei, vt hæretici volunt. Primum quo horum trium modorum loquuntur de signaculis. Primum signacula vocant Sacramenta, quia obsignant fideles tanquam nota quædam eos separant ab ijs, qui non sunt in grege, vel de exercitu Domini. Ita accipit hanc vocem beatus filius in exhortatione ad Baptismum: item Hieronymus cap. 4. ad Ephes. & Augustinus lib. 19. contra Faustum, cap. 1. & alibi passim. Ita quoque accipit Gregorius Nazianzenus in oratione de Baptismo, non procul ab initio, vbi dicit, Baptismum vocari posse sigillum, quia ita conseruat hominem baptizatum, vt noua regia conseruant res obsignatas. Nempe enim audet contingere eas quæ magni alicuius Regis sigillum habent.

SECUNDO vocant Sacramenta signacula, quia claudunt intra se rem sacram id est, inuisibilem gratiam. Id enim quod clauditur, obsignari solet, iuxta illud Apocalypsis. *Liber signatus, sigillis septem.* Atque hac significatione vocat Augustinus Sacramenta sacra signacula in libro de catechizandis rudibus, capite 26. & Scholastici, sigillum Confessionis. Hoc etiam ferè modo Gregorius Nazianzenus, in oratione de Baptismo, prope finem, vocat sigillum Baptisma, eò quòd obsignet, & claudat multa mysteria quæ solis fidelibus deteguntur: *Cetera, inquit, intus ab*

discer

discis, quæ etiam ipsa apud teipsum occulta, clausa, habetur,
Baptismo obsignata, atq. reverentia.

TERTIO vocant Baptismum sigillum, vel obsignationem
fidei, quia Baptismus est publica approbatio, & testificatio fi-
dei eius, qui baptizatur. Sic enim vtitur hac voce Tertullia-
nus in libro de Pœnitentia, vbi dicit catechumenus diu pro-
bari an credant, & tandem ibi constiterit, eos verè, & con-
stanter credere, Baptismum illis dari in obsignationem, & ap-
probationem fidei. Quomodo etiam vtitur eadem voce Ba-
siliius in 3. libro contra Euhomium, vbi dicit, primùm oportere
credere, & tum demum accipere sigillum fidei Baptis-
mum. In libro quoque de Spiritu sancto, cap. 12. vocat Baptis-
mum sigillum fidei, quia is qui baptizatur, eo signo testifica-
tur se credere.

DE NIQVE vocari potest etiam Baptismus sigillum fi-
dei, quia perficit, & absolvit quodammodò hominem fi-
delem: quomodo veteres vocabant mortem, seu occisio-
nem pro Christo, signaculum maryrij, vt Eusebius refert
libro 5. historiar, capite 3. Confessio enim Martyrum, & sup-
plicia pro Christo non habent perfectam laudem, dum pe-
riculum est inconstantia, & mutationis, sed tunc demum
perfecta, & quasi sigillo quodam munita, & ob-
signata censentur, quando morte pretiosa
consummantur. Atque hæc tenentur
de definitione.

* * *

F 2

CONTRO.

CONTROVERSI TERTIA.

De causis Sacramenti.

CAPVT XVIII.

Sacramenta componi ex rebus, & verbis, vt materia, & forma.

DE CAUSSIS SACRAMENTI DISPUTATUR, PRIMVM de intrinsecis causis dicam. DE INDE de extrinsecis. ac de intrinsecis erunt quæstiones. PRIMÆ; An Sacramenta consistant ex rebus, vt materia, & verbis, vt forma. SECYNDÆ; Quæ sint illæ res, & illa verba. TERTIÆ; An illæ, & verba ita determinata sint, vt nihil in eis mutari possit.

PRIMÆ quæstio; Vtrum Sacramenta consistant ex rebus, & verbis, tanquam materia, & forma; etsi solum inter Catholicos disputatur, non tam ob discordiam eorum, quam vt res explicetur: est tamen quæstio utilissima, vel etiam necessaria propter calumnias hæreticorum, qui ex hoc dogmate Catholicorum, quo requirimus res, & verba in Sacramentis, conantur ostendere, multa non esse Sacramenta ex his, quæ nos habemus pro Sacramentis. Sunt igitur variæ Doctorum sententiæ.

PRIMÆ est quorundam recentiorum, qui volunt propriam in Sacramentis materiam, & formam non esse res & verba, sed rem sensibilem esse materiam, siue sit res, siue verbum, siue utrumque significationem autem esse formam. Quod verum communiter dicitur, rem in Sacramento esse materiam, verbum esse formam, volunt explicandum esse de Sacramento materialiter sumpto. Ita docet Dominicus à Soto in 4. dist. 1. q. 1. artic. 1. & 2. quod idem videtur dicere Caietanus in 3. part. q. 60. art. 6. nisi quod Caietanus affirmat, significationem Sacramenti

menti esse vnam & simplicem, resultatem ex composito sensibili ex rebus, & verbis; quod Sotus non dicit.

ALTERA sententia est aliorum, qui docent Sacramentum ipsum, & non solum eius partem materialem, constare ex rebus vt materia, & verbis vt forma. Ita sanctus Thomas 3. parte quaest. 60. artic. 6. ad secundum, & veteres Theologi communiter.

RVRSVS quidam existimant, non omnia Sacramenta constare rebus, & verbis, sed solum quaedam. Ita Durandus in 4. dist. 1. quaest. 3. & Adrianus q. 2. de Baptismo.

ALII docent omnia Sacramenta nouae legis, constare rebus, & verbis. Ita Alexander Alensis 4. parte summae, quaest. 3. memb. 3. art. 1. & 3. & Theologi communiter in 4. dist. 1. vel 3.

ALII denique volunt omnia Sacramenta constare rebus, & verbis, si res, & verba accipiantur largo modo pro ijs signis, quae aut sunt verae res, & vera verba, aut certe vicem eorum gerunt; si vero accipiantur in rigore, non constare omnia Sacramenta rebus, & verbis. Ita docet Dominicus à Soto in 4. dist. 1. quaest. 1. art. 6. & alij quidam recentiores. Sed istae opiniones magna ex parte conciliari possunt.

Sit igitur PRIMA propositio: *Sacramenta veteris legis probabile est non habuisse res, et verba, sed solas res.* Haec est sancti Thomae 3. parte, quaest. 60. art. 6. ad vltimum. Ratio est, quia in Scriptura veteri, vbi praescribuntur praecipui ritus Sacramentorum, nulla fit mentio verborum, vt patet Genes. 17. vbi praescribitur ritus Circumcisionis. Exod. 12. vbi praescribitur ritus Agni Paschalis. Leuit. 8. vbi praescribitur ritus Ordinationis. Praeterea ratio postulare videbatur, vt Sacramenta noua ab ipso Christo instituta, signa essent clariora, quam vetera, quae Moses, vt Dei minister instituit.

Posset OBJICI, quod Leuit. 4. vbi praescribuntur sacrificia pro peccato (quae erant etiam Sacramenta Testamenti veteris, ac respondebant Sacramento nostro Poenitentiae, vt sanctus Thomas docet, 1. 2. q. 102. art. 1.) praescribitur etiam, vt oraret sacerdos pro ijs, quorum est sacrificium, sed respondetur, orationem illam sacerdotis non fuisse de essentia sacrificij pro peccato, sed solum addi debuisse in vsu, seu administratione Sacramenti illius ad facilius impetrandum. Id quod ex eo colligitur, quod, vt ibidem habemus, in sacrificio pro peccato

cato sacerdotis nulla oratio adhibebatur, sed solum in sacrificio pro peccato aliorum de populo. Illud autem quod habetur Num. 5. de verbis præscriptis in cæremonia Zelotypiæ, nõ est ad rem. Illa enim cæremonia non erat Sacramentum, cum non esset instituta ad sanctificandum, sed ad inuestigandum, & puniendum adulterium.

SECUNDA propositio: *In Sacramentis omnibus nouæ legi inueniuntur res, ut materia, et verba, ut forma.* Hæc propositio saltem quoad modum loquendi, negari nõ debet. Habetur enim expressè in Concilio Florentino, in instructione Armenorum, quæ facta est, ipso approbante Cõcilio, ut ibidem legimus. *P R A E T E R E A* habemus in Scripturis, expressè res, & verba in quatuor Sacramentis, nimirum in Baptismo Matth. 28. *Baptizantes eos in nomine Patris, et Filij, et Spiritus sancti.* In Eucharistia, Matth. 26. vbi ponitur panis, & verbum, *Hoc est corpus meum.* In Confirmatione, Actor. 8. vbi ponitur manus impositio, & oratio, quæ verbis fit. In Extrema unctione, Iacobi 5. vbi ponitur vnctio, & oratio. Creditur igitur est alia etiam Sacramenta constare rebus, & verbis licet non habeantur ita expressè in Scripturis. *I T E M* communis sententia veterum Theologorum, vno Durando vel alijs paucis exceptis, quorum loquendi modus corrigendus est, licet in re non multum discrepent à ceteris.

TERTIA propositio: *Non solum quod est materia in Sacramento, sed ipsum totum Sacramentum rectè dicitur constare ex rebus, ut materia, et verbu, ut forma.* Hæc est aliquo modo contra Caietanum, & Sotum: quamquam quod ipsi dicunt, etiam aliquo modo sit verum.

NOTANDUM igitur, Sacramentum propriè non est compositum aliquod Physicum, neque artificiosum, sed cum vtroque habere similitudinem quandam. Et quidem si conferatur cum composito artificioso, tum sine dubio forma eius partim est significatio, partim virtus operatiua materia verò sunt res ipsæ, & verba, in quibus residet significatio, & virtus illa operatiua. Ut enim in composito artificioso tota substantia dicitur materia, forma verò est quoddam accidens: ita Sacramentum, ut signum, formaliter dicitur significationem; ut causa, dicit vim operatiuam; reliqua omnia ad materiam, seu subiectum pertinent.

Et hoc modo accipiendō Sacramenta, rectè dicunt Caieta-
nus & Sotus.

Tamen potest etiam Sacramentum considerari, vt est si-
mile composito Physico. Nam vt in cōposito Physico materia
præcedit: forma accedit, ita in Sacramento accedit verbum
ad elementum. ITEM vt in composito Physico materia est in-
determinata, sed coarctatur à forma; ita in Sacramēto verbum
determinat indifferentiam element. DENIQUE, vt in compositio-
ne Physico materia est imperfecta, forma est perfecta, & dat
esse rei: ita in Sacramēto verba sunt rebus perfectiora, cū sint
signa multò clariora, & præstantiora.

Et hoc modo totum verbum cum sua significatione est for-
ma, & totum elementum cum sua significatione, est materia.
Id quod probatur PRIMO, quia ita loquitur Cōcilium Flo-
rentinum, & veteres Theologi. Nam ipsi dicunt, Sacramentū
constitui ex re, & verbo, vt ex materia, & forma. At remota si-
gnificatione, nulla est compositio ex re, & verbo; non enim est
alia coniunctio rerum, & verborum, nisi quatenus rei signifi-
catio indeterminata, determinatur per significationem verbi.
Non igitur Concilium, & Theologi volunt solum subiectum
significationis constitui ex rebus, & verbis, sed totum ipsum
Sacramentum etiam vt signum est formaliter.

PRAETEREA compositio ex re sensibili, & significatione, nō
est compositio ex materia & forma, vt partibus essentialibus,
sed est compositio ex subiecto, & accidente. At Concilium, &
Theologi dicunt, Sacramenta constare ex materia & forma,
non ex subiecto, & accidente: saepe etiam addunt, idē non
posse ab Ecclesia mutari materiam, aut formam Sacramento-
rum, quia sunt de essentia, seu substantia

SECUNDO probatur ratione. Nam significatio Sacramen-
ti, non est vna significatio simplex, vt Caietanus docet, sed duæ
sunt partiales, ex quibus vna totalis componitur. Ergo ipsa
etiam significatio ex materia, & forma constitui dici potest:
proinde totum Sacramentum ex materia & forma compone-
tur, vt ex partibus essentialibus.

Antecedens probatur dupliciter. PRIMO: Antequam fiat
coniunctio elementi, & verbi, vtrumq; habet suam signifi-
cationem: sed ex coniunctione non perit vlla significatio: Non
enim potest verbum tollere significationem elementi, quæ est

naturalis, sed solum eam determinare, nimirum, ut cum aqua, exempli causa, naturaliter significare possit quamlibet purgationem, determinetur à verbo ad significandam purgationem à peccatis. Manet igitur utraque significatio, sed coniunguntur inter se, ita ut ex duabus partialibus, fiat una integra, & totalis.

SECVNDO: Tam verbum, quam elementum in Sacramentis significat aliquid, ut omnes docent, & patet etiam ex sacro S. Thomae 3. part. q. 60. art. 6. ad primū & secundum. Sed verbum nō communicat elemento suam significationem, neque verbo elementum: duæ sunt igitur, non una. Assumptio probatur. Quia elementi significatio naturalis est, ut ibidem ait S. Thomas, verbi autē voluntaria. Non igitur significatio elementi communicatur verbo, quia tum naturalis esset, nō voluntaria verbi significatio: & contrā significatio verbi non communicatur elemento, quia tum elementi significatio esset merè voluntaria, & nullo modo naturalis.

QVARTA propositio: *Ut Sacramenta constare dicantur rebus, & verbis, non est necesse, ut res nō sint verba, & verba non sint res, sed sat est si aliquid fungatur vice rei, alim vice verbi.* Hæc propositio conciliat tres ultimas sententias. Nam ut Ledesmius rectè monet, q. 1. art. 6. non est quæstio inter Durandum, & alios, nisi de nomine.

Probatur propositio. Nam in Sacramento Pœnitentiæ potest fieri, ut nulla sint alia signa præter verba. Ex communis enim consensu Theologorum, in Sacramento Pœnitentiæ, forma est absolutio; materia remota sunt peccata; materia proxima sunt actus pœnitentis, id est, contritio, confessio, & satisfactio, quatenus signo externo produntur. Potest autem fieri, ut quis nō habeat nisi peccata verbo commissa; & tunc materia remota erunt sola verba. Potest etiam fieri, ut non ostendantur signa contritionis, confessionis, & satisfactionis, nisi verbis. Non em̄ est de essentia Sacramenti, ut pœnitens ploret, suspirat, flectat genua, &c. sed si tantum verbo dicat sua peccata, & dicat se esse contritum, & velle satisfacere, potest absolui; quare materia etiam proxima tunc non erunt, nisi verba. Verè tamen dicuntur esse in eo Sacramento res, & verba, quia peccatum verbo commissum, non ut verbum, sed ut peccatum, est materia confessionis; peccatum autem formaliter non est

ver-

verbum, sed res à verbi ratione valde distincta. Sic etiam confessio non est propriè materia Sacramenti, vt oratio quædam, sed vt actio pœnitentis. Nam vt eleganter docet sanctus Thomas in 4. dist. 14. quæst. 1. art. 1. singulare est in hoc Sacramento, vt actio suscipientis sit pars essentialis Sacramenti. Vt enim inter corporalia medicamenta, quædam sunt omninò extrinseca, vt emplastra, quæ applicantur ægrotis, & non requirunt eius actionem, vt partem medicamenti; quædam alia partim sunt extrinseca, partim intrinseca, vt quædam potiones, quæ requirunt vt partem medicamenti, ambulationem: sic etiam quædam Sacramenta omni ex parte applicantur, & conferuntur à ministro, vt Baptismus, Eucharistia, &c. sed Sacramentum Pœnitentiæ partim applicatur à ministro per absolutionem, partim requirit ipsius ægroti actionem, nimirum confessionem, &c.

Idem iam de forma ostendere possumus; nam in Sacramento Matrimonij omnium consensu, loco verborum sufficiunt nutus, aut literæ; modò sufficienter exprimatursensus vtriusq; partis. Quod verò aiunt Nicolaus Papa 27. quæst. 2. canon Sufficiat; & Alexander Papa cap. Cùm locum, desponsalibus, & matrimonijs; solum consensum efficere Matrimonium non ita est accipiendum, quasi consensus, interior sufficiat sine signo externo: siquidem idem Alexander, cap. Licet, de sponsa duorum, docet necesse esse, vt consensus, verbis consuetis exprimaturs. Itaque illa particula: *Solus consensus dicitur efficere Matrimonium*; nò excludit signum, quò exprimitur consensus, sed excludit consensum parentum, & solennitatem, & alia, quæ non sunt de essentia Matrimonij.

QVINTA propositio: *Non est necesse, vt in omni Sacramento res, & verba ita coniungantur, vt partes essentielles eiusdem rei.* NOTANDVM est hoc loco, Sacramentum habere quandam similitudinem cum rebus naturalibus, quæ ex materia & forma constant: tamen non esse reuera compositum naturale, & idcirco non esse requirendas omnes proprietates materiæ, & formæ, sed satis esse, si aliquæ reperiantur.

Probatur hæc propositio ex Eucharistiæ Sacramento. Siquidem in Eucharistia omnium consensu inveniuntur res pro materia, id est, panis, & vinum, & verba pro forma: *Hoc est corpus meum, hoc est sanguis meus.* & tamen nunquam res

istæ, & verba ita coniunguntur, vt materia, & forma in rebus naturalibus. Nam vel Sacramentum Eucharistiæ est, solum res ipsa consecrata, id est, species panis, & vini, vt continent corpus, & sanguinem Christi: vel etiam cōsecratio, aut sumptio vt quidam volunt, Sacramenta dici possunt. Si consecratio dicitur Sacramentum, tum verba habemus, sed rem non habemus, ex qua Sacramentum componatur: tota enim consecratio in verbis consistit: nam panis, & vinum non concurrunt, vt pars consecrationis, sed vt subiectum circa quod agit Sacerdos, & in quo recipitur actio consecrantis. Cùm verò Sacramentum dicitur res ipsa consecrata, vel sumptio, tum rem habemus, verba non habemus, ex quibus Sacramentum componatur. Verba enim respectu rei consecratæ, non sunt pars essentialis, sed principium productiuum; pars enim essentialis manet cum ipsa, verba autem non manent cum res consecrata, immò tunc primùm incipit esse res consecrata, cùm verba desinunt esse. Quocirca Concilium Florentinum in instructione Armenorum, non dicit, verba Eucharistiæ esse formam Sacramenti, sed formam consecrationis. Ex quo intelligimus, quando idem Concilium docet, in omni Sacramento esse res pro materia, & verba pro forma, non debere hoc intelligi ita propriè, vt intelligeremus in vero composito naturali.

Idem ostendi posset ex Sacramento Confessionis. Nam non solum, vt diximus, in eo Sacramento materia sunt verba, quæ gerunt vicem rerum; sed etiam potest fieri, vt vno die fiat confessio, & altero die detur absolutio, ac proinde tum simul sint materia, & forma: quod in nullo composito vere Physico reperitur. Quocirca tum Concilium Florentinum in instructione Armenorum, tum etiam Tridentinum sess. 14. can. 4. dicunt, in Sacramento Confessionis actus penitentis esse quasi materiam: nec audent absolute dicere esse materiam.

Ex quibus omnibus apertissimè colligimus, materiam & formam in Sacramentis largo modo esse accipiendam: atque hinc etiam facillè soluuntur omnia quæ contra obijci solent,

CAPVT XIX.

*Verbum quod cum elemento Sacramentum facit,
non esse concionale, sed consecratorium.*

DIXIMVS in Sacramētis res & verba requiri, in quo cum aduersarijs conuenimus. Neque dubitatio vlla superest de re, quid sit illud videlicet, quod in Sacramentis adhibendum est, vt sensibile signum; fatentur enim nobiscum in Baptismo aquam, in Eucharistia panem, & vinum adhibendum. De materijs aliorum Sacramentorum nō est opus hic differere, quoniam ea non habentur ab aduersarijs pro Sacramentis.

Vnum hęc addam, ridiculè Brentium in confessione VVirttembergensi, cap. de Baptismo, excludere Chrisma ab vsu Sacramenti, quod dicat ad elementa mundi pertinere, & in vsu fuisse Iudæis in cæremonijs Testamenti veteris. Nam si ea ratio quidquam valeret, excludere oporteret etiā aquam. Nam aqua magis pertinet ad elementa mundi, quàm oleum, cum sit ipsa vnum ex quatuor elementis mundi, oleum verò non inter elementa, sed inter mixta numeretur. In cæremonijs quoq; Iudeorum longè frequentiores erant ablutiones aque, quàm inunctiones olei.

Sed his omissis, de quibus alio loco dicendum erit, quæstio grauiissima est de verbo, quod cum re coniunctum, Sacramentum facit? Nam Catholici omnes docent, verbum Sacramenti esse pauca quædam verba à Deo præscripta, quæ super materiam à ministro pronucianda sint; vt in Baptismo illa verba: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* In Eucharistia illa: *Hoc est enim corpus meum.* & de cæteris ad eundem modum.

At Ioannes Caluius lib. 4. Institut. cap. 14. §. 4. contendit verbum Sacramentale nihil esse aliud, nisi concionem; sic eim loquitur: *Hoc est q̄ vulgò dicunt, constare Sacramētum verbo, & externo signo. Verbum enim intelligere debemus, non quod sine sensu & fide insurratū, solo strepitu velut magica incantatione consecrandi elementi vim habeat: sed quod prædicatum intelligere nos faciat, quid visibile signum sibi velit. Quod ergo sub Pape tyrannide factitatum est, non ca-*

rui ingenti mysteriorum prophanatione: putant enim satis esse, si sacerdos, populo sine intelligentia obstupente, consecrationis formulam demurmuraret. Et infra: Ergo cum de verbo Sacramentali fieri mentionem audimus, promissionem intelligamus, qua clara voce à ministro prædicata plebem in manu ducat, quò signum tendit, ac nos dirigit. Hec ille. Sed an tequam vel probemus aliquid vel refellamus, explicanda est diligenter Caluini sententia.

PRIMO igitur annotandum est, Caluinum, & ceteros aduersarios nostros aliter sentire, & loqui de Baptismo, aliter de Eucharistia, quæ duo sola sunt apud eos propriissimè Sacramenta. Nam in Baptismo duo genera verborum requirunt, Eucharistia vnum tantum: siquidem in Baptismo PRIMO loco requirunt verbum concionale, quo à ministro proponitur, & explicetur promissio diuina. DEINDE requirunt, dum aspergitur aqua, simul dicantur illa verba: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Id quod patet tum ex libello Caluini de formula ministrandi Sacramentum ex Melanchthone in locis, cap. de Baptismo; tum ex ipsorum quotidiana; tum denique, quia non rebaptizantur apud Catholicos ij, quos Lutherani, & Caluinistæ baptizarunt: quod tamen esset faciendum, nisi illi veram formam Sacramenti adhiberent dum baptizant.

Porro in Sacramento Eucharistiæ Caluinistæ (vt ex formula Caluini perspicuum est) nõ requirunt aliud verbum, quàm instructionis; iubent enim PRIMO loco recitari institutionem Sacramenti ex cap. ii. prioris ad Corinthios, eo ferè modo, quo nos in Missa recitamus lectionem ex eadem epistola ad populi instructionem. DEINDE adhibet concionator explicationem; & tum demum sine vllò signo crucis, aut alio verbo, seu ritu sacro distribuunt panem & vinum. Exstat alia formula Anglorum, qui Geneuæ degunt, in qua post lectionem epistolæ ad Corinthios, & concionem sequitur gratiarum actio conceptis verbis, quam alta voce pronunciat minister, & tum demum sine vllis verbis consecratoriis, distribuitur panis, & vinum.

Lutherani autem non eodem modo omnes agunt, sed alij recitant verba institutionis merè historicè, alij recitant cum intentione

intentione consecrandi, alij nihil recitant: quorum opinio-
nes vide apud Kemnitium in 2. par. Examinis, pag. 346.

Ex quibus sequitur habere aduersarios verum Baptismum,
sed non veram Eucharistiam, nisi fortè admodum paucos, eos
videlicet qui adhibent verba, & fuerunt in Ecclesia ordinati
Sacerdotes.

SECUNDO notandum est, quod Calvinus dicit, verbum
Sacramentale esse concionem, duobus modis intelligi posse.
VNO modo, vt velit concionem esse partem Sacramenti es-
sentiali, ita vt sine concione non sit Sacramentum. ALTERO
modo, vt velit concionem non esse partem Sacramenti, sed
tantùm requiri, vt Sacramentum fructuosè percipiatur.

Et quidem valde p̄babile est, Lutheranos, qui præter con-
cionem adhibent verba consecrationis in omnibus Sacra-
mentis, non requirere concionem ad essentiã, sed ad fru-
ctum tantùm Sacramenti assequendũ; proinde cum eis nulla
erit hoc loco altercatio: ijs tamen exceptis, qui verba ipsa Sa-
cramentalia non proferunt ad consecrandum, sed ad instru-
endum, & apertè Euangelij prædicationem vocant, vt facit
Ioannes Brentius in Confessione VVirtembergensi, capit. de
Eucharistia.

At Calvinus videtur quidem interdum loqui de verbo cõ-
cionali, vt de re distincta à Sacramento, vt cum ait lib. 4. cap.
14. §. 3. Sacramentum esse quasi appendicem verbi: tamen sæ-
pius de eo loquitur, vt de parte essentiali Sacramenti. Nam in
verbis supra citatis dicit, Sacramentum constare duabus re-
bus, signo, & verbo, & per verbum dicit se intelligere concio-
nem. Item ibidem explicat de verbo concionali; illud AVGV-
STINI: *Accedit verbum ad elementum, & fit Sacramentum.*
Vbi sine dubio verbum ponitur de essentia Sacramenti. Nam
ibidem AVGVSTINVS, & ex Augustino Calvinus, ait *Sine ver-
bo, quid est aqua nisi aqua?* id est, aqua sine verbo non est Sa-
cramentum, sed prophanum elementum. Præterea si con-
cionale verbum non esset de essentia Sacramenti, in Eucha-
ristia nullum esset verbum, de essentia, apud Calvinistas non e-
nim aliud verbum in eo Sacramento habent, nisi concionale.
Præterea in commentario, cap. 5. ad Ephesios, explicans Cal-
vinus illud (Mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ) *Appa-
ret, inquit, nullam in Papatu legitimam esse signorum obser-
uatio-*

uatio

uationem. nam verbum quidem per se habere iactant, sed quod sit incatationis vice: quia illud lingua incognita demurmurant, & ita quasi de mortuo elemento potius, quã hominibus destinatum foret; nulla mysterij explicatio ad populum, quã sola facit ut mortuum elementum incipiat esse Sacramentum, NOTA vltima verba.

Denique Theodorus Beza omnem dubitationem tollit: ita scribit in libro, quem inscripsit, Summa doctrinã de re sacramentaria: *Quæ est causa formalis Sacramentorum* est ordinatio Dei in ipsius verbo cõprehensa, & ab ipsius ministro explicata secundum eius mandatũ: non autem pronuntiatio ipsorum verborum, neq. vlla vis in vocabulis latẽs. Hec illi. Ex quo intelligimus verba illa Baptismi: *Baptizo te, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*, recitari quidẽ à Calvinistis dum aspergitur aqua, sed non esse illa verba formã sacramenti apud eos; verũ concionem præcedentem esse formam, illa autem verba ad ritum pertinere, ut paulõ infra idem Theodorus indicat: & illa ipsa non proferri, ut consecraretur aqua, sed ut etiam inde instruatur populus.

NOTANDVM est TERTIO, tria esse in quibus nos à Calvinistis dissentimus, quã sunt ordine demonstranda. PRIMVM enim nos in omni Sacramento docemus, necessarium esse verba quãdam à Deo instituta pronuntiare in ipsa actione sacramenti: illi solũ in Baptismo id necessarium docet. SECUNDO nos docemus, ad essentiã sacramenti non requiri verbum concionale, illi affirmant, requiri. TERTIO nos docemus, ad essentiã sacramentorum requiri verba certã concepta, consecratoria, & hæc esse, quã dicantur propria verba sacramentalia; illi hoc totum negant, & magicam incantationem vocant. Nam etiam verba Baptismi, ut dixi, non idẽ recitant dum aspergunt aquam, ut consecraretur aqua, sed ut instruatur populus, ut sint etiam illa verba pars quãdam concionis: in quo, ut dixi, Ioannes Brentius, & alij quidam Lutherani cum Calvinistis conueniunt. Et hæc est ratio, quã illi lingua vulgari, nos Latina vtamur in sacramentis: illi enim populum docere volunt, qui non intelligit linguam Latinam; nos Deum inuocamus ad sanctificandum elementum. Deus autem omnes linguas intelligit.

Sit igitur PRIMA propositio: *Non solũ in Baptismo*

sed etiam in ceteris Sacramentis requiruntur verba in ipsa celebratione mysterij. Probat. Nam Eucharistia, Dominus dum panem benedixit, certa verba pronunciauit, nimirum: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur.* ac deinde iussit, vt idem nos faceremus: *Hoc inquit, facite in meam commemorationem,* Luc. 22. Debemus igitur & nos certis verbis vt, si facere volumus, quod ipse fecit, vt nobis imperauit.

DICENT forasse, Christum imperasse, vt faceremus, quod ipse fecit, non autem vt diceremus verba, quæ ipse dixit. SED nos respondemus, illud (Hoc facite) referri ad totam actionem Christi, ita vt comprehendat etiam verba. Id quod (vt omittere nunc alia argumenta) discimus ex traditione, & vsu Catholicae Ecclesiae, quæ traditio si non recipiatur, in dubium reuocabitur etiam forma Baptismi. Nam vnde, quæso, colligitur, dum aqua aspergitur, dicenda esse illa verba: *Baptizo te, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti:* certe non aliunde quam ex illis verbis Matt. vlt. *Docete omnes Gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* At ex hoc loco id non potest certe colligi, nisi recipiatur Ecclesiae traditio. Non enim Dominus ait, *Dicite, Baptizo te in nomine Patris, &c.* satis igitur erit, si aspergentes aquam dicamus, *In nomine Patris, & Filij, &c.*

Præterea non etiam dixit Dominus, *Dicite, In nomine Patris, &c.* sed solum ait: *Baptizantes eos in nomine Patris, &c.* quæ verba non cogunt, vt dicamus; *In nomine Patris, &c.* sed solum vt baptizemus auctoritate Dei, nimirum vt eius ministri, quod potest fieri, etiam si nihil dicamus. Id quod ex alijs similibus locis demonstrari potest. Nam Marc. vlt. Dominus ait: *In nomine meo demonia eiciet, super egros manus impo- nent, & bene habebunt.* & tamen non erat opus, vt Apostoli, cum aliquem curare volebant, dicerent voce, in nomine Domini, sed satis erat, si cogitatione: nam Act. 9. Petrus excitauit Tabitham. & Act. 14. Paulus sanauit claudum sine vlla mentione nominis Christi. Sic etiam Matth. 18. Dominus ait: *Vbi fuerint duo, vel tres congregati in nomine meo, illic sum in medio eorum.* & tamen non est opus, vt qui volunt congregari in nomine Christi, dicant verbis; *Congregamur in nomine Christi:* sed satis est si conueniant Christi auctoritate. Sic de-
niquè

nique Ioan. 5, Dominus ait: Ego veni in nomine Patris mei, & non recepit me: si alius venerit in nomine suo, illum recipietis. vbi non significatur aliud per nomen, nisi auctoritas.

Quod igitur in Baptismo dicere debeamus: *Baptizo te in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*, non ex sola Scriptura certè colligi potest, sed ex Scriptura, adiuncta Ecclesiae applicatione, & praxi. Quod si in Baptismo recipitur Ecclesiae auctoritas, cur non etiam in Eucharistia, & ceteris Sacramentis?

De alijs Sacramentis idem probari potest, quanquam non sit valde necessarium, cum ea ab aduersarijs non recipiantur. In Confirmatione perspicuum est, adhibenda esse verba cap. 8. Actor. vbi Apostoli manus imponentes simul orabant. Vnde CYPRIANVS in epistola ad Iubaianum: *In impositione* inquit, *manuum inuocatur, & infunditur Spiritus sanctus super baptizatos*. Idem habet AMBROSIVS libro 3. de Sacramentis, cap. 2. *Post fontem*, inquit, *superest, ut perfectio fiat quando ad inuocationem sacerdotis Spiritus sanctus infunditur*. Idem habet Hieronymus in libro contra Luciferianos. Augustinus lib. 3. de Baptismo, cap. 16.

In Sacramento Pœnitentiæ requiri etiam verba, patet illo Ioan. 20. *Quorum remisistis peccata, remittuntur*, nec enim id fieri potest sine verbis. Vnde Ioannes Chrysostomus commentario eius loci, dicit, Deum vti, & manu, & lingua sacerdotis ad absoluendum; & S. Leo in epist. 91. ad Theodorum dicit, post Baptismum Deum sic ordinasse remedium Pœnitentiæ, ut nisi supplicationibus sacerdotum venia nequeat obtineri.

In Sacramento Ordinis requiri verba, docet AMBROSIVS in cap. 4. prioris ad Thimotheum: *Manus impositiones*, inquit, *verba sunt mystica, quibus confirmatur ad opus electus, accipiens auctoritatem, teste conscientia sua, ut audeat vice Domini sacrificium Deo offerre*. Item Hieronymus in cap. 1. Isaïæ, dicit Ordinationem clericorum fieri ad imprecationem vocis, & impositionem manuum.

In Sacramento Vnctionis ægrotorum, planum est requiri verba ex epistola Iacobi; cap. 5. *Inducat Presbyteros Ecclesie, & orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini, &c.*

Denique de Matrimonio res est perspicua, cum non possit constare mutua consensio, nisi verbis, aut signis æquivalentibus exprimatür. Itaque Calvinus etiam in libro de forma ministrandi Sacramenta, licet Matrimonium non habeat pro Sacramento, tamen vult in Ecclesia celebrari, & præscribit certam formam verborum.

SECUNDA propositio: *Non requiritur verbum concionale ad essentiam ullius Sacramenti.* Probatür **PRIMO**, argumento ab auctoritate Scripturæ negativè, quod ab aduersariis magnifiter solet, & debet, cum nihil oporteat in rebus diuinis facere sine Dei verbo, & ipsi nullum Dei verbū agnoscant, nisi scriptum. Igitur in Scripturis fit mentio Baptismi; primū Ioan. 3. *Nisi quis renatus fuerit, &c.* deinde Ioan. 4. ubi habemus, Dominū per discipulos baptizasse; item Marc. vlt. *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit.* Tit cap. 3. *Saluos nos fecit per lauacrū.* 1. Pet. 3. *Vos saluos facit Baptisma.* Sed in his locis nulla fit mentio verbi, nedū concionis.

Duo tantū sunt loca, ubi fit mentio verborum. **VNVS** est ad Ephes. 5. *Mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ.* **ALTER** Matth. vlt. *Docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.*

Prior locus explicari debet per posteriorem; tum quia hæc sit regula generalis etiam ab aduersariis celebrata, vt cum id fieri potest, vna Scriptura per aliam explicetur; tum quia Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, Anselmus, alijque interpretes ita docent; dicunt enim illud: *In verbo vitæ, significare: In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Vnus est Hieronymus, qui in commentario huius loci per *verbum vitæ*, intelligit doctrinam. **SE**d obseruandum est, Hieronymum omisisse literalem expositionem, & solam exposuisse mysticè, id est, vt ipse dicit, tropologicè. Non enim per lauacrum intelligit Baptismum, sed purgationem quamlibet, quæ per doctrinam fieri potest. Omnes autem interpretes, qui ad literam exponunt, per lauacrum intelligunt Baptismum, & per verbum, intelligunt inuocationem Trinitatis.

Remanet ergo solus locus ille Matthæi vlt. *Docete omnes Gentes, baptizantes eos, &c.* quo loco non negamus iuberi, vt instructio præcedat Baptismum: imò hoc ipsum nos docemus;

mus, & facimus; nō enim baptizamus vllōs adultos, nisi prius diu multumque instructi fuerint. Sed negamus hoc loco præscribi concionem tanquam partem essentialē Sacramenti, immō asserimus distingui hoc loco apertē doctrinam à Sacramento. Sic enim distinguit S. HIERONYMVS in commentario huius loci: *Ordo, inquit, præcipuus, iussit Apostolus, ut primū docerent omnes Gentes: deinde fidei intringerent Sacramento, & post fidem, ac Baptisma, quæ essent seruanda præciperent.*

Porro, quod diximus de Baptismo, dici potest etiam de Eucharistia. Nam nec Dominus Matthæi 26. nec Paulus 1. Corinthios 11. dicunt fieri debere concionem, cū celebratur cœna Dominica: nec ipse Dominus vllam habuit concionem, nec explicuit vim Eucharistiæ (quod tamen Calanus necessarium putat) in ipsa cœnæ celebratione. Habet quidem postea longissimum sermonem, quem Ioannes describit, cap. 14. 15. & 16. sed is nihil ad cœnam pertinebat, tum quod post cœnam habitus sit, tum etiam, quod nihil inde de cœna Dominus disseruerit. Viderit igitur Calanus, quo Euangelio didicerit, concionem esse formam Sacramenti.

SECUNDO probatur, non esse concionem de essentiali Sacramenti. Nam si ita esset, non distinguerentur officia concionandi, & baptizandi. Quicumque enim concionaretur, ipso baptizaret, quandoquidem ministraret formam Baptismi: & contra, qui baptizaret, concionaretur, cū Baptismus formaliter nihil aliud sit, nisi concio. At contradicit huic sententiæ B. Paulus, cū ait 1. Corinth. 1. *Non misit me Christus baptizare, sed euangelizare.* In quem locum præclare scribit commentarius, qui tribuitur Ambrosio: ostendit enim multo minus esse baptizare, quàm prædicare, ex eo, quod qui baptizat, solum prænunciat solemnia quædam verba, & aquam infundit, quod facillimum est. Vnde etiam Petrus Act. 10. postquam prædicauerat Cornelio, non ipse cum baptizaret, sed iussit à ministris inferioribus baptizari. Ad secundum Calanum Petrus ipse baptizasse dicendus esset, qui formam præciperet Baptismi.

TERTIO; Si forma Baptismi esset concio, varia essent Baptismata pro varietate concionum: non enim omnes eodem

modo concionantur. At vnum Baptisma esse, sicut vnus est Deus, & vnus Dominus, testatur Apostolus ad Ephes. 4. & Symbolum Constantinopolitanum.

QVARTO; Si forma Baptismi esset concio, falsum Baptismum haberent hæretici, ac proinde rebaptizandi essent: non enim vera esse potest prædicatio hæreticorum. At Ecclesia approbat Baptisma quorumlibet hæreticorum, modò detur verbis præscriptis, id est: *In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*, etiam si addant ipsi peruersissimam concionem, & explicationem, vt docet S. AVGVSTINVS libro 3. de Baptismo, cap. 15. *Si Evangelicus*, inquit, *verbu, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti Martion Baptismum consecrabit, integrum erat Sacramentum, quamuis eius fides sub iisdem verbis aliud opinariis, quàm Catholica veritas docet, non esset integra, sed fabulosis falsitatibus inquinata. Nam sub eisdem verbis, (id est, In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti) non solum Marcio, aut Valentinus, aut Arius, aut Eunomius, sed ipsi carnales paruuli Ecclesie, si possent singuli diligenter interrogari, tot diuersitates opinionum fortassis, quot homines numerarentur. Animalis enim homo non percipit ea, quæ sunt Spiritus Dei. Nunquid tamen idè non integrum Sacramentum accipiunt.*

QVINTO; Baptismus Catholicorum datur sine vlla concione. Et si enim præcedit Catechismus, & sermones, ac prædicationes permultæ, tamen eo die, quo fit Baptismus, ordinariè concio fieri non solet. Et tamen Calvinus non iubet rebaptizari Catholicos, immò fateretur verum esse eorum Baptismum lib. 4. Instit. cap. 15. §. 16. *Tales, inquit, hodie sunt Catholicæ baptiste nostri, qui ritè nos baptizatos pernegat, quod ab impiis, & Idololatriis in regno Papali baptizari sumus. Itaque Anabaptismum furiosè urgent, &c.* Quomodo ista cohererent, vt concio sit forma Baptismi, & tamen sine concione verus Baptismus dari possit? Quomodo etiam verba ista ex libris Institutionum concordant cum verbis eiusdem Caluini supra citatis ex commentario 5. cap. ad Ephes. vbi ait, nullam esse apud Papistas legitimam signorum obseruationem, quòd deficit apud eos explicatio ad populum, quæ sola facit vt motuum elementum incipiat esse Sacramentum?

Sexto, Si forma Baptismi esset concio, paruuli certè baptizandi

perizandi non essent: non enim fieri debet concio, ubi non est, qui audiat, & intelligat. Monet enim Sapiens Eccles. 32. *Ubi non est auditus, non effundas sermonem.* At pueri nihil intelligunt, nec attendunt, aut attendere possunt; igitur non est illis concio facienda: quare nec baptizari debent, aut possunt.

Ad hoc argumentum dupliciter responderi solet; aliqui enim, ut Lutherani, volunt paruulos percipere concionem. Sed hos supra refutauius dilemmate S. Augustini in epistola ad Dardanum. Aut vsus rationis habent, aut non; si non habent, ergo non intelligunt; si habent, ergo sacrilegi sunt, qui Sacramentum recusant, ut patet.

Alij, ut Calvinus lib. 4. Institut. cap. 16. §. 20. dicunt, paruulos non percipere Sacramentum vtiliter pro eo tempore, in quo non est verum Sacramentum percipere, quod postea vtile sit futurum. Sed hæc solutio non est sufficiens. Nam si verbi gratia predicatio est de essentia Baptismi, non minus, quam aqua; concio debet percipi non minus, quam aqua, alioqui non modo non erit utile, sed etiam nullum erit Sacramentum. Quod si aqua aspergeretur à ministro, infantem verò non attingeret, nemo diceret illum esse baptizatum; ergo si concio fiat, & non percipiatur ab infante, nemo dicere debet ex Calvinistis, illum esse baptizatum. Concio autem non verè percipitur, nisi cum intelligitur: non enim dicitur percipere concionem, quæ proprie instructio quædam est, quæ non instruitur, etiam si infans quendam audiat. Non ergo infantes percipiunt formam Sacramenti, quare nec Sacramentum. Aut igitur Calvinistæ fiant Anabaptistæ, aut definant concionem requirere ad essentiam Sacramenti.

TERTIA propositio: *Requiritur ad essentiam Sacramenti certa forma verborum, quæ non tam instruat circumstantiis, quam consecret et sanctificet elementum.* Hæc est non modo aduersus Calvinum, sed etiam aduersus Brentium, accersos Lutheranos, qui verba ipsa cõsecrationis pronounciati videntur ad instruendum populum, non ad materiam consecrandam; & idcirco nefas esse putant, si ea verba Latinè pronounciantur apud populum Latinæ linguæ imperitum.

Probatur hæc propositio *PRIMO*; Verba à Domino prescripta in Baptismo, non habent formam instructionis, sed inuocationis, & benedictionis. Id quod probatur ex ipsa forma loquendi Christi. Non enim ait; *Docete omnes Gentes* non

nomē Patris, & Filij, & Spiritus sancti, sed: *Baptizantes eos in nomine Patris, &c.* vbi verba illa: *In nomine Patris, &c.* respiciunt actum baptizandi, non actum docendi: proinde sonant inuocationem Trinitatis super aquæ asperisionem, non declarationem mysterij ad auditores. DEINDE, si licet Scripturam exponere per Scripturam, perspicuum erit: *In nomine Patris, &c.* sonare inuocationem, non instructionem: sic enim accipitur ista forma loquendi in aliis locis, vt Marci vlt. *In nomine meo demonia eicient.* Actor. 3. *In nomine Iesu Christi, surge, & ambula.* Matth. 7. *Nónne in nomine tuo demonia eiecimus?* & alibi passim. DEINDE, si verba ista ad instructionem pertinerent, valde profectò imperfecta essent. non enim solùm instrui debent de Trinitate qui baptizantur, sed etiam de incarnatione, & passione Domini, & præcipuè de promissione gratiæ, ob Christi meritum; quarum rerum nulla in his verbis mentio fit.

SECUNDO; Verba, quæ dicuntur in mysterio Eucharistiæ ab Apostolo, dicuntur verba benedictiuis, quod certè non instructionem, sed consecrationem sonat, 1. Corint. 10. *Calix benedictionis, cui benedicimus, nóne communicatio sanguinis Christi est?* Idem argumentum duci posset ab aliis Sacramentis, si ea reciperent aduersarij. Vide tamen quæ diximus in confirmatione primæ præpositionis.

TERTIO probatur ex illis Apostoli verbis, 1. Cor. 1. *Nunquid Paulus pro vobis crucifixus est, aut in nomine Pauli baptizati estis?* vbi Apostolus demonstrare vult, Sacramentorum auctores non esse eos homines, qui illa ministrant, sed Deum: idque inde probat, quia non dantur in nomine ministrorum, sed in nomine Dei, id est, Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Nomen igitur in verbis Sacramentorum, inuocationem significat, ex qua colligitur auctoritas. Vnde CHRYSOSTOMVS hom. 3. in priorem ad Cor. *Noli, inquit, mihi dicere, quis baptizauit, sed in cuius nomine; neq; qui baptizat, sed quæ in Baptismate inuocamus, requiritur.* Vide de hoc loco, & de hoc argumento Optatum Mileuitanũ, lib. 5. contra Parmenianum.

QUARTO idem probatur ex traditione Conciliorum. Nam Concilium Nicænum can. 19. iubet rebaptizari Paulianistas: quod idem statuit Concil. Laodicenum can. 8. de Cataphrygibus. At contra Cõcilium I. Arelatense eodem tempore cele-

bratum can. 8. & Syricius epist. 1. cap. 1. iubent, Arianos nō re-
baptizari; cuius differentia causa non potest reddi nisi illa,
quam reddit Innocentius I. in epist. 22. c. 5. quia videlicet Pau-
lianistae, & Cataphryges non solum non credebant Trinita-
tem, sed nec baptizabant, cum inuocatione Trinitatis; at Ari-
ani licet non crederent Trinitatem vnus essentia, tamen ba-
ptizabant in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. At cen-
quantum ad instructionem, & explicationem, tam errabant
circa Trinitatem Ariani, quam Paulianistae, & Cataphryges
non igitur instructio, sed inuocatio Baptismum perficit.

QVINTO probatur ex Patribus, qui cum de verbis Sacra-
mentorum loquuntur, non instructionis, sed inuocationis,
consecrationis mentionem faciunt. DIONYSIUS AREOPAG-
ITA in lib. de Eccles. hier. cap. vlt. vocat verba Sacramentorum
τὰς τελεεργίας ἐπικλησας, id est, consecratorias inuo-
cationes. IUSTINVS in Apologia ad Antoninum Pium: Sup-
eo, inquit, qui renouendum sibi esse statuerit, parentis reuocant
omnium, & Domini Dei nomen nominatur, atque id ipsum
solum lauaturum istum ad lauacrum ducentes inuocant.
infra: In nomine etiam IESU Christi crucifixi, atque in no-
mine Spiritus sancti abluitur, qui illuminatur. BASILIUS
de Spiritu sancto, cap. 15. Tribus, inquit, mersionibus, ac tri-
dem nomenclaturis, siue inuocationibus magnum Baptis-
mum mysterium perficitur. CYRILLUS catecheseos 3. Aqua
plex, inquit, per sancti Spiritus, Christi, & Patris inuoca-
tionem, sanctitatem consequitur.

ATHANASIUS serm. 3. contra Arianos, circa medium
Cur, inquit, dum inuocatur Baptismate, vnā cum Patre,
ly quoque nomen recensetur? nam ut Pater sit insufficien-
nesaria vox est, &c. vbi docet, tres personas nominari in Ba-
ptismo, non quod vna non sufficiat sanctificare hominem,
quia inseparabiles sunt ob naturae unitate: quocirca vult
ba illa Baptismi non dici, ad instruendum populum, ut heretici
somniaut, sed ad inuocandum Deum, qui per Baptismum
nos sanctificat.

Gregorius NISSENVS in lib. de Baptismo: Omite, inquit,
mecum confingere, & oppone te, si potes, Domini vocibus, qui
inuocationem, & cognominationem Baptismatis hominibus
instruunt. Et quae sunt verba Domini precepti? Bap-
zan-

zantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti Et infra: Submittimus nos Patri, ut sanctificemur, &c.

CYPRIANVS, vel quicumque fuit auctor, in sermone de Baptismo Christi, prope initiū: Verborum, inquit, solennitas, & sacri inuocatio nominis, & signa institutionibus Apostolicis sacerdotum mysteria attributa, visibile celebrant Sacramentum rem verò ipsam Spiritus sanctus format & efficit, & consecrationibus visibilibus inuisibiliter manum totius bonitatis auctor apponit.

AMBROSIVS lib. 2. de Sacramentis, cap. 15. Venit, inquit, sacerdos, precem dicit ad fontem, inuocans Patris nomen, & præsentiam Filij, & Spiritus sancti, utitur verbis cælestibus Cælestia verba, quæ Christi sunt, quod baptizemus in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Si ergo ad hominis sermonem, ad inuocationem sancti, aderat præsentia Trinitatis, quantum magis ibi adest, ubi sermo operatur æternus? Similia dicit de verbis Eucharistiæ, lib. 4. de Sacramentis, cap. 4.

AVGVSTINVS lib. 3. de Baptismo contra Donatistas, cap. 10. Non est, inquit, aqua prophana, & adultera, super quam nomen Dei inuocatur, etiamsi à prophanis, & adulteris inuocetur, quia nec ipsa creatura, nec ipsum nomen adulterum est. Baptismus verò Christi verbis Evangelicis consecratus, & per adulteros, & in adulteris sanctus est, quamuis illi sint impudici, & immundi, quia ipsa eius sanctitas pollui non potest, & Sacramento suo diuina virtus assistit. Et lib. 5. c. 20. Si ergo ad hoc valet, quod dictum est in Euangelio, Deus peccatorem non audit: ut per peccatorem Sacramenta non celebrentur, quomodo exaudit homicidam deprecantem, vel supra aquam Baptismi, vel super oleum, vel super Eucharistiam, vel super capita eorum, quibus manus imponitur? quæ omnia tamen, & sunt, & valent etiam per homicidas.

CAPVT XX.

Soluuntur obiectiones.

OLVENDAE supersunt obiectiones Caluini, qui PRIMO loco profert testimonium S. AVGVSTINI extract. 80. in Ioan. vbi S. Augustinus, postquam dixerat: Vnde tanta virtus aquæ, ut cor-

pus tangat, & cor abluat? Adiungit: Nisi faciente verbo non quia dicitur, sed quia creditur. Nam & in ipso verbo aliud est sonus transiens, aliud virtus manens: hoc est verbum fidei, quod predicamus. Unde in Actis Apostolorum; Fide mundans corda eorum. Et Petrus Apostolus; Sic nos Baptisma saluos facit, non depositio sordium carnis, sed conscientie bonae interrogatio. Hoc est, verbum fidei, quod predicamus. Hæc ille.

RESPONDEO; Locus hic mirè torquere solet non nullorum, cum tamen non usque ad eò obscurus esse possit, cum sit partem quædam concionis ad populum habitæ, nisi fortè credimus S. Augustinum per ænigmata prædicare solitum, vt Oedipus opus esset ad eum intelligendum. Referam igitur quid alii sentiant, & refellam ea, quæ non videntur rectè dicta.

PRIMUM igitur Calvinus contendit, totum hunc locum de concione intelligendum. Sed fallitur apertissimè, PRIMO quoniam AVGVSTINVS ait: *Detrahe verbum, quid est aqua nisi aqua?* At detractò verbo concionis, adhuc aqua Baptisma non est pura aqua, sed aqua sacra, & Sacramentalis. nam apertè nos nulla fit concio in Baptismo, & tamen Baptismum nostrum verum Sacramentum Calvinus esse fatetur, lib. 4. Infirmis cap. 15. §. 16.

SECUNDO, AVGVSTINVS ait: *Accedit verbum ad elementum, & fit Sacramentum.* At concio non accedit ad elementum, sed præcedit, vt ipse idem Calvinus docet, lib. 4. cap. 14. §. 3. Oportuisset ergo, vt diceret; *Accedit ad verbum elementum, & fit Sacramentum.*

TERTIO AVGVSTINVS ait: *Unde tanta virtus aquæ, vt corpus tangat, & cor abluat, nisi faciente verbo?* Et infra: *Mundatio nequaquam fluxo & labili tribueretur elementum, nisi adderetur in verbo.* Vbi fatetur Augustinus, ipsam etiam aquam vim habere mundandi, sed eam non ex se habere, sed à verbo. At concio nihil tribuit aquæ; tota enim refertur ad instruendos auditores, non ad sanctificandam aquam. Immodò nobis obiicit Calvinus in commentario, cap. 5. ad Ephesios, tanquam valde absurdum, quod in Sacramētis interdum verba referamus ad ipsum elementum consecrandum, & non ad populum instruendum.

QUARTO, AVGVSTINVS ait: *Hoc verbo, vt mundare possit*

fit, consecratur & Baptismus. At idem Augustinus docet verbum, quo Baptismus consecratur, esse illam inuocationem: *In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*. Sic enim loquitur, lib. 3. de Baptismo, contra Donatistas, cap. 15. *Quāobrem si Euangelicū verbum, In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti Marcion Baptismum consecrabat, integrum erat Sacramentum*. Id ipsum repetit in infinitis locis.

QUINTO, AVGVSTINVS ait: *Hoc verbum fidei tantum vala in Ecclesia Dei, ut per ipsam credentem, offerentem, benedicientem, tingentem etiam tantillum mundet infantem, quamvis nondum valentem corde credere ad iustitiam, & ore confiteri ad salutem*. At verbum concionale nihil prodest, nisi actu credatur, ut notū est. non igitur Augustinus de concionali verbo loquitur.

Reiecta igitur Caluini sententia, quidam ex Catholicis docent, Augustinum loqui de verbo non concionis, nec consecrationis, sed institutionis Sacramenti: illud enim suo modo efficit Sacramentum, consecrat aquas, mundat infantem, &c.

Sed neque hæc explicatio admitti potest. PRIMO, quoniam non tollit difficultatem, quam aduersarius nobis obiecit, ex illis verbis: *Non quia dicitur, sed quia creditur* Et ex illis: *Hoc est verbum fidei, quod prædicamus*; quæ verba ter repetuntur hoc loco ab Augustino.

Nihil enim horum quadrat in verba institutionis Sacramenti. Nam verba institutionis non ideò vim habent, quia creduntur, sed quia dicta sunt à Domino, qui solus potuit ex elementis facere Sacramenta. Neque verba institutionis sunt propriè verbum fidei, quod prædicamus: nam ibidem explicat AVGVSTINVS, quod sit hoc verbum fidei, cum ait: *Quia si confessus fueris in ore tuo, quia Dominus est IESVS, & credideris in corde tuo, quia Deus illum suscitauit à mortuis, saluus eris*.

SECUNDO, AVGVSTINVS præter verbum, de quo hîc loquitur non agnoscit in Sacramento aliud verbum; sed nudum ac solum elementum, ut patet ex illis verbis: *Detrahe verbū, quid est aqua nisi aqua? Et: Accedit verbum ad elementum, & fit Sacramentum*. Et: *Vnde tanta virtus aquæ, ut corpus tangat, & cor abluat, nisi faciente verbo?* Non igitur hoc verbum est verbum institutionis, cum certum sit præter verbum

bum institutionis, Sacramenta constare ex verbis, & elementis, & non esse nuda elementa.

Alia item Catholicorum sententia est, Augustinum loqui solum de verbo caeremoniali, seu consecratorio. Quae sententia melior est ceteris duabus; tamen habet hoc unum incommodum, quod non potest reddere causam, cur *AVGVSTINVS* allegauerit ex cap. 10. epistolae ad Romanos illa verba *Hoc est verbum fidei, quod praedicamus. Quia si confitear in corde tuo, &c.* Et rursus cur paulo infra allegauerit illa ex cap. 15. Actor. *Fide mundans corda eorum.* Et ex 1. Pet. 3. *Non carnis depositio sordium, sed conscientiae bonae interrogatio.* Et denique illa ex capite 15. Ioan. *Iam vos mundi estis propter sermonem, quem loquutus sum vobis.* Nam nihil heri trahi potest, ad verba consecrationis, nisi per summam viam, & nisi ex concione populari, ut supra dixi, enigmata faciamus.

Quo igitur, Augustinum hoc loco non semper loqui de eodem verbo, sed nunc de Sacramentali, nunc de concionali, ut ex argumentis iam factis planum factum est.

DICES, ergo *AVGVSTINVS* in perpetua aequiuocatione versatur, cum iisdem sententiis tam differenter accipiat nomen verbi: exempli causa, cum dixisset: *Vnde tanta virtus aquae ut corpus tangat, & cor abluat, nisi faciente verbo.* Subiungit: *Non quia dicitur, sed quia creditur;* ubi aperte loquitur de verbo concionali: proinde aut etiam antea loquebatur de concionali, aut vitiosam aequiuocationem committit.

PRAETEREA ad probandum, aquam habere vim ex verbo, profert testimonium B. Pauli, ex cap. 10. ad Rom. *Hoc est verbum fidei, quod praedicamus. Quia si confitear, &c.* Et illud Actor. 15. *Fide mundans corda eorum.* Et illud 1. Pet. 3. *Non carnis depositio sordium, sed conscientiae bonae interrogatio.* Et addit: *Hoc est verbum fidei, quod praedicamus.* Sed quid, quaeo, probat Augustinus, si aequiuocè de verbo loquitur?

DENIQUE in extrema concione cum dixisset, aqua per verbum mundari infantem, subiungit continuo: *Hoc totum fit per verbum, de quo Dominus ait; Iam vos mundi estis propter verbum, quod loquutus sum vobis.* quae verba de concione Domini sunt intelligenda necessario. Quare vel etiam superiora intelligi debent de concionali verbo, & non de Sacramenta-

mentali, vt nos paulò antè dicebamus; vel erit in his verbis intolerabilis æquiuocatio.

RESPONDEO, nullam esse in verbis Augustini æquiuocationem. Siquidem ipse explicanda suscepit illa verba Domini, Ioan. 15. *Iam vos mundi estis propter verbum, quod loquutus sum vobis.* Dum autem illa verba explicaret, proposuit sibi ipsi quæstionem, cur non dixerit potius Christus; *Iam vos mundi estis propter Baptismum, quo loti estis.* Nam etiam si verbum Domini prædicatum mundat, quatenus gignit fidem, quæ est initium iustificationis, tamen etiam Baptismus mundat, cum statim abluat sordes omnium peccatorum.

Ad hanc quæstionem respondet, Christum dixisse: *Vos mundi estis, propter verbum,* & non dixisse: *Mundi estis propter Baptismum,* quia in omni mundatione, siue ea fiat in Sacramento, siue extra Sacramentum, semper vis mundandi oritur ex verbo. Nam si fit mundatio extra Sacramentum, necessario fit per actualem fidem: fides autem ex auditu: auditus autem per verbum Christi, Rom. 10. Si verò mundatio fit in Sacramento; elementum quidem est, quod mundat, sed vt mundare possit, adiungitur ei verbum consecrationis. Semper igitur mundatio oritur ex verbo. Quocirca sanctus Augustinus illa verba Domini: *Vos mundi estis propter verbum, quod loquutus sum vobis,* non restringit ad verbum concionis, sed generaliter accipit; & in toto reliquo sermone id vnum probare conatur, omnem mundationem fieri per verbum: idcirco promiscuè adfert argumenta, & testimonia, nunc de verbo Sacramentali, nunc de concionali, quia illi perinde est, modò demonstret verbum esse, quod mundat.

Ex hoc fundamento facile explicabuntur tria illa loca, vbi videbatur esse vitiosa æquiuocatio. PRIMVS locus erat: *Vnde tanta virtus aquæ, vt corpus tangat, & cor abluat, nisi faciente verbo, non quia dicitur, sed quia creditur?* Hæc verba à nonnullis intelliguntur idè esse dicta, quia nisi adsit fides vel propria in adultis, vel aliena in paruulis, Sacramentum nihil efficit. Sed hoc non rectè dicitur. Quia licet fides in adultis requiratur, vt dispositio quædam ad Sacramentum fructuosè recipiendum, tamen non est fides, quæ dat virtutem mundandi elemento: non enim idè aqua habet vim mundan-

di,

di, quia ego credo, sed quia est Sacramentum à Deo institutum.

Id autem quærit A V G V S T I N V S, unde sit virtus aquæ, non cui proficit aqua. Illud ergo: *Non quia dicitur, sed quia creditur*, significat, verbum Sacramentale non dare vim aquæ, ut est res quædam naturalis, id est, aër percussus; sic enim nihil melius est verbū elemento: sed ut est res spiritualis, & sola fide cognoscibilis, nimirum, ut continet inuocationem Trinitatis, quomodo etiam signum crucis, & nomen I E S V S, honorabile est, & vim habet operandi miracula, ac dæmones coercendi; non ut est res naturalis, & sensu corporeo perceptibilis, sed ut representat rem diuinam ita ut sensus sit: (Verbum non quia dicitur, sed quia creditur;) id est, non quatenus auribus sentitur, sed quatenus fide percipitur.

Esse autem hunc sensum verum huius loci, patet ex sequentibus verbis: *Nam*, inquit, *et in ipso verbo aliud est sonum transiens, aliud virtus manens.* vbi id vocat sonum transeuntem, quod vocauerat, Verbum quia dicitur; id vocat virtutem manentem, quod vocauerat, verbum quia creditur.

P R A E T E R E A illud: *Quia creditur*, vel significat, quia creditur actu, vel quia est obiectum fidei, & proinde res fide perceptibilis: non autem potest significare, quia creditur a Deo, nulla enim actualis fides est in rigore necessaria ad Baptismum. Nam non requiritur fides actualis suscipientis Baptismum, ut patet in paruulis, quos Augustinus hoc loco dicit verissime per verbum in Sacramento mundari, etiam si non valeant corde credere, & ore confiteri. Nec requiritur fides ministri, aut parentum, aut quorumlibet offerentium, & susceptorum, ut idem Augustinus probat in epist. 23. ad Bonifacium, vbi dicitur, verè mundari paruulos etiam si baptizentur, vel offerantur ab infidelibus. Cuius igitur fides actualis requiritur, si nec suscipientis, nec dantis, nec offerentis?

D I C E S, requiritur fides Ecclesiæ. S E D quid si nullus in Ecclesia actum fidei exerceret, dum infans ab infideli baptizatur? quid si per impossibile Ecclesia tota periret, & tamen Turca quispiam, qui nosset res nostras, infantem baptizaret cum intentione faciendi quod Christus instituit, & Ecclesia faciebat? certè ille esset baptizatus. Verum est tamen, quod Augustinus & alij dicunt, infantes baptizari in fide parentum, vel

vel Ecclesiæ, quia de facto, si nullus esset fidelis, certè nullus moueretur ad baptizandum infantes: sed nõ ideò fides actualis ita requiritur, vt sine illa Baptismus infructuosus esset.

Est autem hîc diligenter NOTANDVM, non negari ab Augustino, verbum ipsum, vt dicitur, & vt est res sensibilis, habere virtutem; nam si aqua ipsa habet virtutem mundandi, quantò magis verbum, etiam vt sensibile? sed negari virtutem illam esse a verbo, vt est res sensibilis. Itaque totum Sacramentum habet virtutem, sed habet à verbo, vt verbum est res spiritualis, & sola fide cognoscibilis.

ALTER locus difficilis erat, vbi Augustinus allegat Scripturas, Roman. 10. Actor. 15. & 1. Pet. 3. SED respondeo, illa loca non allegari ad probandum, vim mundandi esse in aqua à verbo; sed ad probandum in genere, verbum habere vim mundandi: ille enim est Augustini scopus, vt diximus. Et quia id iam probauerat ex eo, quod verbum Sacramentale dat vim mundandi elemento: idem probat testimoniis illarum Scripturarum. Nam illa loca demonstrant fide purgari corda hominum, fidem autem nasci ex verbo prædicationis; ex quibus sequitur, verbum vim habere mundandi.

TERTIVS locus difficilis erat in fine sermonis, vbi postquam dixerat, verbo Sacramentali mundari infantes, addidit: *Totum hoc fit per verbum, de quo Dominus ait; Iam vos mundi estis propter verbum, quod loquutus sum vobis.* SED iam responsum est, ista verba Domini ab Augustino restringi ad sermonem, quem Dominus loquutus fuerat post vltimam cœnam, sed intelligi de verbo generaliter, vt sensus sit; Vos mundi estis, propter verbum meum, siue quod me concionante audistis, & credidistis, siue quo in Baptismo sanctificati estis. Atque hæc de isto loco Augustini, ac de præcipuo argumento Caluini.

Altera obiectio est Caluini, Brentij, Kemnitij, & aliorum, quòd sit species quædam magicæ incantationis, demurmurare certa verba super aquam, vel panem, aut aliud eiusmodi mutum elementum.

SED hæc non tam obiectio, quàm horribilis blasphemia est. Nã in primis duo sunt, quæ damnantur in incantationibus magicis. VNVM, quòd aliqui putent in certis figuris, aut verbis esse naturalem virtutem aliquid efficiendi, atque hæc quidem
super-

superstitio est; cum certò constet, nec figuras, nec verba vim naturalem ullam habere aliquid efficiendi. *ALTERNUM*, quòd alij existiment, figuras, aut verba nihil ex se habere virtutis, tamen ex pacto cum Diabolo inito adhiberi ad res certas efficiendas; & hæc propriè magica est incantatio, & peccatum maximum.

Porro verba Sacramentalia omnes fatemur nullam vim naturalem habere; idè enim dicimus requiri diuinam institutionem, vt ex Dei institutione efficiant, quòd ex se facere non poterant. Estque mera calumnia Caluini, lib. 4. cap. 14. §. 4. quòd solo strepitu verborum sine sensu, & fide vtamur ad elementum consecrandum; & Kemnitij in Examine, parte 2. pag. 101. qui dicit nos vim ponere in syllabis, & characteribus, neglecto sensu verborum. Ita enim sunt mera mendacia: nam nos in characteribus, nec in sono, aut numero syllabarum, sed in sensu, & significatione vim ponimus, idque ex Christi institutione.

Siquidem fatentur omnes Catholici, quauis lingua vtamur, verè perfici Sacramentum, modò sensus sit idem; constat autem eadem verba, si diuersis linguis efferantur, vel scribantur, diuersos habere characteres, diuersum sonum, diuersum numerum syllabarum. Sequitur igitur, vt existimemus, vt verè existimamus, ea ex pacto, & promissione Christi vim habere; quæ si magia est, quid aliud sequitur, quam vt Christus sit Diabolus? Nam cum omnis magia pendeat ex pacto Diaboli, vis autem Sacramentalium verborum pendeat ex pacto Christi: manifestè sequitur, aut nullam in Sacramentis nostris esse magiam, aut Christum esse Diabolum. Ad hanc igitur horribilem impietatem aduersarij nostri deuenerunt, vt ex Christo Diabolum faciant;

DICENT, se non facere Christum Diabolum, quia Christus non instituit eiusmodi verborum pronunciationem super muta elementa. *SED* iam satis probauimus, Christum instituisse. Ceterum quæro ab eis, an credant Christum potuisse instituere eiusmodi signa, quæ vim haberent ex pacto ipsius aliquid operandi. Non, opinor, negabunt, nisi Christum negent esse Deum.

Nam Deus, Num. 5. instituit verba quædam, quæ dicerentur super aquas, ac voluit eam esse vim illorum verborum, vt

virtu-

virtutem tribuerent aquis continuò interficiendi mulieres adulteras, si ab eis biberentur. Item Num. 21 instituit, vt qui aspicerent æneum serpentem, continuò curarentur à morſu serpentium ignitorum. Et Christus ipſe, nonne verbis, aut manus impositione, aut etiam luto, & ſputo, pellebat morbos? Potuit igitur Christus hoc instituere, vt verba Sacramentalia vim habeant ex pacto ipſius.

Rurſus autem quæro, an ſi id Christus inſtituiſſet, quod etiam facere potuiſſet conſtitit, eſſet magia, nec ne? Si dicant magiam futuram fuiſſe, apertè fatentur, Christum eſſe Diabolum: ſi negant futuram fuiſſe magiam, non poſſunt vlla ratione nos magos appellare: id enim ſolùm facimus, quod Christum inſtituiſſe credimus. Si autem Christus id non inſtituiſſet, falleremur ſimpliciter, ſed nulla ex parte magiæ crimen nos attingeret.

D E N I Q U E verba, & ſigna magica, non habent vllam vim; neque enim Diabolus dare poteſt rebus virtutes, ſed ſolus Diabolus operatur ad eorum præſentiam. At verba, & ſigna Sacramentalia vim habent à Deo operandi quod ſignificant: quare longè mirabilius, & ſublimius agunt, quàm vllæ incantationes poſſint.

T E R T I A obiectio Caluini ſumitur ab auctoritate Chriſti, Apoſtolorum, primitiuæ Eccleſiæ, & ipſius Dei: *Nec eſt,* inquit lib. 4. cap. 14. ſ. 4. *quod in hac probatione laboremus, quando minimè obſcurum eſt, quid Chriſtus fecerit, quid nobis facere mandauerit, quid ſequuti ſint Apoſtoli, quid purior Eccleſia obſeruauerit: immò ab initio uſque mundi notum eſt, quoties ſignum aliquod obtulit Deus ſanctis Patribus, inſeparabilem fuiſſe doctrinæ copulam, ſine qua attoniti nudo aſpectu ſenſus noſtri redderentur. Ergo quum de verbo Sacramentali ſeri mentionem audimus, promiſſionem intelligamus, quæ clara voce à miniſtro prædicata plebem eo manu ducat, quo ſignum tendit, ac nos dirigit.]*

S E D nihil eſt etiam quod nos in reſponſione laboremus. Nam minimè obſcurum eſt, Christum nullam præmiſſiſſe concionem, cùm Euchariftiam primus confecrauit, & vt deinceps idem faceremus, mandauit. Vide Matth. 26. Luc. 22. & 1. Corinth. 11. Notum eſt etiam quid Apoſtoli, & veteres Pa-

tres

tres sequuti sint, ex his testimoniis, quæ nos paulò antè citauimus. Calvinus enim nullum attulit testimonium, præter vnum Augustini, quòd iam à nobis est explicatum. Denique non negamus, & Deum cum signa dedit Patribus, eorum vim explicuisse, & nobis idem esse faciendum, dum Catechumendos instituiamus; sed non rectè inde colligit Calvinus, verbum Sacramentale nihil esse, nisi concionem. Aliud enim est concionari, aliud Sacramenta celebrare: vtrumque fieri debet, sed non idcirco distinguenda non sunt, & tempora, & officia.

CAPVT XXI.

Res, & verba Sacramentorum ita determinata esse, vt nihil addere, minuere, aut mutare liceat.

SEQVITVR TERTIA quæstio de causis intrinsicis, vt rum res, & verba Sacramentorum ita sint certa & determinata, vt nihil in eis mutari possit. Et quidem apud Catholicos nulla ferè dissensio est, magisque explicatione, quam altercatione res indiget.

Apud hæreticos veteres non deerant, qui res, & verba Sacramentorum inuerterent, ac præcipuè apud Gnosticos, de quibus vide Irenæum, lib. 1. cap. 9. & 18. & Epiphaniû hæretic. 26. Interim tamen omnes, qui Sacramentis utebantur, res, & verba determinata habere volebant, & vt plurimum non recedebant à verbis in Euangelio præscriptis. Sic enim ait Augustinus, lib. 7. de Baptismo contra Donatistas, cap. 25. *Facilius inueniuntur hæretici, qui omnino non baptizent, quam qui non illis verbis baptizent.*

At nostro tempore Martinus Lutherus hæreticorum omnium audacissimus, nouâ hæresim excogitauit, videlicet non requiri certa verba in Sacramentis. Sic enim loquitur in libro de captiuit. Babylonica, cap. de Baptismo: *Quocunque modo tradatur Baptismus, modò non in nomine hominû, sed in nomine Domini tradatur, verè saluum facit: immò non dubitem, si quis in nomine Domini suscipiat, etiam si impius minister non det in nomine Domini, verè baptizatum esse in nomine Domini.* Hæc ille, Itaq; secundû Lutherum, si quis dicitur

Ego te baptizo, in nomine Lutheri, & Catharinæ vxoris eius, vel etiam in nomine Diaboli, erit verus Baptismus, modò qui suscipit, accipiat in nomine Domini.

Retractauit postea Lutherus hunc errorem; Nam in prima homilia de Baptismo, habito anno M. D. XXXV. ita loquitur: *Clare exprimit Christus, quas ceremonias velit, & formam ipse præscribit: vti illa ipsa signa, neq. alia; illa ipsa verba, neque alia hinc adhibeantur.* Et infra: *Si infantem intingeres aqua, neque adderes verba Baptismi, sed pronũciare orationem Dominicam, aut alia quædam verba ex sacris literis, non esset verus Baptismus.* Et infra: *Si quis pane, & vino proposito pronunciat non ipsa verba Sacramenti, sed aut Dialogum, aut Symbolum Apostolorum, aut sententiam aliquam sacram, vel Psalmum, non esset verũ corpus & sanguis Christi.* Similia habet in 3. homil. de Baptismo, habita anno M. D. XI.

Licet autem retractauerit Lutherus errorem suum, tamen Ioannes Brentius magis probasse videtur priorem Lutheri sententiam. Siquidem in Catechismo suo, capit. de Baptismo, non multum curat præscriptam formam Baptismi à Christo; vt etiam Zvinglius in libro de vera, & falsa religione, capit. de Baptismo, de qua re dicemus etiam libro 2. de Sacramentis, cap. 3. Et sanè prior Lutheri sententia, vt manifestè repugnat veritati, ita magis conuenit principijs Lutheranæ Theologiæ, quàm posterior. Si enim Sacramenta idè potissimùm instituta sunt, vt fidem excitent, & sustentent; nihil interest, quibus verbis, aut rebus vtamur, modò illis fides excitari, ac sustentari possit. Igitur tum ad hunc errorem destruendum, tum ad rem ipsam declarandam statuam aliquot propositiones.

PRIMA propositio: *Res certæ, & determinatæ ab ipso Deo in Sacramentis esse debent.* Hæc propositio, quantum ad Sacramenta nouæ legis, nec ab hæreticis negatur, & apud Catholicos certissima est. Sed aliter ab illis, aliter à nobis probatur. Illi probant ex generali suo principio, quod nullus cultus Deo placeat, nisi quem ipse instituit: cetera ad ἑθελοθεκῶ καὶ ἄν, & traditiones hominum pertineant. Quod argumentum institutum est, vt nos alibi sæpe ostēdimus. Catholicis pro-

H

bant

caussa gratiæ, & iustificationis. 1. Corinth. 6. *Abluti estis
sanctificati estis.* Ephes. 5. *Mundans eam lauacro aquæ in ver-
bo vitæ.* At nemo potest gratiam dare nisi Deus; solus igitur
potuit Deus ea determinare, quæ ad essentiam Sacramento-
rum pertinent.

De Sacramentis legis Mosaicæ, & legis naturæ nonnulli du-
bitare videntur: tamen si vera Sacramenta erant, vt reuera-
rant, omninò sentiendum est, fuisse à Deo determinatas res
eorum Sacramentorum. Nam IN PRIMIS de facto constat,
omnia ferè Sacramèta, quæ ad notitiam nostram venerunt
à Deo fuisse determinata. Nam Circumcisio Sacramentum
fuit legis naturæ, & constat ab ipso Deo determinatum; quomodo,
& quo tempore faciendum esset, Genes. 17. Agnus
Paschalis Sacramentum erat legis scriptæ, & à Deo determi-
natum eum ritum nouimus, ex cap. 12. Exod. Idem de multis
alijs probare possemus. DEINDE; Sacramenta vetera erant
figuræ, ac typi Sacramentorum nostrorum. At determinatæ
certas res, quæ infallibiliter significant aliquid futurum, non
potest conuenire nisi Deo; qui certè nouit illas res futuras.
DENIQUE; Etiam si Sacramenta vetera non efficiebant gra-
tiam iustificantem, tamen efficiebant legalem munditiam, &
introducebant in populum Dei: at nemo potest determinare
aliquid ad legalem munditiam efficiendam, aut ad introducendam
in certam Rempublicam, nisi qui auctor est illius legis,
& Reipublicæ.

Est autem hîc NOTANDVM cum sancto Thoma, 3. parte
quæst. 60. art. 5. ad 3. in omni lege fuisse materiam Sacramen-
talem determinatam à Deo, sed non semper eodem modo. Nam in
lege naturæ, quia lex non scribebatur in tabulis, nec promul-
gabatur per homines, aut Angelos, sed dictabatur interiùs, &
que inspirabatur cordibus hominum: ita quoq; & Sacramen-
ta inspirabantur præcipuis Patriarchis, vt Adæ, Noë, Abræ, &
qui alios deinde docebant. Quia verò lex Mosaica promul-
gata est per Moysen, & publicè scripta in tabulis; ita etiam Sa-
cramèta illius temporis, à Deo per Moysen tradita, & literè
mandata etiam fuerunt. Denique, quia legis nouæ auctor est
Verbum incarnatum, idèd etiam ab ipso Sacramenta noua
determinata fuerunt.

SECUNDA propositio: *Non solum res, sed etiam verba
Sacra*

Sacramenta nouæ legi à Deo determinata sunt, vt nō liceat quidquam immutare. Hæc propositio explicanda est, vt rectè intelligatur. Notandum est igitur PRIMO, sex modis contingere posse formæ variationem; nimirum per additionem alicuius vocis; detractionem alicuius vocis; mutationē, vt si vna ponatur loco alterius, corruptionem alicuius vocis, detrahēdo, vel mutando aliquam syllabam; trāspositionem, id est, ordinis dictionum variationem, denique per interruptionem, vt pronuntiando vnā partem formæ, ac deinde quiescendo per aliquod spatium, vel loquendo aliquid impertinēs, & tūc detum perficiendo formæ pronuntiationem.

SECUNDO notandum est, duplicem esse Sacramētalis formæ integritatem; vnā substantialem; alteram accidentalem. Substantialis consistit in solo sensu, seu significatione verborum, non autem in sono vel numero syllabarum. Quare vtcunque variantur verba, addendo, detrahendo, mutando, transponendo, corrupendo, interrumpendo, semper manet, integritas substantialis, dum manet idem sensus: & contrā minima etiam variatio destruit integritatem substantialem, si pereat sensus; vt si quis vna sola litera mutata dicat; Ego te baptizo in nomine Matris, & Filij, & Spiritus sancti, non habet substantialem formam. Accidentalis integritas consistit in ceteris omnibus, id est, in integro sono, ordine & numero syllabarum:

TERTIO nota, iudicium de his mutationibus, sintne substantiales, an accidentales, non debere esse mathematicum, sed morale, ita vt tunc iudicandum sit, sensum verborum conseruari, quando audientes intelligunt, vt iudicant illud significari, quod per integra verba significari solet, etiam si alioqui verba pronūtiētur valdè corruptè. Exemplo esse potest, id quod refert Zacharias Pontifex in epistola ad Bonifacium, & habetur etiam apud Gratianum, can. Retulerunt, de consecrat. distinct. 4. Quidam enim ex nimia imperitia linguæ Latinæ baptizabant his verbis; Ego te baptizo in nomine Patria, & Filia, & Spiritua sancta. Quæ verba si propriè accipiantur, nō significant Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, & præsertim si seorsim pronuntiarentur: iudicauit tamen summus Pontifex prudentissimè, substantiam formæ non esse mutatam, quia facilè poterat intelligi, quid ille vel-

let dicere, tum ex ipsa actione baptizandi, tum etiam ex conjunctione cum verbo in nomine; Non enim ait: In nomine Patriæ, & Filiæ, quod ratio Grammaticæ exigebat, si is de industria formam mutare voluisset; sed, in nomine Patriæ, & Filiæ: quæ cum ex se nihil significant, signum est illum voluisse dicere, quod alij dicunt, cum aiunt; In nomine Patris, & Filij, &c.

Pari ratione iudicandum est de interruptione: Si enim quis diceret in consecranda Eucharistia: *Hoc est cor*, ac deinde recitaret unum Psalmum, vel quiesceret ad spatium notabile, & tum demum adderet, *pus meum*, sine dubio iudicio prudentium non censeretur dixisse: *Hoc est corpus meum*. Si verò vbi dixit: *Hoc est cor*, pateretur breuem aliquam euagationem mentis, & non nihil etiam interquiesceret, antequam adderet, *pus meum*, non censeretur sensus formæ petire.

Notandum est **Q V A R T O**, non esse licitum, vt in Conclusionedicimus, vlllo modo verborum formam immutare, siue per eam immutationem tollatur substantialis formæ integritas, siue solùm accidentalis. Sed hoc interest, quod cum forma mutatur substantialiter, Sacramentum non perficitur, & idè ea integritas dicitur necessaria, necessitate Sacramenti, cum autem mutatur solùm accidentaliter, Sacramentum perficitur, sed peccat qui ita mutat: & idè dicitur hæc integritas necessaria solùm necessitate præcepti.

Nota **Q V I N T O**, ex parte formæ verborum nunquam Sacramentum irritum reddi, nisi reuera desit integritas substantialis, tamen aliunde posse contingere, vt cum sola corruptione accidentali non perficiatur Sacramentum, nimirum si is qui accidentaliter mutat formam, velit introducere nouum ritum, vt docet Zacharias, can. Retulerunt, de consecrat. dist. 4. & post eum S. Thomas, 3. par. q. 60. art. 7. ad 3. & art. 8. in corpore articuli. Quorum auctorum verba non rectè ab omnibus explicantur.

Idè **A N I M A D V E R T E N D U M** est, vtum is, qui intendit introducere nouum ritum, intendat introducere nouum essentialem ritum respectu totius Ecclesiæ Christi, in vniuersum, id est, qui non fuerit antea in ipsa vera, & vniuersali Ecclesiâ; an intendat nouum ritum introducere respectu alicuius Ecclesiæ, quam ipse putat falsam.

Si intendit introducere nouum absolutè, tunc non perficitur

tur Sacramentum, non quia desit forma, sed quia deest intē-
tio. Conuincitur enim ille non velle facere, quod facit vera
Ecclesia, quandoquidem vult introducere ritum, qui nun-
quam fuit in Ecclesia vniuersali, & vera. Et hoc est, quod docet
S. Thomas locis citatis: semper enim reddit rationem cur
non perficiat Sacramentum, qui intēdit introducere nouum
ritum, quia non habet intentionem Ecclesiæ.

Si verò intendit introducere nouum ritum, non absolutè,
sed solùm respectu alicuius Ecclesiæ, quam ipse putat falsam,
& interim intendat facere quod facit vera Ecclesia; tunc per-
ficitur Sacramentum, etiam si ipse fallatur in vera Ecclesia
internoscenda. Vt exempli causa, si Græcus aliquis dum bap-
tizat illis verbis; baptizetur seruus Christi in nomine Patris,
& Filij, & Spiritus sancti, intendat introducere ritum substā-
tialem & necessarium contrā ritum Romanæ Ecclesiæ, ita vt
velit persuadere, non perfici Sacramentum, si quis dicat; Ego
te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, & ta-
men intendat facere, quod facit Ecclesia vera, quęcunque illa
sit; is vere baptizabit, non obstante ipsius errore. Nam in eo
Baptismo inuenitur forma substantialis, & intentio veræ Ec-
clesiæ in genere, quæ omnium consensu sufficit: error enim
illius circa Sacramentum, aut Ecclesiam, non irritat Sacramē-
tum, vt omnes Catholici docent, quid docent Sacramenta
ab hæreticis tradita esse valida. Non enim tenetur minister
Sacramenti intendere id facere, quod facit Ecclesia Romana:
alioqui nullus hæreticus verè baptizaret; sed solùm id quod
facit Ecclesia Christi vera, in qua tamen intētionē virtualiter
includitur, vt intendat id, quod Romana Ecclesia intendit,
quia illa sola est vera Ecclesia.

Itaque quod Paludanus ait in 4. dist. 39. q. 1. art. 3. non semper
irritari Sacramentum, cū quis intendit introducere nouum
ritum, est verum, sed non contra S. Thomam, vt ille fortasse
putauit. Immò S. Thomas idē non dixit; Cū quis vult in-
ducere nouum ritum, nō perficitur Sacramentum, sed non vi-
detur perfici Sacramentum, quia nimirum posset fieri, vt per-
ficeretur Sacramentū, sed præsumitur non perfici, quia præsu-
mitur non adesse intentionem debitam.

Quod verò Dominicus à Soto ait, q. 1. art. 8. Græcos verè
baptizare illis verbis; Baptizetur seruus Christi, &c. quia Ec-
cle-

clesia Romana tolerat eum ritum; sed si Ecclesia Romana eum ritum detestaretur, tunc fore ut ipsi non verè baptizarent; non est verum absolute. Nam si Ecclesia Romana eum ritum detestaretur; ut corruptionem formæ accidentalem, illi peccarent quidem, sed tamen verè baptizarent; si verò Ecclesia Romana eum ritum detestaretur, ut corruptionem substantialem, tunc illi non verè baptizarent, sed causa non esset, ut Sotus dicit, quia deesset intentio, sed quia deesset forma substantialis.

His ita explicatis, probatur nostra propositio aduersus Lutheri & Brentij temeritatem. PRIMO. Sacramenta à Deo sunt instituta, ut aduersarij concedunt; ergo pars Sacramenti præcipua, nimirum forma verborum à Deo instituta est; ergo qui eam mutat, peccat contra Deum, & sæpe non perficit Sacramentum, nimirum cum substantialiter mutat. Si enim Sacramentum à Dei institutione pendet, certè non erit Sacramentum, cum non facimus, quod ipse instituit.

SECUNDO Mutare Sacramentorum materiam, graue sacrilegium esset, nec perficeretur Sacramentum, ut aduersarij concedunt; cur igitur non sit eadem ratio de forma, quæ in verbis consistit?

TERTIO. Addere ad verba Scripturæ, vel ea mutare nullo pacto licet: igitur nec verba Sacramentorum mutari villo modo debent, aut possunt; præsertim cum verba Scripturæ solum ad significandum, verba Sacramentorum ad significandum, & sanctificandum instituta sint.

QUARTO. Idem probatur testimonijs Patrum. IRENAEUS lib. I cap. 18. reprehendit hæreticos quosdam, quod mutarent formam verborum à Christo præscriptam in Sacramento Baptismi. TERTULIANUS in lib. de Baptismo: *Lex, inquit, tingendi imposita est, & forma præscripta; Ite, inquit, ad omnes gentes tingentes in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* CYPRIANUS in epistola ad Iubaianum idem habet. Item ATHANASIUS sermone 3. contra Arianos. BASILIUS homil. in sanctum Baptisma, & ceteri, qui scribunt aduersus Arianos, hoc argumento probant trium personarum diuinitatè, quod iussi sumus in Baptismo tres personas exprimere. Item Basilius libro de Spiritu sancto, capite 12. dicit, cum à gratia excidere, qui detrahit, aut addit ad verba præscripta in Sa-

ramento Baptismi. DIDYMVS in libro 2. de Spiritu sancto: Qui unum, inquit, de præceptis nominibus prætermittit, neque perfectionem Sacramenti attingit, nec à peccato hominem liberat AVGVSTINVS libro 6. contra Donatistas, capite 25, Certa sunt, inquit, verba Evangelica, sine quibus non potest consecrari Baptismus. DAMASCENVS libro 4. de fide, capit. 16. Quæ forma verborum in Baptismo adhibenda sit, Dominus exposuit, dicens; Baptizantes eos, &c. Accedat Concilium ARELATENSE I. can. 8. quod examinari iubet, qua forma verborum Ariani baptizent,

CAPVT XXII.

De fine, & necessitate Sacramentorum.

RIA explicanda erunt circa finale causam Sacramentorum. PRIMVM, de ipso fine dicendum erit, SECVNDO, de necessitate, quæ ex fine cognoscitur. TERTIO, defendenda est sententia Ecclesiæ contra menadcia, & calumnias hæreticorum. Quod ad primum attinet, duo quæri possunt, cum quæritur quis finis sit Sacramentorum. PRIMVM, ad quem finem assequendum Deus instituerit Sacramenta. SECVNDO, cur ad eum finem assequendum talia media instituerit, cum potuerit per alia media, & etiam sine vllis medijs ad eum finem peruenire.

Prior quæstio iam explicata est in disputatione de definitione Sacramentorum: iam enim ostendimus, Sacramenta instituta esse ad iustificandos homines, atque ut sint signa, & causæ instrumentales gratiæ Dei.

Posterior quæstio facilis est, nec de ea vlla est controuersia. Et quidem auctores multas rationes colligunt, tum ex parte Dei, tum ex parte hominis, tum ex parte Sacramentorum ipsorum, cur vtile fuerit Sacramenta, id est, sensibilia signa instituire ad iustificandos homines. Sed hæ sunt præcipuæ causæ.

PRIMA, quia id congruit naturæ humanæ, quæ ex corpore, & spiritu constat. Sic enim ait S. CHRYSOSTOMVS homil. 60. ad populum, & 83. in Matth. Si incorporeus esses, nuda, & incorporea tibi dedisset dona, sed quoniam anima corpori inserta est in sensibilibus intelligibilia tibi præbet. Similia docent

docent Gregorius Nazianzenus, & Gregorius Nyssenus in sermone de Baptismo.

SECVNDA, vt clariùs appareret, gratiam, quæ datur per Sacramenta, à solo Deo esse. Si enim daretur per actiones aliquas spirituales, suspicari potuissent homines, vi propria illius actionis homines iustificari: nunc autè cum per res corporales, & abiectas detur tam excellens donum, nullus relinquatur locus eiusmodi suspicionis. Qua etiam de causa Dominus Ioan. 9. cæcum illuminauit sputo, & luto, non aliquo precioso vnguento: & mundum sibi subijcere voluit per homines pauperes, & obscuros.

TERTIA, vt simul essent instrumenta iustificationis, & signa, quibus discernentur fideles ab infidelibus, & quibus colligeretur populus Dei, & quibus etiam, vt sacris cæremonijs coleretur Deus. Nec enim poterant esse signa ad discernendos alios ab alijs, neque etiam cæremoniæ religionis, nisi essent externa, & sensibilia, Vide multas eiusmodi rationes apud Hugonem, lib. 1. de Sacramentis, part. 9. cap. 3. & Magistrum, ac Doctores, lib. 4. sentent. dist. 1. & S. Thomam, lib. 4. contra Gentes, cap. 56. & ex recentioribus Gulielmum Aleum, lib. de Sacramentis in genere, cap. 24.

Quantum ad SECVNDVM, de necessitate, duplex est necessitas. VNA dicitur necessitas præcepti ALTERA necessitas medijs. Et quanquam interdum hæ duæ necessitates coniunctæ sint; nam hoc ipso quod aliquid est medium ad salutem necessarium, simul etiam est præceptum naturale, si in nostra potestate situm sit: tamè hoc interest, quod cum quis ex ignorantia inuincibili, aut alia iusta de causa nõ implet præceptum, is nihil detrimenti accipit: at si quis non accipiat medium necessarium, is magnum detrimentum capit, quia non assequitur finem, licet ex ignorantia inuincibili ei accidat. Verbi gratia, Sacramentum Confirmationis est præceptum, sed non medium ad salutem simpliciter necessarium, idè qui negligit accipere eiusmodi Sacramentum, peccat: sed si ex legitima causa non accipiat, nec peccat, nec impeditur à salute. Quia verò Baptismus in re, vel in voto est præceptum, & medium, idè qui non baptizatur; aut certè non desiderat Baptismum, non saluatur, licet ex ignorantia, vel impotentia id accidat.

Rursus necessitas medijs; A VT est necessitas simpliciter, quomodo

modo alæ necessariae sunt ad volandum; Avt ad bene esse, quomodo equus necessarius est ad iter faciendum. Denique utraque necessitas, Avt est absoluta, & naturalis, ut in exemplis positus; Avt ex institutione, & arbitratu alteri: quomodo in ludis attingere metam, est medium necessarium ad brauium; Avt est partim ex institutione, partim ex naturali congruentia, ut cum Imperator cōcedit militibus urbem aliquam diripiendam, si eam vi ceperint. Ex his facile poterit intelligi, quæ sit necessitas Sacramentorum.

Sit igitur PRIMA propositio: *Nulla Sacramenta habent absolutam necessitatem, sed omnis eorum necessitas pendet ex præcepto, & institutione diuina, adiuncta naturali congruentia* Certum est enim potuisse Deum sine vllis Sacramētis homines iustificare neque de hoc vlla controuersia est.

SECUNDA propositio: *Omnia Sacramenta necessaria sunt necessitate præcepti, licet non singulis.* De hac propositioe non est controuersia cum hæreticis.

TERTIA propositio: *Baptismus, & Pœnitentia necessaria sunt, posita in institutione diuina, necessitate medij simpliciter; Baptismus quidem omnibus, Pœnitentia ijs, qui post Baptismum læthaliter delinquent.* In hac non conuenimus. Nam aduersarij, fatentur quidem Sacramenta esse necessaria, quia præcepta, & etiam necessaria ut media vtilia: non tamen agnoscunt vllum Sacramentum necessarium simpliciter ut medium. Et ratio est, quia cum sola fides iustificet, Sacramenta solum adhibentur, ut fidem excitent, aut nutriant. Atqui sine Sacramentis per solum verbum potest fides gigni, nutriri, augeri: non igitur sunt vlla Sacramenta simpliciter necessaria. Sed hæc controuersia tractanda est in disputatione de Baptismo, & Pœnitentia: nunc sufficient duo loca Scripturæ apertissima. Ioan. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest intrare in regnum Dei.* Lucae 13. *Nisi Pœnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis.*

QUARTA propositio: *Eucharistia, Confirmatio, & Extrema vntio necessaria sunt necessitate medij ad bene esse, posita diuina institutione.* In hac non conuenimus, quatenus numeramus, Confirmationem, & Vntionem inter Sacramenta: sed de hoc alibi. Quantum ad Eucharistiam, conuenimus,

H. S. quod

quod sit in præcepto; sed quod sit necessaria ad benè esse, ut medium, videtur conuenire, sed re ipsa non conuenimus. Nam dicunt quidem *Caluinus* in Antidoto, & *Kemnitius* in Examine, Sacramenta esse necessaria, ut media à Christo instituta; sed inter explicandum ita extenuant hanc necessitatem, ut eam ferè tollant. Volunt enim Sacramenta solùm esse utilia ad alendam fidem, quia repræsentant oculis id, quod verbum offert auribus. Vnde *Apologia Confessionis*, artic. 13, comparat Sacramenta picturæ: sicut ergo picturæ non possunt dici necessariae ad salutem, nisi fortè hominibus valde rudibus, ita nec Sacramenta secundum ipsorum sententiam. Conatur *Kemnitius* loco citato refellere hanc similitudinem de pictura, & ostendere nescio quam maiorem necessitatem. Sed non potest negare similitudinem illam esse in *Apologia*, quam se in omnibus sequi profitetur. Et præterea alijs verbis idem dicit: nihil enim vult Sacramenta esse aliud, nisi ritus, in quibus visibiliter repræsentetur promissio, sicut audibiliter, ut sic loquar, repræsentatur in verbo. Itaque reuè non agnoscunt necessitatem, licet mentiantur se agnoscere, sed solùm tenuem quandam utilitatem Sacramentorum.

QVINTA propositio: *Ordo necessarius est, non singulis hominibus, sed ipsi Ecclesie in vniversum, necessitate medijs simpliciter, posita diuina institutione.*

SEXTA propositio: *Matrimonium necessarium est ad bene esse, non singulis hominibus, seu Ecclesie in vniversum.* De his non est controuersia. Vide sanctum Thomam, 3. parte quest. 65. artic. 4.

Quantum ad *TERTIVM*, refellenda sunt mendacia & calumniæ *Caluini*, & *Kemnitij* contra canonem IV. sess. 7. Concilij Tridentini, vbi de necessitate Sacramentorum agitur. Verba Concilij ita habent: *Si quis dixerit, Sacramentum nouæ legis non esse ad salutem necessaria, sed superflua, & sine eis, aut eorum voto per solam fidem homines à Deo gratiâ iustificationis adipisci, licet omnia singulis necessaria non sint, anathema sit.* Quo Canone Concilium tria definit. *PRIMUM* Sacramenta non esse superflua ad salutem, sed necessaria: id quod definitum est contra *Anabaptistas*, & *Zvvingianos*, qui (ut supra in disputatione de definitione vidimus) Sacramen-
ta vi-

ta vtilia esse volebant ad discernendos fideles ab infidelibus, non autem ad salutem consequendam. Atque hanc partem definitionis libenter admittunt, & probat Calvinus, & Kemnitius. SECUNDO, Sacramenta quædam adesse necessaria, ut sine ipsis, vel eorum voto non possit salus contingere. Hoc autem est contra Lutheranos, & Calvinistas, qui soli fidei tribuunt eiusmodi necessitatem. TERTIO, non omnia Sacramenta esse singulis necessaria: id quod asseritur propter Ordinem, & Matrimonium. In qua parte definitionis illud solum reprehenditur, quod hæc inter Sacramenta numeramus: sed de hoc alibi dicendum erit. veniamus nunc ad mendacia.

Hunc Canonem ita Calvinus calumniatur in Antidoto: *Hic boni Patres pro sua crassitie non animaduertiunt, quidquid nobis gratia per Sacramenta confertur, nihilominus fidei imputandum. Qui enim à Sacramentis fidem separat, perinde facit, ac si animam à corpore tolleret. Ergo quemadmodum Euangelij doctrinam non excludimus, cum dicimus, nos sola fide Christi gratiam adipisci, ita nec Sacramenta; quorum eadem est ratio, cum Euangelij sint sigilla.* Hæc ille.

Quibus verbis reprehendit illam partem canonis, ubi Concilium damnat eos, qui dicunt, homines iustificari sola fide sine Sacramentis. Idem autem reprehendit, quia putat à Concilio damnari sententiam Lutheranorum non intellectam. Nam etsi fatentur Lutherani solam fidem iustificare, & proinde Sacramenta non iustificare, eo modo, quo fides iustificat, tamen admittunt etiam Sacramenta alio modo iustificare: quomodo non negant, Deum iustificare, & Christi passionem iustificare, & concionem etiam suo quodam modo iustificare. Nam Deus iustificare dicitur, ex auctoritate peccata remittens, & in gratiam nos recipiens: Christus iustificare dicitur meritorie, quia meruit nobis gratiam, & remissionem peccatorum, verbum, & Sacramentum iustificant instrumentaliter, quatenus excitant, vel nutriunt fidem, quæ iustificationem apprehendit: fides autem iustificat, quia immediate veluti quædam spiritualis manus, iustificationem apprehendit; quo modo iustificandi fides comitem nullum habet. Itaque ineptè Concilium ex Caluini sententia colligit Lutherana

nos excludere Sacramenta à iustificatione, quia doceant solam fidem iustificare.

Similem calumniam habet Kemnitius, pag. 80. Quod inquit, præcipue observandum est, necessitatem Sacramentorum opponunt iustificationi per solam fidem, atque ea, quæ ad salutem necessaria sunt, distinguenda sunt, ut Christus promerens, Pater donans, organa, seu instrumenta verbi, & Sacramentorum, per quæ Spiritus sanctus beneficia illa novi testamenti offert, applicat, obsignat, auget, & confirmat, in credentibus, & demum fides, quæ beneficia illa apprehendit, & accipit. Singula hæc suo modo, & in suo gradu ad salutem nostram ordinata sunt. Et sicut non sequitur, Sacramenta ad salutem sunt necessaria, ergo non solus Christus suo merito nobis eam acquisiuit: ita etiam non sequitur, Sacramenta ad salutem sunt necessaria, ergo non per solam fidem gratiam iustificationis accipimus. Hæc ille.

Atqui hæc est calumnia, & mendacium manifestum. Concilium enim rectè intellexit eorum sententiam, & id ipsum propriè damnauit, quod illi docent. Nam non damnat eos Concilium, quod excludant Sacramenta à iustificatione quouis modo, sed quod excludant ab immediata acceptione, & applicatione iustificationis, quam ipsi soli fidei tribuunt. Fides enim Catholica non admittit sola fide immediatè apprehendi, & applicari hominibus gratiam iustificationis, sed vult ad id necessariò requiri etiam Sacramenta, ad eò ut si fides in aliquo existat, quamuis maxima, non tamen iustificet, nisi adit etiam Sacramentum in re, vel in voto; Immo magis requiritur Sacramentum, quàm fides. Nam sine Sacramento in re, vel in voto nemo iustificatur, neque paruulus, neque adultus; sine fide autem aliqui iustificantur, ut paruuli, qui fidem propriam nullam habent, qua recipiant iustificationem, & tamen per Sacramentum fidei iustificantur.

Vnde etiam refellitur, quod ait Calvinus; quidquid nobis gratiæ per Sacramenta confertur, id fidei imputandum. Id enim falsum est. Gratia enim quæ per Sacramenta confertur, imputanda est virtuti ipsorum Sacramentorū, & Christi institutioni, non fidei: fides enim non tribuit vim Sacramentis, sed solum disponit subiectum, ut supra diximus,

Iam

Iam verò Martinus Kemnitius in 2. part. Examinis, pag. 79. & sequentibus, dicit in singulis dictionibus huius canonis latere insidias: detegit autem ipse quinque insidias: quæ tamen reuera non sunt latentes insidiæ Concilij, sed patentes calumniæ Kemnitij. P R I M O sic ait: *Principio artificium compositionis in hoc canone considerandum est. In singulis enim ferme dictionibus peculiare latet insidiæ.* Et infra, *Reliquos, inquit, ritus, ut Confirmationis, Extremæ unctionis, auricularis Confessionis, Satisfactionis, &c. volunt simpliciter esse Sacramenta ad salutem necessaria.*]

Hoc esse mendacium perspicuum est, tum ex eo, quod Concilium non addit vocem illam (simpliciter) tum etiam quia communis sententia Theologorum, à qua Concilium nunquam recedit, solum tria Sacramenta docet esse necessaria simpliciter; Baptismum omnibus; & Pœnitentiam omnibus, qui peccant post Baptismum; & Ordinem ipsi Ecclesiæ in vniuersum. Sine reliquis posse homines saluari, modò absit negligentia, & contemptus. Vide S. Thomam 3. par. quæst. 65. art. 4.

S E C U N D O sic ait idem Kemnitius: *Neque enim quisquam sanus iustificationem per solam fidem ita vnquam intellexit, quasi à iustificatione excludatur gratia Dei, meritum Christi, & ministerium verbi, & Sacramentorum.*

Hoc est alterum mendacium. Nam etsiam si Kemnitius, & Calvinus doceant, solam fidem nõ debere opponi Sacramentis in negotio iustificationis, sicut non apponitur gratiæ Dei, & merito Christi; tamen Lutherus, quem sanum fuisse Kemnitius nunquam negaret, multis in locis opposuit solam fidem Sacramentis, ac disertis verbis docuit, ita sola fide homines iustificari, vt nulla pars iustificationis ad Sacramenta pertineat. In lib. de captiuitate Babylonica, cap. de Baptismo: *Baptismus, inquit, neminem iustificat, nec vlli prodest, sed fides in verbum promissionis.* Et in asserti. artic. *Nos dicimus, inquit, nec noui, nec veteris Testamenti Sacramenta, sed solum fidem iustificasse.* Et in lib. contra Ioannem Cochlæum: *Non potest, inquit, vlla pars iustificationis tribui Baptismo.* Hęc ille. Qui certè non dixisset, Gratia Dei, aut meritum Christi non iustificanti, nec vllis profunt, & nulla pars iustificationis tribui potest gratiæ Dei, aut merito Christi. Lutherus igitur opposuit iustificationem per solam fidem Sacramentis, quam tamen

non

non opposuisset gratiæ Dei, aut merito Christi. Sic etiam Philippus Melanchthon, quem insanum fuisse Kemnitius nunquam diceret, in locis editis, anno M. D. XXII. *Non iustificat, inquit, signa, ut Apostolus ait, Circumcisio nihil est, nec Baptismus nihil est participatio mensæ Domini nihil est.* Hæc ille. Sed quæso, an dixisset Melanchthon, Gratia Dei non iustificat, & gratia Dei nihil est? Igitur opponebant veteres Lutherani solam fidem Sacramentis, quam non opposuissent gratiæ & merito Christi. Porro Concilium simul damnauit & has prophanas voces veterum Lutheranorum, & sententiam, quam sequuntur Caluinus, & Kemnitius, licet à veteribus abstineant.

TERTIO, sic ait ibidem Kemnitius: *Neque necessitate Sacramentorum eò tantùm referunt, quòd sint causa instrumentales, per quas à Deo nobis offeratur, & exhibeatur gratia iustificationis, sed loquuntur de adipiscenda, seu accipienda gratia iustificationis. Et hoc nolunt soli fidei tribui, sed adiungunt necessitatem Sacramentorum: hoc est, intelligunt nostrum opus, quòd in susceptione Sacramentorum facimus, ut fides non sola, sed unà cum dignitate, seu merito illius nostri operis accipiat gratiam iustificationis.*

Hic verò impudenter mentitur Kemnitius. Nullus enim Catholicorum iustificationem, quam in Sacramentis accipimus, tribuit dignitati, aut meritis operis nostri, sed institutioni diuinæ, & operi Christi. Nec enim Baptismus, aut alia Sacramenta sunt opera nostra, aut pendent ex nostra dignitate, aut merito: alioqui Sacramenta ab impijs collata non essent vtilia, cuius contrarium tum Catholici, tum etiam Lutherani defendunt contra Donatistas.

QUARTO addit Kemnitius: *Et propterea nominant Sacramenta nouæ legis, ut sit mutua relatio legis, & nostrorum operum in ipso etiam Sacramentorum usu.*

Hic etiam leuiter calumniatur. Non enim per legem intelligit Concilium præceptum, quo opus imperatur, sed Testamentum nouum; idem enim significant Sacramentum nouæ legis, & Sacramentum à Christo institutum, qui est auctor noui Testamenti, seu legis.

QUINTO adiungit ineptissimè: *Ideo etiam votum nomi-*

nant, hoc est, pollicitationem certi operis ad accipiendam iustificationis gratiam.

Quis non miretur imperitiam, vel impudentiam huius cessoris? Nam vel ignoravit, votum in verbis Concilii non pollicitationem, sed desiderium significare; vel de industria cavillari voluit. Certè Concilium, cum ait, Sacramenta esse necessaria, vel eorum votum, per votum voluntatem accipit. Nam ut S. Augustinus libro 4. contra Donatistas, cap. 23. docet, sine Baptismo, latro saluatus est, quia non eius accipiendi voluntas defuit, sed non accipiendi necessitas adfuit. Atque hæc de nugis Kemnitianis, & de causa finali Sacramentorum,

C A P V T XXIII.

Auctorem Sacramentorum solum esse Christum.

DE CAUSSA efficiente Sacramentorum, quatuor sunt cõtrouersia; quot sunt etiam canones de hac re in Concilio Tridëtino, sess. 7. Ut autè hæc facilius intelligantur, obseruandum est triplicem causam efficientem in Sacramentis à Theologis considerari. VNAM principalem, & omninò indepèdentem, in qua dicunt esse potestatem auctoritatis. ALTERAM instrumentalem, sed instrumenti cõiuncti, in qua dicunt esse potestatem excellentiæ. TERTIAM instrumentalem, sed instrumenti separati in qua dicunt esse potestatem ministerialem.

PRIMA causa omnium consensu est Deus; ipse enim solus ex auctoritate gratiam dare potest, & proinde Sacramenta instituere, quæ gratiam efficiunt, aut etiam infallibiliter significant. SECUNDA causa est Christus vt homo; Christi enim humanitas est instrumentum coniunctum diuinitati hypostaticè, & ideò Christo vt homini tribuitur quædam potestas ministerialis quidem, quia deriuata est à diuinitate, tamen excellentiæ potestas dicitur, quia soli Christo conuenit. TERTIA causa est quilibet alius minister Sacramentorum. De 1. causa nulla est quæstio, de 2. vna controuersia, est de 3. tres.

PRIMA igitur quæstio est; An auctor Sacramentorum nouæ legis sit solus Christus. Aduersarij duo quædam docent, Primò, Sacramenta quæ sola ipsa vera Sacramenta putant, à solo

solo Christo esse instituta, nimirum Baptismum, & Eucharistiam; cetera non à Christo instituta. Ita docent Calvinus in Antidoto Concilij, sess. 7. can. 1. & Kemnitius in 2. par. Examinis, pag. 13. Citat. autem Kemnitius Cyprianum, in sermone de ablutione pedum; item Hugonem, lib. 2. de Sacramentis, par. 15. cap. 2. & Petrum Lombardum, lib. 4. dist. 23. qui negant omnia Sacramenta à Christo instituta fuisse. Poterat addere Alexandrum Alesiensem, qui 4. part. quæst. 24. membro 1. dicit Sacramentum Confirmationis post mortem Apostolorum institutum esse ab Ecclesia in Concilio Meldensi. Idem sentire videtur S. Bonaventura, in 4. distinct. 7. art. 1. quæst. 1. Præterea idem Alexander, quæst. 59. membro 3. & Bonaventura dist. 17. art. 1. quæst. 3. & Marsilius in 4. quæst. 14. dicunt, Sacramentum Pœnitentiæ non fuisse à Christo institutum, sed à Apostolis.

Aduersus errorem hunc posuit Concilium Tridentinum sess. 7. can. 1. qui talis est: *Si quis dixerit, Sacramenta noua huius, non esse omnia à IESU Christo Domino nostro instituta, anathema sit.* Qui canon non debet ita intelligi, quasi Concilium velit Sacramenta instituta esse à Christo immediatè, & mediatè; sed solùm immediatè: nam alioqui Concilium frustra canonem istum posuisset, cum nemo vnquam dubitauerit, quin saltem mediatè Sacramenta à Deo sint instituta. Præterea idem Concilium, sess. 14. can. 1. agens de Sacramento Vnctionis extremæ, seipsum explicat, cum ait; Sacramentum illud ab ipso Christo institutum fuisse, sed à Beato Apostolo promulgarum. Denique, si tantùm mediatè Christus Sacramenta instituisset, idem dici posset de Sacramentis, & de alijs omnibus cæremonijs Ecclesiasticis: omnes enim sunt à Christo mediatè institutæ. qui nimirum dedit Ecclesiæ potestatem instituendi, & inspirauit, vt institueret, & assistit, ne erraret in instituendo; & tamen idem Concilium non eodem modo loquitur de Sacramentis, & de alijs cæremonijs. Nam sess. 21. cap. 2. dicit, Ecclesiã habere potestatem mutandi, & instituendi circa Sacramenta, salua tamen eorum substantia.

Hæc igitur verissima Concilij sententiã confirmari potest his rationibus. PRIMO, in Scripturis Apostoli nõ vocantur nisi dispensatores, & ministri mysteriorum Dei, 1. Cor. 4. S.

nos existimet homo, ut ministros Christi, et dispensatores mysteriorum Dei. Non igitur instituerunt ipsi, sed solum promulgarunt, & ministrarunt Sacramenta à Christo instituta.

SECUNDO, Sacramenta legis veteris à Deo immediatè sunt instituta, à Moysè autem solum promulgata, ut patet ex libris Exodi, & Leuitici, ubi temper cum aliquid noui instituitur, legimus; Loquutus est Dominus ad Moysen; multò igitur, magis par erat, ut Sacramenta nouæ legis præstantiora ab ipso Deo instituerentur.

TERTIO, id Patres affirmant. CYPRIANVS, siue quicumque est auctor, in sermone de ablutione pedum: *Ipse, inquit, summus Sacerdos sui est Sacramenti institutor, et auctor: in ceteris homines Spiritum sanctum habuere doctores.* Vbi vides non Sacramenta (ut Kemnitius falsò citabat) sed quosdam alios ritus ab hominibus institutos, auctore Cypriano. AMBROSIVS lib. 4. de Sacramentis, cap. 4. *Auctor, inquit, Sacramentorum quis, nisi Dominus IESVS?* AVGVSTINVS lib. 3. doct. Christ. cap. 9. dicit primò ipsi Dominum, deinde Apostolicam disciplinam tradidisse Ecclesiis Sacramenta. Idem in Epist. 118. cap. 1. Sacramentorum auctorem Deum facit.

Ad testimonia verò, quæ allegat Kemnitius, RESPONDEMVS, Cyprianum contrarium habere, ut supra ostendimus. Hugonem autem, & Lombardum per institutionem intelligere voluisse promulgationem; quomodo etiam lex vetus dicitur lex Moysis, cum tamen eam Moyses non instituerit propriè, sed tantum promulgauerit. Idem responderi potest ad eorum testimonia, qui dicunt, Sacramentum Pœnitentiæ ab Apostolis institutum. Nam iidem dicunt, Christum instituisse Absolutionem, & insinuasse Confessionem: quocirca non tam relinquunt Apostolis institutionem, quam declarationem, licet ipsi eam vocent institutionem. Porro quod aiunt Alexander & Bonauentura de Sacramento Confirmationis, defendi non potest. Constat enim testimonio Fabiani Papæ, Dionysij Ateopagitæ, Cypriani, Tertulliani, & aliorum veterum, Sacramentum Confirmationis fuisse diu ante Concilij Meldensis tempora. Vide Dionysium de Eccles. hierar. cap. de Baptismo, Tertullianum lib. de resurrectione carnis, Fabianum in Epistola ad Orientales, Cyprianum lib. 2. epist. 11. & in sermone de Chrismate. Sed neque Concilium illud aliud sta-

tuit, nisi ut qui ad Sacramentum Confirmationis accedunt, ieiuni sint, ut patet ex Gratiano, canone, Ut Episcopi, de consecrat. dist. 5. nec enim aliud exstat ex hoc Concilio. De hac tota quaestione plura dicentur, cum de singulis Sacramentis ageretur.

CAPVT XXIV.

Ministrum Sacramentorum ordinarium non esse quemlibet hominem etiam baptizatum.

ALTERA quaestio est de causa ministeriali in Sacramentis conficiendis, & ministrandis, quae proprie in Ecclesia sit minister Sacramentorum. Adversarii multum inter se, & nobiscum in hac quaestione dissentiunt.

Martinus Lutherus duo dicit falsa, & inter se pugnantia. PRIMUM, omnes omnino esse ministros, non solum homines, sed etiam daemones. Sic enim ait in lib. de missa privata & vinctione Sacerdotum, edito anno M. D. XXXIV. Ego non dicam, quod Papistae dicunt, nullum Angelorum, ne Marianam quidem ipsam consecrare posse. Sed contra dico, si diabolus ipse veniret, & ego postea resciscerem diabolus sic irrepisset in officium pastoris Ecclesiae, in specie hominis vocatum, & praedicandum & publice in Ecclesia docuisse, baptizasse, celebrasse Missam, & absoluisse a peccatis, & tali munere factum esse iuxta institutionem Christi, tunc cogeremur fatere Sacramenta idem non esse inefficacia, sed verum Baptismum, verum Euangelium, veram Absolutionem, verum Sacramentum corporis & sanguinis CHRISTI nos accepisse. Hac ille.

Probat autem, tum quia fides nostra, dignitas, & efficacia Sacramentorum, non nititur qualitate personae; sed Christi verbo, & ordinatione. Siue igitur bona sit, siue mala, siue vincta, siue non vincta, siue vocata legitime, siue non sic vocata, siue Satan, siue Angelus, idem efficit, modo seruet Christi ordinationem; tum etiam quia Iudas, qui erat membrum diaboli, non minus praedicabat, & baptizabat, quam ceteri Apostoli. Cur igitur non possit diabolus, quod possunt membra eius?

ALTE

ALTERVM quod Lutherus dicit, est, omnes & solos homines baptizatos habere potestatem omnia Sacramenta ministrandi: tamen si ad tollendam confusionem, non oporteat omnes uti hac potestate, sed tantum eos, qui legitime sunt vocati, exceptis tribus casibus. PRIMO, quando quis est in loco priuato, ut domi suæ. SECUNDO, quando nemo alius adest, & necessitas urget. TERTIO, quando alius adest, sed non tam bene ministrat, ut ego facerem, iuxta illud, I. Cor. 14. *Si alteri reuelatum fuerit prior taceat.*

Hanc esse eius sententiam patet ex sequentibus. In libro de captiuit. Babylon. cap. de Ordine: *Esse, inquit, certus, & sese agnoscat quicumque se Christianum esse cognouerit, omnes nos æqualiter esse Sacerdotes, hoc est, eandem in verbo, & Sacramento quocumque habere potestatem; verum non licere quenquam hac ipsa vi, nisi consensu cõmunitatis, vel vocatione maioris.* Et paulò antè: *Quod si cogerentur admittere, non omnes esse æqualiter Sacerdotes, quos quot baptizati sumus, sicut reuera sumus, &c.* Item in articulis à Leone X. damnatis, art. 13. *Vbi, inquit, non est Sacerdos, æquè potest quilibet Christianus, etiam si mulier, aut puer esset.* Et in assertione eiusdem articuli ratione reddens, ait: *Qui enim baptizatus est, Spiritum Christi habet; ubi autem Spiritus Christi, ibi omnium potestas, & libertas.* Hæc ibi. Item in libro, quem edidit contra eandem bullam Leonis, anno XX. *Affero, inquit, & amplector fiducia tota spiritus mei articulos per eam damnatos, asserendosq; pronuncio omnibus Christianis, sub pœna æterna damnationis.* Et infra in fine libri: *Hic, inquit, scriptis testor, me omnia damnata per bullam istam execrabilem confiteri pro Catholicis dogmatibus.* Et infra: *Vltimum quod habeo exponam, nempe hanc animam, & hunc sanguinem. Melius enim est me millies occidi, quàm vnã syllabam damnatorum articulorum reuocare.* Hæc ibi.

Vbi est obiter NOTANDVM, reuocasse postea Lutherum aliquos ex iisdem articulis, ac nominatim 36. de libero arbitrio, quem in assertione primarium, & fundamentum totius doctrinæ suæ ipse appellat. Nam in art. isto 36 dicit, liberum arbitrium esse rem de solo titulo: & in assertione explicat, id ita intelligendum esse, ut iuxta doctrinam Wiclefi omnia de necessitate absoluta eueniant. Quod quidem apertissime re-

uocauit in uisitatione Saxonica, ubi docet, hominem esse libero arbitrii in operibus ciuilibus, nec omnia necessario euenire.

Ad hæc in lib. de abroganda Missa, edito anno XXI. ex proposito docet, & probat omnes Christianos habere eandem potestatem in verbo, & Sacramentis ministrandis: *Innuistis*, inquit, *Scripturis firmabimus legitimū illud, & unicū uerbi ministerium esse cōmune omnibus Christianis, sicut & sacerdotium, & sacrificium.* Et infra probat aliquot exempla Scripturæ, licere etiam fœminis concionari. Item in libro Pragenses, de instituendis ministris Ecclesiæ, quem edidit anno M.D. XXIII. *Sacerdos*, inquit, *in nouo præsertim Testamento non fit, sed nascitur, nō ordinatur, sed creatur; nascitur autem in Baptismo, sunt q̄ prorsus omnes Christiani Sacerdotes.* Et ibidem prolixè probat, omnes Christianos ex Baptismo habere, ut possint concionari, baptizare, consecrare, absoluere, ac ligare. Et de clauibus habet hæc uerba: *Cesset inquit, hominum mendacia. Clauis sunt totius Ecclesiæ, & cuiuslibet membri eius, tam iure, quàm usu, & omnibus modis.* Hæc ille. Infra tamen monet, non licere unicuique hoc iure, nisi in necessitate, sed expectandam esse uocationem, & electionem multitudinis.

Ex quibus duo corollaria deducit. VNVM, quòd publici ministri non differant à ceteris potestate, vel dignitate aliqua sed solo usu potestatis. ALTERVM, quod ex proximo sequitur posse ministrum fieri laicum, ut ex laicis fiunt ministri. Porro argumenta eius infra ponentur, cum soluenda erunt. Hoc igitur est Lutheri sententia.

Ioannes Calvinus in altero extremo versatur. Nam non solum non concedit diabolum, aut fœminas, aut quoslibet Christianos posse concionari, & Sacramenta ministrare, sed ita seuerè defendit, solum quosdam legitimè uocatos habere hanc potestatem, ut ne in necessitate quidem concedat laicis ac præsertim fœminis, ut baptizent. Sic enim scribit in Annotatione ad can. 10. *1. s. 7. Nemo sanus Christianos omnes in uerbis Sacramentorum q̄ administratione pares facit: non solum quia decenter, & ordine geri omnia in Ecclesia decet: sed etiam quod singulari Christi mādato ad eam rem ordinantur, ministri.* Et infra: *Porro munus baptizandi, ubi mulierculus inuocatur*

Etum reperient, quemadmodum illis permittunt? Idem fuse docet in Institut. lib. 4 cap. 3 §. 10. & cap. 15. in fine. Itaque cum Caluino nulla nobis hoc loco controuersia est. Nam quod negat laicos, & sceminas non posse in necessitatis articulo baptizare, in disputatione de Baptismo refutandum erit.

Martinus Kemnitius more suo rem totam inuoluens, non satis aperit quid sentiat. Nam discutiens 10. can. sess. 7. Concilij Tridentini, qui sic habet: *Si quis dixerit, Christianos omnes, in verbo, & omnibus Sacramentis administrandis habere potestatem, anathema sit.* Tria dicit. Queritur PRIMVM, canonem esse positum ad damnandam Lutheri sententiam, sed mutilatam, & deprauatam: *Non enim Lutherus unquam sentit,* inquit Kemnitius, pag. 138. *quemuis Christianum promissuè sine legitima uocatione, vel posse vel debere sibi arrogare, vel usurpare ministerium uerbi, & administrationem Sacramentorum in Ecclesia.*

At debuisset distinguere Kemnitius potestatem ab executione: Nam si loquitur de sola executione, verum est, Lutherum non sensisse, posse vel debere quemuis sibi arrogare hoc ministerium sine legitima uocatione. Sed neq; Concilium id in Luthero damnauit; id enim omnes fatemur esse verum. Si verò loquitur de potestate, falsum est Lutherum non ita sensisse: ut loca à nobis prolata demonstrant. Atque id est, quod damnauit Concilium. Neque potest dici Lutheri sententia à Concilio mutilata, vel deprauata. Non enim Conciliū debuit totum librum Lutheri describere, aut referre ea, quæ ab illo benè scripta sunt: sed satis fuit ea referre, quæ damnanda erant.

DEINDE addit Kemnitius, Concilium fraudulenter loqui: *Obliquè,* inquit, pag. 140. *& quasi aliud agentes hoc axioma petunt; Neminè, etiam si legitimè iuxta præscriptum uerbi Dei ab Ecclesia electus, & uocatus sit, nisi ab Episcopo aliquo unctus, & rasis sit, habere ullam potestatem in uerbi, & Sacramentorum administratione: & Sacramenta ab illis administrata non esse uera, & efficacia. Hias insidias Lector intelligat occultatas in hoc canone.*

SED canon apertissimus est, & Kemnitius potiùs simplici eius intelligentiæ insidias tendit. Nam Concilium non dicit, non habere ullam potestatem in Sacramentis ministrandis eos, qui non sunt ab Episcopo uncti & rasi. Nam Concilium

non ignorabat, ad Sacramenta Baptismi, & Matrimonii non requiritur necessariò ordinationem, sed dicit non habere potestatem in omnibus Sacramentis; vt reprobet Lutheri sententiam, quæ in omnibus Sacramentis, etiã Eucharistiæ, & Penitentia tribuit laicis potestatem. Deinde Concilium non nominat vnctos, & rasos; vnctio enim, & rasura cæremonia sunt accidentales, sine quibus essentia Ordinationis consistere potest. Itaque Kemnitius insidias in suis verbis occultat.

TERTIO, dicit sententiam canonis, vt verba sonant, esse veram, sed tamen eam non rectè exponit: *Quod verò, inquit, ad ipsam sententiã decimi huius canonis, sicut verba posita sunt, attinet, planè & clarè respōdeo. Si qui existimant, curi Christiano promiscuè sine peculiari, & legitima vocatione permissam esse potestatem vsurpandi, & exercendi ministerium verbi; & Sacramentorum in Ecclesia, eos iure, & merito damnari.*

At non rectè exponit Concilium Kemnitius. Non enim Concilium damnat eos, qui dicunt, licere vnicuique sine vocatione vsurpare ministerium; id enim nemo dicit, proinde non fuisset opus canone: sed damnat eos, qui dicunt, omnes Christianos habere potestatem, verbum, & Sacramenta omnia ministrandi, quod Lutherus dixit, & Kemnitius sentire videtur, licet apertè confiteri non audeat. Proponenda est igitur, & probanda Ecclesiæ doctrina, quæ duabus propositionibus comprehendi potest.

PRIMA propositio: *Minister Sacramentorum homo esse debet, non autem Angelus, siue bonus, siue malus.* Hæc est abuersus Lutherum, & communis apud Theologos

Est tamen **OBSERVANDUM**, quod si fortè Angelus bonus Sacramentum aliquod ministraret, illud habendum esset reatum, quia certum esset id factum esse diuina dispensatione extraordinaria. Quocirca refert Nicephorus lib. xi. cap. 20. S. Amphilochem ab Angelis ordinatum Episcopum; idque ratum habitum ab Episcopis eius prouinciæ. At si Diabolus idem faceret, iterandum esset Sacramentum; quia Diabolus nec habet ex se potestatem, nec peculiari Dei dispensatione acciperet, sed sibi vsurparet, vt falleret.

Probat hęc propositio. **PRIMO**, Ad essentiam Sacramentorum, vt requiritur verum, & naturale elementum, ita ve-

rum,

rum, & naturale verbum. Sed solus homo verè, & naturaliter loquitur: loquienim est actio corporis viuentis per instrumentum linguæ, & palati; non igitur Angelus bonus, vel malus Sacramenta conficere potest. Nam vt rectè docet S. Thomas 1. parte quæst. 51. art. 3. ad quartum, Angeli etiam per corpus assumptum, non possunt propriè loqui.

S E C V N D O; Etiam si vera elementa, veraque verba Angeli adhibere possent, tamen non propterea illa verum Sacramentum efficerent. Nam Sacramentum est signum, & causa infallibilis gratiæ: non autem id habent elementa, & verba naturaliter, sed solùm vt à Deo assumuntur vt instrumenta iustificationis. Ergo non sunt vera Sacramenta cùm à quocunque adhibentur, sed cùm adhibentur ab eo, cui Deus id committit: quomodo etiam verba, quibus miracula faciebant Christus, & Apostoli, non à quocunque prolata fuissent, eandem vim habuissent. Si enim quis dicat claudo. *Surge, & ambula*, nihil efficiet, nisi à Deo assumatur vt instrumentum ad miraculum faciendum: non igitur vera Sacramenta conficere potest, nisi qui à Deo habet auctoritatem. Sed Deus hanc auctoritatem solis hominibus dedit, non Angelis bonis, vel malis. Nam Matth. 28. hominibus dixit: *Euntes docete omnes Gentes, baptizantes eos in nomine Patrù, &c.* Item Lucæ 22. solis hominibus dixit: *Hoc facite in meam commemorationem.* Ioan. 20. solis hominibus dixit: *Quorum remisertis peccata, &c.* Adhæc Ephes. 4. *Christus ascendens in altum captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus* vbi per dona intelligit varia ministeria, quæ sunt in Ecclesia; nam antea dixerat: *Vnicuique nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi, sicut scriptum est, Ascendens in altum, &c.* Et infra: *Et ipse dedit quosdam quidè Apostolos, alios Prophetas, alios Euangelistas, alios Pastores, & Doctores, &c.* Deniq; Hebr. 5. *Omni Pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur, &c.* Quare Chrylostomus lib. 3. de sacerdotio, apertè testatur, Angelis non esse concessum, quod est concessum hominibus, vt Sacramenta ministrent: & idem habet homil. 85. in Ioannem, prope finem.

T E R T I O, confirmatur ex doctrina Lutheri Nam ipse vult fundamentum potestatis in verbum, & Sacramenta, esse Baptismum, vt patet ex locis citatis: at hoc fundamento carent

Angeli tum boni, tum mali. Item in homilia de Baptismo, & alibi docet, non sufficere verba, & elementa, sed requiri Dei mandatum; at Deus nusquam mandauit Angelis, vt Sacramenta conficerent; igitur &c.

Neq; argumenta Lutheri pro Diabolo facta concludunt. Ad PRIMVM concedimus, Sacramentorum efficaciam non pendere à qualitate ministri quacunque. Non enim pendet à qualitate accidentali, vt est bonitas: tamen pendet à qualitate essentiali, sine qua non esset verus minister; talis autem in primis est, vt sit homo.

Ad SECUNDVM, fatemur Iudam, & membrum Diaboli fuisse, & vera Sacramenta ministrasse; negamus autem idem conuenire Diabolo. Nam Iudas non vt membrum Diaboli, sed vt minister Christi Sacramentum administravit: fuit autem Iudas Christi minister, quia verus homo erat, & a Christo acceperat potestatem baptizandi, quorum neutrum Diabolo conuenit.

SECUNDA propositio: *Verus minister Sacramentorum (Baptismo & Matrimonio exceptis) non est quilibet homo etiā baptizatus, sed v. solūm, qui ritē in Ecclesia ordinatus est.*

NOTA, excipi Baptismum, quia propter summam eius Sacramenti necessitatē, semper Ecclesia intellexit, posse à quolibet homine conferri; de qua re dicemus in materia de Baptismo. Item excipi Matrimonium, quoniam cū Matrimonium consistat in contractu mutuo duorum, non poterat aliter fieri, quā vt ipsi contrahentes essent ministri.

Probatur hæc propositio aduersus Lutheranos. PRIMO, ex Scripturis, quæ docent, in Ecclesia esse diuersa officia, nec omnia omnibus conuenire; vt Rom. 12. 1 Corinth. 12. & Ephel. 4. *Alios posuit Apostolos, alios Prophetas, &c. Erunt quid omnes Apostoli, nunquid omnes Prophetæ? &c.* Idem ergo dici potest de pastoribus, & doctoribus, qui ibidem nominantur. Nec responderi potest hic agi de vsu, vt Lutherani dicunt, non de potestate. Nam certē Apostoli non habebant potestatem Apostolicam, antequam illam à Christo acciperent; non igitur acceperunt vsu tantūm, sed ipsam potestatem.

SECUNDO ex illo Hebr. 5. *Nemo assumit sibi honorem, nisi qui vocatur à Deo tanquam Aaron.* Non igitur omnes, qui sunt

sunt de populo Dei, sunt hoc ipso sacerdotes. Neq; potest hic locus intelligi de exercitio tantum: nam Aaron antequam vocaretur à Deo ad sacerdotium, non habebat, neque usum, neque potestatem. Præterea assumere honorem, non est exequi potestatem, sed accipere eam; quod etiam confirmatur ex sequentibus: *Sic et Christus non semetipsum clarificavit, ut Pontifex fieret.* Igitur assumere honorem est fieri Pontificem, non autem exercere Pontificatum.

TERTIO, Apostoli baptizati sunt & baptizabant ante Christi passionem. Nam quod baptizarent, habetur Ioan. 4. quod baptizati fuerint, docet Augustinus in epist. 108. ad Seleucianum: nec est credibile eos à Christo iussos baptizare, antequam ipsi baptizarentur. At potestatem consecrandi Eucharistiam acceperunt postea Luc. 22. cum audierunt: *Hoc facite in meam commemorationem.* Similiter & absoluendi potestatem acceperunt postea Ioan. 20. *Quorum remisit.* Non igitur acceperunt in Baptismo.

QUARTO; Si omnes Christiani acciperent in Baptismo hanc potestatem, idè acciperent, quia tunc, ut ait Lutherus, vnguntur gratia Spiritus sancti, & proinde fiunt spirituales sacerdotes. At id falsum est: nam sequeretur eos, qui dum baptizantur, non recipiunt gratiam, & eos, qui postea eam perdunt, non verè conferre Sacramenta, quod tamen Lutherus rectè negat contra Anabaptistas. Nec potest responderi, sufficere characterem, nam Lutherani non agnoscunt vllum characterem.

QUINTO; Si omnes Christiani haberent hanc potestatem, nemo posset priuari usu eius, nisi in pœnam magni criminis: atqui apud Lutheranos multi priuantur usu huius potestatis sine ulla sua culpa. Neq; obstat quod illi obiiciunt de confusione, quæ nasceretur in Ecclesia, si omnes vterentur hac potestate. Nam possent per vices fungi hoc ministerio: aut certè non deberet posse repelli, qui vellet ministrare, quando pauci sunt ministri, etiam si non esset vocatus à Magistratu. At ipsi repellunt non vocatos; ergo vel iniuriam eis faciunt, vel fateri debent, eos non habere potestatem.

SIXTO; In lege veteri, vbi erant Sacramenta imperfectiora, non tamen omnes poterant ea ministrare, sed soli sacerdotes. Nec valet solutio, si dicas, Christianos esse factos in Ba-

ptissimo spirituales sacerdotes: nam etiam illi fiebant in Circumcisione spirituales sacerdotes, & poterant omnes offerre spirituales hostias. Immò quod dixit B. Petrus de omnibus Christianis. *Vos autem genus electum, regale sacerdotium*, 1. Pet. 2. idem antea dixerat Moses de omnibus Israëlitis, Exod. 19. & tamen Ozias Rex, lepra punitus fuit, quia fungi voluit munere sacerdotali, 2. Paralip. 26.

CAPVT XXV.

Soluuntur argumenta Lutheri.

His ad argumenta Lutheri facile erit responderi. Ac PRIMVM in libro de abroganda Missa proponit sex Scripturas, quibus probet omnes Christianos æquè esse sacerdotes. PRIMA est 1. Pet. 2. *Tanquam vivi lapides superædificamini in sacerdotium sanctum*. SECUNDA ibidem: *Vos autem genus electum, regale sacerdotium*. TERTIA ibidem: *Vt virtutes annuntietis eius qui vocavit de tenebris in admirabile lumen suum*. Vbi Christiani dicuntur ad hoc vocati, vt annuntient, id est, prædicent virtutem Christi: gitur omnes Christiani possunt ac debent prædicare, quod est præcipuum munus sacerdotis. QVARTA Apoc. 5. *Fecisti nos Deo nostro regnum, & sacerdotium*. QVINTA Apoc. 20. *Erunt sacerdotes Dei, & Christi eius*. SEXTA 2. Corinth. 3. *Qui idoneos nos fecit ministros noui Testamenti*.

Addit PRÆTEREA quædam loca, vt probet mulieres posse concionari, Ioel. 2. *Prophetabunt filij vestri & filie*. Acto. 21. *Erant Philippo quatuor filie virgines prophetantes*. Exod. 15. *Maria prophetauit*. Iudicum 4. *Debora docuit Barach*. 4. Reg. 22. *Olda consilium dedit Regi Iosæ*. Luc. 1. *Virgo Maria prophetauit*. 1. Cor. 11. *Mulier velato capite oret, & propheteret*. Ex quo loco explicari putat alium eiusdem Apostoli. 1. Cor. 14. *Mulieres in Ecclesia taceant*. Nam in priori loco loquitur absolutè, in posteriori prohibet, ne loquantur mulieres viris præsentibus, & loqui volentibus, & valentibus.

Rursus in lib. de instituendis ministris ad Pragenses, probat hoc ipsum dupliciter. PRIMÒ, hac ratione; Christus est sacerdos, Psal. 109. *Tu es sacerdos in æternũ*. Omnes Christiani

ni sunt fratres Christi, Psal. 21. Narrabo nomen tuum fratribus meis. Et Psal. 44. Vixit te Deus oleo lætitiæ præ confortibus tuis. Igitur omnes Christiani sunt sacerdotes.

SECUNDO probat ex officiis sacerdotum, quæ sunt concionari, baptizare, consecrare, absoluerè, sacrificare, orare pro aliis, & iudicare de doctrinis. Quòd enim omnes possint concionari, probat tribus Scripturis. PRIMO ex illo 1. Pet. 2. *Virtutes annuncietis.* SECUNDO ex illo 1. Cor. II. *Quotiescunque manducabitis panem hunc, mortem Domini annuntiabitis.* Annunciare enim mortem Domini, prædicare est. TERTIO ex illo 1. Cor. 14. *Vnusquisque vestrum psalmum habet, doctrinam habet, Apocalypsim habet, potestis omnes per singulos prophetare.* Propter quæ loca ita Lutherus triumphat: *Quare sitis hæc locis robustissime, & clarissime firmatum sit, ministerium verbi potissimum in Ecclesia esse prorsus unicum, & commune omnibus Christianis, non modò iure, sed etiam præcepto. Quare & sacerdotium non nisi Vnicum, & commune erit: ut nihil valeant aduersus hæc diuina fulmina, infiniti Patres, innumera Concilia, æterna consuetudo, & vniuersa mundi multitudo, quibus stipulu rasæ larvæ nituntur sacerdotium suum stabilire.* Hæc ille

Quòd omnes possint baptizare, probat ex vsu nostræ Ecclesiæ, quæ concedit etiam mulierculis vt baptizent: & proinde vt ministrent verbum: nec enim Baptismus sine verbo cõstat.

Quòd omnes possint consecrare Eucharistiã, probat PRIMO, quia Luc. 22. Christus in cœna omnibus dixit: *Hoc facite in meam commemorationem.* Item SECUNDO, quia Paulus 1. Cor. II. totam Ecclesiam alloquitur, cum ait: *Ego enim accepi à Domino, quod & tradidi vobis.* Denique TERTIO probat, quia maius est baptizare, & concionari, quàm consecrare. Nam ex concione, & Baptismo datur remissio peccatorum; ex consecratione nihil sequitur, nisi stupor sacerdotis super sua potestate, & dignitate.

Quòd omnes possint absoluerè, probat ex illo Matth. 18. *Quæcunque alligaueritis super terram, &c.*

Quòd omnes possint sacrificare, probat, quia nullum est sacrificium in Ecclesia, nisi illud, quo iuxta Paulum Rom. 12. *Sacrificamus corpora nostra per mortificationem vitiorum.* Id autem commune est omnibus,

Quòd

Quòd omnes possint orare pro aliis, probat, quia oratio Dominica est communis; & in ea pro aliis etiam oratur.

Quòd omnes possint iudicare, & discernere dogmata probat dupliciter. PRIMÒ ex illis Scripturis, quæ iubent, ut fugiamus falsos Prophetas. Ioan. 10. *Oves meæ vocem meam audiunt, vocem alienorum non audiunt.* Matth. 7. *Attendite à falsis Prophetis.* SECUNDO ex illis verbis Pauli 1. Cor. 14. *Si sedenti reuelatum fuerit, prior taceat.* Hic verò triumphat Lutherus, ac vult licere unicuique iudicare Ecclesiam Romanam, licet ipsa sedeat, ut mater, & magistra Ecclesiarum. Hæc sunt argumenta ex lib. de instituendis ministris. Accedat VLTIMO argumentum, quod facit in assert. 13. art. *Qui, inquit, baptizatus est, spiritum Christi habet, ubi autem spiritus Christi est, ibi omnium potestas, & libertas.*

RESPONSIÒ. Ad PRIMVM, SECUNDVVM, QVARTVM & QVINTVM locum respondeo, loca illa intelligi de sacerdotio spirituali, quo offerimus hostias spirituales, id est, opera bona, ac præcipuè laudes, & preces: quod quidem sacerdotium commune est omnibus piis hominibus. Sed præter hoc sacerdotium est aliud propriè dictum, quo offertur sacrificium propriè dictum, & ad cuius officium pertinet ministrare verbum, & Sacramenta populis.

Id ita esse patet, PRIMÒ ex ipsis locis. Nam 1. Petr. 2. habetur: *Offerentes spirituales hostias.* Addidit enim spirituales ad distinctionem hostiarum, quæ non spiritualiter, & mysticè, sed propriè sacrificantur. Sic etiam in cap. 5. & 20. Apocal. agitur de sacerdotio beatorum in cœlo, quod certum est non esse nisi ad offerendas laudes.

SECUNDO idem probatur: quia verba B. Petri sumpta sunt ex cap. 19. Exodi, ubi illud idem dicitur de Hebræis, quod B. Petrus tribuit Christianis. At in Testamento veteri non erant omnes propriè dicti sacerdotes, sed solum filii, & posterii Aaron, & tamen erant omnes sacerdotes spirituales.

TERTIO quia tam Petrus in epist. quam Ioannes in Apocalypsi coniungunt regnum cum sacerdotio. Sic igitur sunt omnes Christiani sacerdotes, quomodo sunt omnes Reges.

QVARTO: hæc loca solum intelliguntur de sanctis & piis Christianis, non de peccatoribus, qui non sunt gens sancta, ut eos Petrus vocat: at sacerdotium, seu ministerium externum conue-

conuenit etiam peccatoribus, ex sententia tum Catholico-
rum, tum Lutheranorum.

Ad TERTIUM locum: *Vt virtutes annuncietis, &c.* Respon-
sio. Non imperat S. Petrus, vt omnes Christiani publicè
prædicent verbum Dei, sed vt gratias agant Deo, eumque lau-
dent ob eius beneficia. Nam vt rectè exponit Beda, alludit Pe-
trus ad Canticū Hebræorum (*Cantemus Domino gloriosè, etc.*
Exod. 15.) quod cantauerunt liberati ex Ægypto post transi-
tum maris rubri. Vult enim eodem modo Christianos libe-
ratos de diabolica seruitute per aquas Baptismi cantare can-
ticum actionis gratiarū, & assiduè laudare potentiam Redem-
ptoris. Nec malè addit Oecumenius, velle etiam B. Petrum,
vt omnes Christiani non tam verbis, quàm bonis operibus
annuncient Dei virtutem, ita vt eorum vita sit quasi quædam
concio gentilibus, iuxta illud Matth. 5. *Vt videant opera ve-
stra bona, & glorificent Patrem &c.* Quomodo etiam intel-
liguntur multa alia loca, vt Psalm. 18. *Cæli enarrant gloriam
Dei, & opera manuum eius annunciat firmamentum.* 1. Timi.
2. *Sicut decet mulieres promittentes,* Græcè ἐπὶ ἡμελλομέ-
ναις, annunciatēs pietatem per opera bona. Et infra: *Mulieri
docere nō permitto.* Vbi vides mulieribus imperari, vt annun-
cient pietatem: ac ne fortè Lutherana interpretatione dece-
ptæ putarent, sibi licere etiam concionari, addit: *Per opera
bona, & Mulieri docere non permitto.*

Ad SEXTUM: *Idoneos nos fecit ministros, &c.* Respon-
sio. Non loquitur de omnibus Christianis, sed de se tantum, & ce-
teris collegis suis Apostolis. Nam confert se cum Moyse, qui
minister fuit Testamenti veteris, ac dicit, illum ministrasse li-
teras in lapidibus insculptas, se autem, & collegas suos, mini-
strare spiritum, &c. At constat in Testamento veteri non fuisse
omnes ministros, & promulgatores legis, sed solum Moy-
sem. Præterea toto capite præcedenti loquitur de seipso, & si-
militer initio capituli 3. cum ait: *Incipimus iterum nosmet-
ipsos commendare? aut egemus, sicut quidam commendati iis
litteris ad vos, aut ex vobis?*

Ad loca illa pro fœminis, RESPONDEO. Aliud est pro-
phetare, id est, futura prædicere, aliud prophetare, id est, con-
cionari, siue Scripturas interpretari. Primum non est propriè
munus sacerdotis, seu præsulis Ecclesiastici, sed est gratia gra-
tis

tis data, quæ etiam laicis viris, & fœminis convenire potest. Certè David, Helias, Helifæus, Isaias, & alij per multi, sacerdotes non erant, & tamen prophetabant, & de hoc genere prophetandi intelliguntur ferè omnia loca allegata. Alterum genus est proprium sacerdotis, neque continet fœminis, quia fœminarum est subesse, non præesse. Et hanc rationem adfert B. Paulus, 1. Corinth. 14. *Mulieres taceant in Ecclesia non enim permittuntur eis loqui, sed subditæ esse.* Nec tamen propterea prohibetur Deus, quin possit extraordinariè fœminis concedere, ut doceant viros, ut quondam contigit Deboræ, & ante annos ducentos S. Catharinæ Senensi. Sed hæc priviilegia non faciunt legem.

AD argumentum, ex eò quòd Christus est sacerdos, & omnes Christiani sunt fratres eius. RESPONDEO. Nihil concludit hoc argumentum. PRIMO, quia Christus non est sacerdos Aaronicus, sed secundum ordinem Melchitedech. In sacerdotio Aaronico id habebat locum, ut omnes fratres essent sacerdotes: at in sacerdotio secundum ordinem Melchisedech solus primogenitus erat sacerdos.

PRAETEREA etiam in sacerdotio Aaronico soli fratres naturales erant sacerdotes, non autem adoptivi: porro Christiani sunt fratres Christi adoptivi non naturales.

DENIQUE, si omnia, quæ Christo conveniunt, nobis etiam omnibus convenirent, cur non omnes faceremus miracula, prædicaremus futura, &c.

AD argumentum ex PRIMO officio sacerdotis, RESPONDEO. Tria illa loca nihil probant. Nam illud 1. Pet. 2. *Ut virtutes annuncietis*, intelligitur de laude privata, non de concione, ut diximus. Illud 1. Corin. 11. *Mortem Domini annuntiabitur*, intelligitur de commemoratione passionis Domini, quam facimus non concionando, sed sumendo Eucharistiam; alioqui deberent omnes, qui sumunt Eucharistiam, concionari, quod est impossibile. Illud 1. Corinth. 14. *Potestis & omnes prophetare, ut omnes discant & omnes exhortentur*, non intelligitur de omnibus Christianis, sed de omnibus, qui habebant ea dona, ait enim: *Vnusquisque vestrum psalmum habet, linguam habet, &c.* At certè non habebant omnes donum linguarum, cum idem Paulus dicat, 1. Cor. 12. *Divisæ sunt gratiarum sunt, &c.* & Nunquid omnes linguæ loquuntur? &c.

hoc tempore nulli sunt, qui habeant eiusmodi donum. Vult ergo Paulus dicere; Vnusquisque vestrum, qui gloriamini ob eiusmodi dona, utimini illis ordinatè, & ad ædificationem. Adde SECUNDO, quod non loquitur de concione publica, quæ est propria sacerdotum, sed de piis collationibus, & exhortationibus quibus utebantur, cum simul conueniebant, ut paulò pòst dicam. Itaque immeritò Lutherus ob hæc tria loca malè intellecta, contemnit infinitos Patres, innumera Concilia, æternam consuetudinem, & vniuersam mundi multitudinem.

AD alterum ex SECUNDO officio, RESPONDEO. Mulieres apud nos baptizare in casu necessitatis, & ex permissione, non ex officio: quo modo etiam permittitur Iudæis, & Turcis ob summam eius Sacramenti necessitatem. Sicut ergo non sequitur, Turca potest baptizare, ergo potest omnia Sacramenta ministrare, vel, ergo est verus sacerdos; ita non sequitur, Fœmina potest baptizare, ergo potest omnia Sacramenta ministrare, vel, ergo est sacerdos. Neque est verum, neminem baptizare, quin concionetur. Verbum enim quod in Baptismo profertur, non est concionale, ut supra demonstrauimus, sed consecratiuum.

AD argumentum ex TERTIO officio, RESPONDEO. Illud, *Hoc facite*, non est dictum omnibus; alioqui tenerentur fœminæ, & pueri consecrare Eucharistiam: Pari ratione illud: *Ego enim accepi à Domino, quod et tradidi vobis*; non significat omnibus traditam potestatem consecrandi, sed omnibus traditum, id est, dictum, explicatum, & declaratū, quod Dominus instituerat. Denique potentia consecrandi maior est, quam baptizandi, sicut per Baptismum datur remissio peccatorum, ita & per Eucharistiam; Ioan. 6. *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum*. Et præterea per consecrationem fit conuersio panis, etiam si Lutherus nolit, quæ non fit per Baptismum.

AD argumentum ex QUARTO officio. Illa verba: *Quæcunque alligaueritis super terram, &c.* intelliguntur dicta Ecclesiæ, de qua ibidem: *Dic Ecclesiæ, &*; *Si Ecclesiam non audierit, &c.* Ut enim ostenderet Dominus non esse contemnendum Ecclesiæ iudicium, addidit illam promissionem: *Quæcunque alligaueritis*. Porro Ecclesiæ ligat, & soluit, sed per suos

suos præfules, non per quoscunque, sicut corpus loquitur, sed per linguam, non per manum; & vniuersitas determinat propositiones, sed per Doctores, non per Scholasticos. Id autem ostendit apertissimè praxis Ecclesiæ omnium ætatum.

AD argumentum ex QVINTO officio, NEGAMUS non esse in Ecclesia aliud sacrificium, quàm mortificationis vitiorum. Nam ad hoc sacrificium non requiritur altare: est autem in Ecclesia altare, vt patet ad Hebræ 13. *Habemus altare, de quo edere non habent potestatem, qui tabernaculo deseruiunt.* Sed hoc de alibi.

AD argumentum ex SEXTO officio, RESPONDEO. Non est sacerdotis orare quomodocunque, sed orare publicè, tanquam publicam personam intercedere pro vniuerso populo, vt Chrysostomus docet, lib. 6. de sacerdotio.

AD argumentum ex SEPTIMO officio, RESPONDEO. Illa loca: *Quæ meæ vocem meam audiunt, non audiunt vocem alienorum, & Attendite à falsis Prophetis;* docent, debere omnes homines iudicare de dogmatibus, non quidem examinando illa ad regulam Scripturæ, vt hæretici; si enim id omnes facere possent, non esset opus pastoribus, & doctoribus Ecclesiæ; sed examinando illa ad doctrinam antea traditam, & ad doctrinam aliorum pastorum. Facile enim possunt omnes iudicare, an doctrina sit noua, & tunc eam suspectam habere debent. Præterea Dominus alienos, & falsos Prophetas non vocat ordinarios pastores, sed extraordinarios, qui perueniunt, vt venerunt omnes hæretici.

Illud autem: *Si sedenti reuelatum fuerit, prior taceat,* quò Lutherus triumphat: non intelligitur nisi in colationibus quibusdam, de quibus eo loco Paulus agit, non de publica concione Pastoris, & multò minus de publico iudicio Concilij, aut summi Pontificis. Id quod patet PRIMO, vsu Ecclesiæ. Nunquam enim est auditum, vt dum sit publica concilio, permittum sit alicui alteri loqui, & multò minus permittum est vnquam priuatis hominibus reluctari iudicio totius Ecclesiæ.

SECUNDO, quia non tenemur credere vnicuique dicenti sibi esse reuelatum aliquid, præsertim in re graui, & maxime si illa reuelatio sit contraria doctrinæ ordinariorum Pastorum: alioqui pateret aditus omnibus hæresibus. Nullus est

enim hæresiarcha, qui non iacet sua dogmata, vt verissimam Dei reuelationem.

TER TIO patet ex illis verbis Prophetæ *duo aut tres dicat, & ceteri diiudicent.* Non enim conueniret vt duo aut tres concionarentur, sed benè conueniebat, vt in collatione spiritali duo aut tres dicerent. Adde quòd Iustinus in 2 Apologia propè extrema, explicans morem primæ Ecclesiæ, distinguit concionem, quam soli Præposito tribuit, à collatione spiritali, quam ibidem post concionem, & Sacramenta inter se habere soliti erant.

AD illud argumentum postremum; Qui baptizatus est, habet spiritum Christi: vbi autè spiritus Christi est, ibi omnium potestas, & libertas. RESPONDEO PRIMO; Maior propositio nõ est vera vniuersaliter. Multi enim baptizantur, qui non recipiunt spiritum Christi, quia sine fidè aut pœnitentiâ baptizantur: multi recipiunt, qui postea amittunt, & tamen non amittunt Baptismum. SECUNDO; Minor etiam propositio falsa est. Nam plurimi habent spiritum Christi, qui tamen non habent omnium rerum potestatem, cum nec possint loqui variis linguis, neque futura prædicere, neque curare morbos, neque excitare mortuos.

CAPVT XXVI.

Non requiri fidem, aut probitatem ministri, vt Sacramenta efficacia esse possint.

SEQVITVR TERTIA quæstio de qualitatibus ministri Sacramentorum, vtum requiratur necessariò fides, aut caritas, ita vt hæretici, infideles, schismatici, improbi Catholici non possint Sacramenta conferre. Non quærimus autem, an peccent Sacramenta conferendo: ista enim est quæstio propriè Scholastica; sed tantum an sit irritum, quidquid faciunt infideles, aut improbi homines, etiam si alioqui legitimè ordinati sint Presbyteri, aut Episcopi, & nihil omittant eorum, quæ ad substantiam Sacramentorum pertinent.

Porrò, cõtrouersia de hac re nulla, aut penè nulla hoc tempore esse videtur. Nam etsi Lutherus aliquoties dicat, spiri

rum Christi, qui recipitur in Baptismo esse fundamentum potestatis conferendorum Sacramentorum, ex quo sequitur, solos bonos, qui spiritum Christi habent, efficaciter Sacramenta conferre: tamen ipse idem postea docuit, ad eò non requiri fidem, aut probitatem ministri, ut etiam Diabolus efficaciter Sacramenta ministrare possit, ut supra diximus. Confessio quoque Augustana, artic. 8. fatetur Sacramenta esse efficacia, licet ab hypocritis, & malis hominibus ministrentur. Quod idem habet Calvinus lib. 4. Instit. cap. 15. §. 16. Vnde in Antidoto Concilij Tridentini ad can. 12. sess. 7. ubi dicitur anathema qui negant Sacramenta esse efficacia, si à malis ministrentur nihil aliud scribit, nisi hanc vocem, *Amen*. Denique Kemnitius in 2. part. Examinis, pag. 155. affirmat canonem Concilij 12. sibi non displicere.

Tribui solet Hussitis, & Anabaptistis ea sententia, quòd Sacramenta non sint efficacia, nisi à probis, & fidelibus ministrentur. Sed mirum est, si Hussitæ ita sentiant, cum ordinationes sacerdotum suorum à Romano Pontifice petere consueverint, cum tamen Romanum Pontificem, & omnes Episcopos Catholicos pro hæreticis haberent, & habeant. Et certè si Hussitæ ratas habent ordinationes eorum, quos hæreticos putant, multò facilius ratum haberent Baptismum ab eis collatum. Id patet ex libro Lutheri ad senatum Pragensem, ubi dehortatur Bohemos Hussitas, ne petant ordinationes à Romanis, cum & ipsi Romanis, & Romani ipsis sint hæretici. Quod etiam Ioannes Huss in articulis, qui damnantur in Concilio Constantiensi, sess. 14. dicit, Prælatum malum, aut præfatum esse æquiucè pastorem; & nullum esse Episcopum, dum in peccato mortali: aut intelligitur solùm, quoad iurisdictionem; aut certè non sequuntur in hac parte Hussitæ Magistrum suum.

Anabaptistis tribuit hunc errorem Kemnitius loco citato, sed quia doctrina eorum est in multis occulta, & non publicè divulgata, non scimus quibus fundamentis nitantur. Quod satis erit hoc loco PRIMVM indicare qui fuerint olim eorum res de hac re. DEINDE à quibus Patribus, & quibus rationibus confutati. POSTREMO quomodo eorum obiectiones dissoluantur.

Quoad PRIMVM; Ante annos M. CCC. in Asia, & Africa

cœpit error exoriri, non esserata Sacramenta, quæ ab hæreticis, & schismaticis dabantur post separationem eorum ab unitate Catholica. De Asiaticis id refert Eusebius libro 7. histor. cap. 6. ex epistola Dionysij Alexandrini. De Africanis constat tum ex eodem Eusebio lib 7. cap. 2. tum ex Augustino lib. 2. de Baptismo, cap 7. vbi etiam indicat primum auctorem huius erroris fuisse Agrippinum Episcopum Carthaginensem sancti Cypriani prædecessorem: Quod clarius testatur Vincentius Lyrinensis in commonitorio, vbi dicit Agrippinum primum omnium mortalium rebaptizandum censuisse.

Sequitus est prædecessorem suum S. Cyprianus cum multis Africæ Episcopis, sic tamen, vt non propterea se ab Ecclesiæ unitate separaret, vt patet ex epistolis ad Quintum, ad Pompeium, & ad Iubaianum. quocirca nunquam hæreticus habitus est. Nec desunt, qui asserunt, eum postea reuocasse sententiam, vt S. Augustinus testatur in epist. 48. ad Vincentium: quemadmodum etiam Episcopos ceteros, qui cum Cypriano cum errorem definierant, reuocasse sententiam suam, per motos auctoritate Stephani Romani Pontificis scribit S. Hieronymus in Dialogo contra Luciferianos.

Sequuti sunt paulò post hæretici Donatistæ, qui pertinaciter eundem errorem tenuerunt, & auxerunt. Nam INPRIMIS, Agrippinus, & Cyprianus non habebant pro hæreticis, qui contrarium sentiebant: vnde nec rebaptizabant baptizatos à Catholicis etiam sibi in ea opinione contrariis. Donatistæ autem rebaptizabant etiam Catholicos, quos hæreticos putabant. Sic enim ait AVGVSTINVS in libro de vnico Baptismo, cap. 13. conferens Donatistas cū Agrippino, & Cypriano: *Rebaptizare hæreticos, quod illi fecisse dicuntur, tunc fuit humani erroris; rebaptizare autem Catholicos, quod adhuc isti faciunt, semper est diabolicæ præsumptionis.*

SECUNDO, Donatistæ errorem defendebant post Ecclesiæ definitionem in Concilio generali, quod est hæreticorum proprium. Agrippinus, & Cyprianus non viderunt vllam absolutam Ecclesiæ definitionem, vt Augustinus testatur, lib. 2. de Baptismo, cap. 7. & 9.

TERTIO, Cyprianus tantum improbat Sacramenta tradita ab hæreticis, & schismaticis, id est, ab iis, qui essent extra Ecclesiam; at non improbat Sacramenta tradita à malis

ministris intra ipsam Ecclesiam: vt Augustinus demonstrat lib. 4. de Baptismo, cap. 2. & lib. 3. contra epistolam Parmeniani, cap. 2. At Donatistarum alij, omnes peccatores manifestos excludebant à Sacramentorum administratione, vt Augustinus testatur, lib. 2. contra epistolam Parmeniani, cap. 10. alij, omnes omninò homines malos, etiam occultos, vt idem Augustinus refert lib. 2. contra Cresconium, cap. 28.

Post Donatistas eundem errorem saltem ex parte docuerunt Luciferiani. Nam teste S. Hieronymo in Dialogo contra Luciferianos, admittebant illi Baptisma collatum ab hæreticis, sed non Ordinationem: quanquam Hylarius quidam Diaconus, vt ibidem ait Hieronymus, ne Baptisma quidem admitteret.

Fuerunt deinde alij tempore S. Bernardi, qui dicebantur Apostolici, qui negabant homines malos posse efficaciter Sacramenta ministrare, vt ipse testatur serm. 66 in Cantic. Quos idem postea etiam docuerunt Albigenses, vt refert S. Antoninus in summa Theologica, part. 4. tit. 11. cap. 7. §. 5.

Inter vtrosque autem exstiterunt Waldenses, qui boni laicis concedebant ministeria Sacramentorum, atque illa eodem malis sacerdotibus detrahebant, teste S. Antonino, part. 4. tit. 11. cap. 7. §. 2. Atque huc respexit, S. Thomas. lib. 4. contra Gentes, cap. 77. cum ait esse quendam errorem, quòd omnes boni, & nulli mali possint esse idonei Sacramentorum ministri: quod idem omninò est cum eo, quod Lutherus initio dicebat, eos omnes, & solos esse sacerdotes, qui habent Spiritum Christi.

Denique post hos omnes exstitit Ioannes Wiclef, qui hanc hæresim non parùm locupletauit. Nam non solùm peccatores, siue occultos, siue manifestos, seu etiam bonos in presenti, sed malos aliquando futuros, id est, præscitos, negant Sacramenta posse conficere. Vide de hoc errore Concilium Constantianse, sess. 8. & Thomam Waldensem, tomo 1. cap. 14.

Quantum ad SECUNDVM; Refutârunt hanc hæresim multi sancti ac veteres summi Pontifices: Ac primum in ipso eius exortu S. Stephanus Papa, & Martyr, vt refert Eusebius, lib. 7. hist. cap. 2. & sequentibus. Deinde Syricius in epist. 1. ad Himerium, Innocentius I, in epist. 22. ad Macedoniae Episcopos,

Leo

Leo in epist. 77. ad Nicetam, Anastasius II. in epist. ad Anastasium Imperatorem, & alij.

S E C U N D O damnârunt eandem hæresim Concilia. **P R I M O** Concilium **N I C A E N V M** generale. Id enim frequentissimè testatur S. Augustinus lib. 2. de Baptismo, cap. 3. 4. 5. 7. 9. & alibi, sed quia nusquam Augustinus vocat illud Cōcilium Nicænum, multi dubitant de quo Concilio loquatur. At nulla est caussa dubitandi; nam vocat Concilium plenariū orbis terræ. Nullum autem nouit Augustinus orbis terræ Concilium, nisi Nicænum. Nam quatuor tantū facta sunt Augustini tempore Concilia generalia, Nicænum, Sardicense, Constantinopolitanum I. & Ephesinum I. Sed ex his Ephesinum I. indictum fuit paulò ante mortem Augustini, & post mortem eius celebratum, ex epistola Africanorum ad Imperatorem Theodosium iuniorem. Concilium Constantinopolitanum de hac quæstione non tractauit.

Adde, quod Augustinus lib. 2. de Baptismo, cap. 9. testatur Concilium plenarium, in qua hæc veritas definita est, antè celebratum fuisse, quàm ipse nasceretur. Constat autem solum Nicænum celebratum esse ante Augustini natiuitatem. Nam Concilium Nicænum actum est anno **C C C. X X V I I** Augustinus natus est anno **C C C. L V I I**. Concilium Constantinopolitanum actum est anno **C C C. L X X X I I I** Vide Chronicum Eusebij cum additione Prosperi. Concilium Sardicense nec de ista quæstione tractauit, nec notum fuit Augustino, vt ostendimus in disputatione de iure appellationis, & sexto Concilio Carthaginensi.

Præterea in Concilio Nicæno can. 19. iubentur Paulianistæ rebaptizari, ex quo apertè deducitur ceterorum hæreticorum Baptisma approbatum à Concilio fuisse.

Denique (quod vnum sufficere deberet) **S. H I E R O N Y M V S** in Dialogo contra Luciferianos extremo, sic ait: *Synodus quoque Nicæna omnes hæreticos suscipit, exceptis Pauli Samosateni discipulis.* Hæc ille. Vbi apertissimè dicit, à Synodo Nicæna approbatum Baptisma hæreticorum omnium (de hac enim re loquebatur) exceptis quibusdam, qui nimirum non utebantur forma legitima.

Non diu pòst damnauit eundem errorem Concilium Carthaginense I. can. 1. præsidente Grato Episcopo, temporibus

Constantini Imperatoris, cuius Concilij meminit etiam sanctus Augustinus, libro 2. cap. 2. de Baptismo contra Donatistas. Item Arelatenſe I. can. 8. eodem tempore: ac diu poſtea Concilium Conſtantiense, ſeſſ. 8. & Tridentinum, ſeſſione 7. can. 12.

TERTIO, refutârunt Doctores permulti, ac præcipuè Augustinus in omnibus libris contra Donatistas. Optatus in libris contra Parmenianum, Hieronymus in Dialogo contra Luciferianos, Nazianzenos in oratione de Baptismo. S. Thomas lib. 4. contra Gentes, cap. 77. & Thomas Waldenſis tomo 2. ab initio per multa capita, vbi etiam multorum multa profert testimonia.

Porro argumenta præcipua quibus vtuntur tria ſunt. PRIMO adferunt traditionem, & conſuetudinem antiquiſſimam ab Apoſtolorum tempore. Hoc enim argumento præcipuè vſum S. Stephanum Papam teſtatur S. Cyprianus in epistoſa ad Pompeium. Eodem argumento vtitur paſſim S. AUGUSTINVS lib. 2. de Baptismo, cap. 9. *Conſuetudinis*, inquit, *robore tenebatur orbi terrarum, & hæc ſola opponebatur inducere volentibus nouitatem.* Vincentius autem Lyrinenſis in commonitorio, dicit tantum valuiſſe apud Eccleſiam Catholicam hoc argumentum ductum à traditione, & conſuetudine Eccleſiæ, vt hoc vno ſuperata fuerit cauſa S. Cypriani, qui ſumma eloquentia, & frequentiffimo ſanctorum Episcoporum Concilio, & multis diuinæ Scripturæ testimoniis contra veritatem pugnabat.

Ex quo intelligimus Lutherum cum ſuis, contrarium ſpiritus habere ei, quem habuit vetus, & vera Chriſti Eccleſia. Lutherus enim propter vnum Scripturæ testimonium perperam intellectum, contemnit æternam conſuetudinem, vt ipſemet loquitur in libro de abroganda Miſſa; & in libro de inſtituendis miniſtris ad Pragenſes. At vetus Eccleſia ex conſuetudine ducentorum, vel trecentorum annorum explicabat omnia testimonia, quæ Cyprianus cum ſuis adferebant, & merito: Nam cum certum ſit, conſuetudinem vniuerſæ Eccleſiæ perpetuam non poſſe cum verbo Dei pugnare, & clarior ſit conſuetudo, quàm ipſum verbum; rectè iudicabant illi ex conſuetudine verbum Dei eſſe interpretandum, non ob verbum Dei obſcurum & ambiguum, conſuetudinem abolendam,

vt Lutherani hoc tempore faciendum esse contendunt.

SECUNDO adferbant rationem in verbo Dei fundatam, quæ potest hoc syllogismo concludi. Minister Sacramentorum operatur virtute, & auctoritate diuina, Deus autem non aufert à ministro datam ei potestatem ob eius peccatum, aut infidelitatem, ergo, &c.

PROBATVR Maior; nam Scripturæ passim hoc docent. Ioan. I. *Hic est qui baptizat in Spiritu sancto.* Præcipuus ergo auctor in Baptismo Christus est, non minister, vt fusè hinc deducit Augustinus, tract. 5. in Ioannem. I. Corinth. 3. *Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus.* PRAETER EA si ministri sua virtute baptizarent, essent diuersa Baptismata, alia aliis meliora pro diuersitate meritorum, & excellentiæ baptizantium. At vnum est Baptisma, ad Ephes. 4. ITEM Apostoli nunquam appellârunt Baptismum, suum, quem aliis conferebant, cum tamen aliquando appellarent Euangelium suum, quod prædicabant, Roman. 16. & 2. Timoth. 2. *Iuxta Euangelium meum.* Ergo in Baptismo nihil suum agnoscebant, nisi nudum ministerium. DENIQUE æquum fuit, vt Sacramenta non penderent ab humana virtute, neque homines in hominibus confidere assuescerent, cum scriptum sit: *Maledictus homo, qui confidit in homine.*

PROBATVR iam minor propositio. Nam auctoritas conferendi Sacramenta, non est gratia gratum faciens, sed gratis data: non ergo ita pugnat cum improbitate vitæ, vt simul cum ea esse non possit. Constat enim eiusmodi gratias in peccatoribus esse posse, vt patet de Caipha, qui prophetauit, cum tamen esset pessimus. Ioan. 11. item de illis, qui Matth. 7. dicunt: *Nõne in nomine tuo demonia eiecimus? &c.*

SECUNDO; Auctoritas conferendi Sacramenta, non datur in utilitatem habentis, sed aliorum: igitur non erat conueniens, vt auferretur propter peccatum habentis; sic enim vnus puniretur ob culpam alterius.

TERTIO; Deus non aufert ob peccata potestatem iurisdictionis. vt patet I. Pet. 2. vbi iubet Apostolus, vt Christiani obediant dominis suis, non tantum bonis, & modestis, sed etiã discipulis: & ibidem iubet obedire Regibus, aliisque Magistratibus Gentilium, qui infideles erant. igitur multo minus aufert

potestatem ordinis. Nam si potestas auferretur ad puniendum eum, qui illa habet, magis deberet auferri potestas iurisdictionis, quam ordinis, quia illa magis amatur, & proinde magis punitur, cui illa tollitur, & præterea magis dependet potestas iurisdictionis a probitate vitæ eius, in quo est, quam potestas ordinis. Nam magis dominantur passionibus in imperando, quam in Sacramentis ministrandis, ut patet experientia.

QVARTO, Non aufert Deus hominibus ob peccata naturales potentias ad opera naturalia, ut notum est: igitur nec auferre debet supernaturalem potestatem ad opera supernaturalia, in quibus non consistit meritum operantis. Nam non minus Deus prouidit bono totius Ecclesiæ, quam bono mundi huius.

QUINTO; Iudas peccator erat, & reprobus, & tamen baptizabat, ut colligit Augustinus tractat. 6. in Ioannem, ex illo Ioan. 4. *Ipsè non baptizabat, sed discipuli eius.* Et quod efficaciter Iudas baptizauerit, docet idem Augustinus ex eo, quod non legimus rebaptizatos, quos ille baptizauerat.

TERTIUM argumentum sumitur à similibus rebus. Nam INPRIMIS apud Iudæos circumcisi à Samaritanis, qui heretici erant Hebræis, non circumcidebantur iterum, sed admitterebantur, ut rectè circumcisi, ut Augustinus docet, lib. 1. contra Cresconium, cap. 31. DEINDE, verbum Dei efficaciter predicatur ab improbis, ut colligit Augustinus, lib. 4. de Baptismo, cap. 11. ex Matth. 23. *Quæ dicunt, facite, quæ faciunt, nolite facere & Philip. 1. Quidam ex contentione Christum annunciant non sincere, existimantes pressuram se suscitare vinculi mei. Quid enim? dum omni modo, siue per occasionem, siue per veritatem Christus annuncietur, et in hoc gaudeo, sed et gaudebo.* PRAETEREA nihil refert ad efficaciam sementis, & plantationis, ut idem Augustinus ratiocinatur, lib. 3. in Cresconium, cap. 8. an lotis manibus, an sordidis id fiat, modo bonum sit semen, & terra fertilis, nec desit calor solis, & pluuia de cælo. Item ut Nazianzenus docet in oratione de Baptismo, non minus rectè inprimit imaginem Regis sigillum ferreum, quam sigillum aureum. Item ut idem Augustinus docet, lib. 3. de Baptismo, cap. 10. lumen solis, vel etiam lampadum non inquinatur, etiamsi per lutum transeat, & loca cænosa. DENIQUE, ut idem habet Augustinus tract. 5. in Ioannem,

nem,

nem, parùm refert, vtrum aqua ad areolas irrigandas per canalem lapideum, an per argenteum transeat.

QVO AD TERTIVM; Argumenta hæreticorum refelluntur ab Augustino diligentissimè in libris septem contra Donatistas. Præcipua erant hæc. PRIMVM: Nemo dat, quod non habet. Hæretici, & impij non habent remissionem peccatorum; igitur nõ dant: quare non efficaciter Sacramenta ministrant.

RESPONDEO ad Minorem, hæreticos non habere remissionem peccatorum formaliter, tamen habere ministerialiter, quomodo famulus, qui sæpe non habet vnum obulum, tamen defert multos aureos à Domino suo ad alium aliquem. Et in rebus naturalibus, & artificialibus, effectus non debet esse similis instrumento, sed causæ principali. Non habet calor formam substantialem ignis, ne habet dolabra formam cathedræ: & tamen eas efficiunt instrumentaliter.

Adde PRÆTEREA distinguendum esse ipsum Sacramentum ab effectu ipsius; & inter effectus distinguendum esse characterem à gratia: hæc enim omnia separari possunt ab inuicem. Poterit igitur fieri, vt hæreticus baptizet, & characterem, ac gratiam conferat, vt si baptizet infantem. Item vt gratiam nõ conferat, quia is qui baptizatur ponit obicem infidelitatis credens hæretico: sed non idè inanis est Baptismus; nam efficit characterè. Item vt nec characterè nec gratiam conferat, vt si det extremam vnctionè ægroto hæretico: tamen adhuc etiam tunc verum Sacramentũ, & Sacramentum efficax ministrat, licet in suscipiènte nihil operetur ob eius indispositionem. Vbi NOTANDVM cum Augustino lib. 6. de Baptismo, cap. 1. hanc fuisse præcipuam causam erroris Cypriani, & aliorum, qui non distinguebant inter Sacramenta, & eorum vsum, & effectum.

SECUNDVM argumentum contra solutionem præcedentis: Qui non habet Spiritum sanctum, non potest remittere peccata: dictum est enim Ioan. 20. *Accipite Spiritum sanctum, quorum remisero peccata, remittuntur eis.* At hæretici, & impij non habent Spiritum sanctum; ergo, &c.

RESPONDEO, negãdo minorem. Siquidem per Spiritum sanctum eo loco intelligimus potestatem remittendi peccata, vt intelligunt Chrysostomus & Cyrillus in eum locum. Potest autem & potestas esse sine gratia gratum faciente. Quod

autem nomine Spiritus sancti intelligi possint quælibet eius dona, licet non faciant hominem sanctum, patet ex 1. Cor. 12. *Vnicuique datur manifestatio spiritus ad utilitatem, alij datur per spiritum sermo sapientiae, &c.* & 1. Cor. 14. *Spiritus Prophetarum Prophetis subiecti sunt, ubi spiritum vocat donum prophetandi à Spiritu sancto datum.*

Possent etiam dici, voluisse Dominum significare illis verbis *Accipite Spiritum sanctum, &c.* effectum Sacramentorum præcipuè pendere à virtute Spiritus sancti: proinde necessarium esse, ut saltem assistat Spiritus, & sic accipiatur saltem ut assistens, & operans in Sacramentis, licet non operetur in ipso ministro. Assistit autem Spiritus sanctus Sacramentis suis semper (ut Augustinus rectè docet, libro 3. de Baptismo, cap. 10. etiam si minister sit adulter, vel homicida, quia Sacramentum nunquam est adulterum.

Denique, quia non desunt qui hoc loco per Spiritum sanctum intelligant Spiritum, ut gratiam, & charitatem largitur ac diffundit in cordibus nostris, ut Ambrosius serm. 10. in Psal. 118. & Augustinus in commentario, cap. 20. Ioannis: ideo potest sumus addere, gratiam quidem Spiritus sancti dari per sacramentum Ordinationem cum potestate remittendi peccata; sed non inde colligi posse, eum, qui gratiam non habet, non posse peccata remittere. Non enim gratia illa idem est cum potestate remittendi peccata, neque cum illa ita coniuncta, ut separari nequeat: nam non datur, ut qui eam habet, possit peccata remittere, sed ut non offendat Deum in tam sancto ministerio, si ipse inimicus Dei permanens alios Deo recòciliare præsumat.

TERTIUM argumentum: Sacramenta sunt solius Ecclesie Catholice, quam Christus condidit; at hæretici sunt extra Ecclesiam in synagoga Saranæ.

RESPONDEO; Sacramenta semper esse Ecclesie, etiam interdum extra Ecclesiam reperiantur. Quocirca cum veniunt ad Ecclesiam baptizati ab hæreticis, agnoscendū est quod est Ecclesie, id est, Baptisma, & retinendum, corrigendus vero error. Alioqui etiam Evangelium, & alia multa bona, & verba repudianda essent, quæ interdum apud hæreticos inveniuntur.

Possent **VLTIMO** adferri quædam loca Patrum, ut **ATHANASII** serm. contra Arianos, ubi dicit, omnes hæreticos habere

bere inutilem aquam. Item AMBROSII libro de iis, qui mysteriis inicianur, cap. 4. ubi dicit: *Non sanat Baptismus perfidorum.* Et LEONIS epist. 77. ad Nicetam, cap. ult. ubi dicit, nullum hæreticum posse dare per Sacramenta sanctificationē.

RESPONDEO; ATHANASIVS duo dicit, PRIMVM sic ait: *Ariani autem veniunt in periculum, ne amittant integritatem mysterij, loquor autem de Baptismate.* SECUNDO absolute negat Baptismum Arianorum, aut aliorum hæreticorum mundare: *Non enim, inquit, qui simpliciter ait, Domine, is est, qui donat legitimum Baptisma, sed qui nomen exprimit, & fidem rectam habet.* Priori loco agit de ipsa substantia Sacramenti, & idē non dicit, absolute Baptismum Arianorum non esse integrum, sed ait periculum esse, ne aliquando non sit integer, quia nimirum facile erat, ut corrumperent formā, & nomine Patris, & Filij dicerent factorem, & facturam, ut ipse ibidem ait. Posteriori loco non agit de substantia, sed de utilitate Sacramenti: & idē absolute hæreticos, quia carent recta fide, non sanctificare eos, quos baptizant, quod intelligitur de illis, qui eis in hæresi consentiunt. Et eodem modo loquuntur Ambrosius, & Leo, & alij. Vnde nunquam dicunt isti Patres, Baptismum hæreticorum esse iterandum, quod cerre dicerent, si de substantia loquerentur.

CAPVT XXVII.

Requiri intentionem faciendi quod Ecclesia facit.

RESTAT POSTREMA quæstio de caussa ministeriali; Sitne intentio ministri necessaria ad Sacramenti perfectionē. Quatuor erunt partes huius quæstionis. PRIMO, explicanda erit sententia hæreticorum SECUNDO, sententia Catholicorum simul explicanda, & vindicanda à mendacijs aduersariorum. TERTIO, confirmanda veritas, QUARTO, soluendæ obiectiones.

Quantum ad PRIMVM, noua hæresis nostro tempore exorta est, non requiri intentionem in ministro Sacramenti; sed Sacramentum omnino perfici, si res, & verba adsint, etiam si minister ioco, aut irrisoriè, aut fictè, & mendaciter actionem illam peragat. Primus auctor videtur fuisse Lutherus. Sic enim

enim scribit in libro de captiuitate Babylon. cap. de Baptismo: *Non dubitem, inquit, si quis in nomine Domini suscipiat, etiam si impius minister non det in nomine Domini, verè baptizatum esse in nomine Domini. Non enim in conferentia tantum, quantum insusipientis fide, vel usu sita est virtus Baptismi, sicut legitur exemplum de quodam mimo per iocum baptizato. Et in art. 12. eorum, quos Leo Papa damnauit: Si sacerdos, inquit, non serio, sed ioco absolueret: si tamen credat se esse absolutum, verissimè est absolutus. Et in assertione id ipsum confirmat: nec non in libro de Missa priuata, anno XXXIV. edito, idem probat tribus argumentis, quæ postea soluentur.*

Ioannes Calvinus Lutherum sequutus in Antidoto Concilij Trident. sess. 7. can. 11. *Quod, inquit, de intentione conficiendi garrunt, à sophistu nulla probabili ratione fuit productum. Et infra: Ego verò sacrosanctæ Christi institutioni tantum defero, ut si Epicureus quispiam, intus totam actionem subsannans, mihi cœnam ex Christi mādato, & secundum regulam ab eo datam, ritug legitimo administret, non dubitem panem, & calicem illius manu porrecta vera mihi esse corporis & sanguinis Christi pignora.* Idem docet Tilmannus Heshusius in libro de sexcentis erroribus Pontificiorum, loco 15.

Idem etiam Martinus Kemnitius in 2. parte Examin. pag. 141. & sequentibus, vbi fusè de hac re tractat. Et quanquam pag. 146. docet, actionem Sacramentalem non debere esse mimicam subsannationem, aut ridiculum lusum, in quo videtur nobiscum conuenire: tamen intelligit hoc de exteriori actione tantum, non de intentione interna. Nam postea pag. 154. docet, Sacramentum esse verum, licet minister a nimo interiori Sacramentum administret: & tota disputatione id contendit, non pendere Sacramenti efficaciam vilo modo ab intentione ministri. Et infra pag. 1045. vbi agit de Absolutione *Nec sollicita, inquit, esse debet conscientia de intentione ministri, sed si vox Euangelij annuncietur, fides eam apprehendens, statuat se coram Deo absolutum: quidquid sit de sacerdotis animo.*

Ad hanc hæreticorum sententiam proximè accessisse videtur *Ambrosius Catharinus*, qui in opusculo de intentione ministri

ministri Sacramentorum, distinguit duplicem intentionem; vnam, faciendi simpliciter actum externum, quem facit Ecclesia; alteram, faciendi actum externum non simpliciter, sed vt sacramentalem, siue animo celebrandi mysterium, quod Christus instituit, & Ecclesia celebrat. Et quidem priorem intentionem ait requiri, posteriorem negat. Itaq; si quis dum puerum baptizat, intendat fundere aquam super puerum, & dicere; Ego te baptizo, secundum Catharinum erit verum Sacramentum, etiamsi ille intendat aquam fundere, & illa verba dicere solum ad lauandum corpus pueri à sordibus, vel ad ludendum eo modo. Quæ opinio non video quid differat à sententia Kemnitij, & aliorum hæreticorum, nisi quod Catharinus in fine opusculi subiicit se Apostolicæ sedi, & Concilio; illi autem rident vtrumque.

Quantum ad **SECUNDUM**, sententia Catholicorum est, requiri intentionem faciendi, quod facit Ecclesia. Ita enim expressè habent Concilium Tridentinum, sess. 7. can. 11. & Concilium Florentinum in instructione Armenorum.

Sunt autem hoc loco quædam notanda **PRIMO**, non ira requiri, vt minister habeat intentionem generalem faciendi, quod facit Ecclesia, vt non possit habere particularem: immò melius est habere particularem, id est, conferendi Sacramentum Baptismi, Absolutionis, Confirmationis, consecrandi Eucharistiam, &c. Sed qui non nosset nostra mysteria, satis esset, si in generali intenderet facere, quod facit Ecclesia: & hoc docent Concilia.

SECUNDO, non est opus intendere, quod facit Ecclesia Romana, sed quod facit vera Ecclesia, quæcunq; illa sit, vel quod Christus instituit, vel quod faciunt Christiani: ista enim in idem recidunt.

PETES, quid si quis intendat facere, quod facit Ecclesia aliqua particularis, & falsa quam ipse putat veram, vt Geneuenfis, & intendat non facere, quod facit Ecclesia Romana? **RESPONDEO**, etiam id sufficere. Nam qui intendit facere, quod facit Ecclesia Geneuenfis, intendit facere, quod facit Ecclesia vniuersalis. Idè enim ille intendit facere, quod facit talis Ecclesia, quia putat illam esse membrum Ecclesiæ veræ vniuersalis: licet fallatur in cognitione veræ Ecclesiæ. Non autem tollit efficaciam Sacramenti error ministri circa Ecclesiam,

fiam, sed defectus intentionis. Atque hinc est quod in Ecclesia Catholica non rebaptizantur baptizati à Geneuensibus, quia tamen dum baptizant, intendunt facere quod facit Ecclesia Geneuensis, & non quod facit Ecclesia Romana. Adde quod cum Ecclesia vera Romana & Ecclesia falsa Geneuensis non dissentiant, quoad substantiam Baptismi, sed solum quoad accidentarias cæremonias: si quis alioqui Catholicus intendere baptizare, quo modo ministri Geneuenses ministrant, & non quo modo sacerdotes Catholici: is intendit verum Baptismum quoad substantiam, sed absque cæremoniis accidentariis. Proinde verum Sacramentum conferretur quamuis peccaret & tanquam de hæresi suspectus, iure puniri posset.

*Intentio
Actualis*

Habitualis

Virtualis

TERTIO, non requiritur necessariò actualis intentio, sed sufficit habitualis; sed virtualis requiritur, & sufficit, quamvis non sit opera, vt actualis habeatur. Actualis dicitur, quando minister actu habet talem intentionem: quæ quidè actualis intentio non requirit, vt quidam scrupulosi faciunt, vt dicamus ore aut corde illa formalia verba; Intendo hoc facere aut volo hoc facere, sed tantùm requirit, vt homo sit præter animo, & attentè faciat, quod facit. Ista enim dicitur intentio in actu exercito, vt loquitur Caietanus, & vt diximus, non necessariò exigitur; quia non est in nostra potestate, quin distrahatur aliquando nostra cogitatio, etiam dum res sanctissimam agimus. Habitualis dicitur inclinatio quædã, seu promptitudo ex habitu infuso, vel acquisito, qualis etiam in dormiente esse potest: & hæc sine dubio non sufficit. Nam actus inde procedens, nõ est humanus, & deliberatus, alioqui baptizatus diceretur, si quis à dormiente, vel ebrio baptizatus esset. Virtualis dicitur cum actualis intentio in præsentia non adest ob quam euagationem mentis, tamen paulò antè adfuit, & in virtute illius fit operatio: & hæc omnium consensu requiritur, & actualis non adfit, & sufficit. Neque repugnat huic doctrinæ Thomas, licet 3. par. quæst. 64. art. 8. dicat, sufficere habituale intentionem. Nam (vt ipse se explicat) per habituale intelligit virtuales; ipse enim solum meminit intentionis actualis, & habitualis. Scotus autem, & Gabriel, & alij posteriores, maioris claritatis gratia fecerunt trimembrem distinctionem, & virtuales appellarunt, quam S. Thomas vocat habituales, & ab

& addiderunt aliam habitualem, quam S. Thomas omisit.
 VLTIMO notandum est, in hac tota doctrina mirificè conuenire Catholicos doctores, vno Catharino excepto: Id quod patebit ex refutatione mendaciorum Tilmanni & Kemnitij.

PRIMO; Vterque auctor locis notatis dicit, Concilium Tridentinum definiuisse, nō esse ratum Sacramentū, nisi minister intendat non solūm actum, sed etiam finem Sacramenti, id est, intendat illud, propter quod Sacramentum est institutum: quod cerè multum distat à nostra sententia.

Sed hoc merum mendacium est: Concilium enim in toto can. II. non nominat finem Sacramenti, neque dicit Concilium, vt illi videntur accepisse, oportere ministrum intendere id facere, quod Ecclesia intendit, sed quod Ecclesia facit. Porro, quod Ecclesia facit, non finem, sed actionem significat. Denique ex praxi id constat. Nam neque vetus Ecclesia rebaptizabat baptizatos paruulos à Pelagianis, neque nos rebaptizamus baptizatos à Zvinglianis, & Caluinistis, & tamen scimus omnes istos baptizare sine intentione veri finis, qui est tollere peccatum originale. Neque tamen volumus à Concilio definitum id quod vult Catharinus, & quod Kemnitius vellet, nimirum, vt solūm intendat minister facere actum externum, quem Ecclesia facit: id enim nō erat opus definire, cū à nemine vnquam negatum fuisset, nec posset negari. Deinde qui intendit facere externum actum, sed non seriò, is non intendit facere quod facit Ecclesia, sed intendit simulare, quod facit Ecclesia. Quomodo milites illi, qui genu flexo, dicebant Christo: *Aue Rex Iudeorum*, verè intendebant flectere genua, & dicere illa verba, tamen quia non seriò, sed ioco id faciebant, nemo diceret eos intendisse facere, quod faciunt qui adorant suos Reges, sed intendisse simulare adorationem.

SECUNDO Kemnitius dicit, Scholasticos inter se dissentire, quod Magister Sententiarum, & Innocentius Papa IV. velint sufficere intentionem faciendi, quod Christus instituit Alexander autem Alensis, & Gabriel velint requiri etiam intentionem finis Sacramenti,

Sed non verè dissentiunt Scholastici, si rectè intelligantur: omnes enim in 4. sent. dist. 6. docent id ipsum, quod Magister docet. Neque excipiendi sunt Alexander & Gabriel. Nam Alexander in 4. p. summe, q. 13. mem. l. art. 2. dicit quidem requiri

in ministro intentione finis Sacramenti, sed per intentionem finis intelligit intentionem actionis integræ, & completæ, & sic idem dicit, quod alij dicunt, sed aliis verbis. Id ita esse, patet ex eodem loco, ubi duplicem finem distinguit, vnum intrinsecum operi, qui nihil est aliud, nisi terminus, & completum actionis; alterum extrinsecum, qui est fructus, & utilitas rei. Verbi gratia, in Sacramento, finis intrinsecus est completa cæremonia per res, & verba ritè coniuncta, finis extrinsecus est remissio peccatorum. Affirmat autem Alexander intentionem prioris finis necessariò requiri, non autem posterioris.

Porro Gabriel in 4. distinct. 6. quæst. 1. conclusione 3. dicit, requiri intentionem ministri, non solum respectu actus baptizandi, vt obiecti, sed etiam respectu effectus, vt finis. Accipit autem Gabriel hæc omnia à Scoto in 4. dist. 6. quæst. 1. Vterque autem, vt ipsi se explicant, intelligunt per actum, & obiectum, ipsum actum externum, qualem etiam intendere posset, qui ioco baptizare veller: quam intentionem etiam nos diximus non sufficere. Per effectum autem, vt finem, intelligunt finem quendam generalem, & remotum, non particularem, & proximum. Non enim volunt requiri, vt minister intendat effectum gratiæ, vel salutis, sed solum vt intendat facere in baptizato, quod faciunt Christiani in iis, quos baptizant; sic enim Scotus explicat. Hoc autem nihil est aliud, quam dicere requiri intentionem respectu operis, non vt est opus quoddam naturale, & quod ioco fieri potest, sed vt est opus sacramentum, seu vt est cæremonia, quam Christus instituit, siue quam Christiani vtuntur. Atque ita recidit hæc sententia in id, quod omnes Catholici dicunt.

Quantum ad TERTIUM, probanda est sententia Ecclesiæ. PRIMA ratio; Sicut certa forma verborum requiritur necessariò, vt determinetur indifferentia materiæ, ita requiritur aliquid, quo determinetur indifferentia formæ. Nam illa verba Ego te baptizo, & similia, possunt habere varias significatiões. Nam baptizare est tingere aquis; tingit autem aquis, qui lauat sordes corporis, qui refrigerat, qui lauando medetur, &c. At nihil fingi potest, quo determinetur hæc indifferentia formæ, nisi intentio ministri, qui illa verba profert, & cuius est tota actio; ergo, &c. Dicent fortasse determinari ab intentione suscipientis; at falsum est. Nam hic agimus de actione ministri

ministri, non de actione suscipientis; non post autem actio
vnius determinari ab intentione alterius. Præterea quid fieret,
cùm baptizantur, qui nihil intendere possunt, vt infantes?
Num dicent determinari ab institutione Christi. Sed contrà;
nam si Christi institutio id faceret vt illa verba id significarent,
modò proferantur exterius, sine vllò ordine ad intentionem
dicentis, quare non esset verum Sacramentum, si ea verba à
psitaco proferrentur?

SECUNDA ratio sumitur ex genere ministerij. Nam ministri
Sacramentorum sũnt instrumenta Dei, sed instrumenta ani-
mata, & ratione vtentia. Vbi NOTANDVM est, multis modis
posse vnum hominem esse instrumentum alicuius agentis.

PRIMO, secundum sola membra corporalia, vt si quis vta-
tur manu alterius ad aliud capiendum, vel si cogat cum ferre
onera, id quod potest fieri sine vlla eius voluntate.

SECUNDO, per membra corporalia, & potentias sentien-
tes, vt si quis iubeat seruum legere aliquid, aut alicui aliquid
significare, aut excubare, & respicere aliquid, & renuntiare
quid videat: & ad hoc non requiritur voluntas serui, nisi qua
velit actum exteriorem facere. Nam etiamsi non intendat le-
gere significanter, tamen si velit ea verba proferre, satisfacit
muneri suo: quia non vitur Dominus pro instrumento, nisi
eius lingua, & oculis, &c.

TERCIO, per membra corporalia, potentias sentientes,
& etiam rationem; vt cùm Rex constituit præsides, & iudices
in vrbibus, qui nomine suo ius dicant, & gubernent populos:
in huiusmodi enim nõ solùm corpus, & sensus, sed etiam pru-
dentia, & voluntas sunt instrumenta. Non enim Rex deter-
minat actiones particulares, sed relinquit in arbitrio instru-
menti. Quare in talibus requiritur necessariò non solùm po-
testas, sed etiam voluntas, & proinde intentio exercendi actio-
nes. Nec verè est absolutus, què iudex absoluit sine intèntione,
licet exterius videatur absolutus. Ministros autem Sacramen-
torum esse huius tertii generis, patet ex Scripturis. Nam Mat-
thæi 24. dicitur: *Quis est fidelis seruum, et prudens, quem con-*
stituit Dominus super familiam suam? vbi fidelitas, & pru-
dentia indicant talem esse hunc seruum, vt in eius arbitrio sit
facere, & non facere: ad hoc enim requiritur fidelitas, & pru-
dentia. Præterea ideò vocantur propofiti, ad Rom. 12. *Qui*
præst

L

præst

præst in sollicitudine. Et Hebr. 13. *Obedite præpositis.* Denique non determinauit Christus particulares actiones, sed ait: *Cui remiserunt peccata, remittuntur eis.* Ioan. 20. ubi manifestè relinquit in eorum arbitrio, vt soluant, vel ligent: Et hæc ratio planè conuincit. Nam cum eiusmodi instrumenta potissimum sint instrumenta per voluntatem, & intentionem si hæc tollatur, desinunt esse instrumenta.

TERTIA ratio sumitur ex discrimine inter verba speculatiua, & practica. Nam verba speculatiua, quia totam efficaciam suam habent in significando, à quocumque dicantur eandem vim habent: idem enim significant verba, siue dicantur ab homine sobrio, siue ab ebrio, siue etiam à p̄s̄taco, ab asina Balaam, modò non sit ambigua, significatio, quæ tunc, vt diximus, deberet determinari ex intentione dicentis. At verba practica, quæ præter significationem habent efficaciam, non sunt efficacia, nisi dicantur ab eo, qui habet potestatem, & voluntatem faciendi quod verba significant. patet inductione. Nam imperia Regum, & Iudicum sunt efficacia, non imperia priuatorum. Similiter qui habent dona miraculorum, efficaciter imperant morbis, & dæmonibus non autem alij, etiam si iisdem verbis vtantur. Et ratio est, quia cum verba per se, & naturaliter non sint operatiua, necesse est vt tunc solùm sint efficacia, cum ab eo dicuntur, qui habet potestatem. Idem de voluntate Probati potest, nam potestas nunquam exit in actum, nisi velit, qui eam habet. Quare potestate prophetandi dicit Apostolus, 1. Cor. 14. *Spiritus Prophetarum Prophetis subiecti sunt.* Et idem patet experientia nam si rex sine intentione, vt somniando, iubeat aliquem occidi, imperium non solet mandari executioni, quia non constat, an velit, licet possit Rex illud iubere. Sed constat verba Sacramentorum esse verba practica, cum sint instrumenta iustificationis, ergo requirunt potestatem, & voluntatem, & proinde intentionem.

Si quis OBJICIAT, verba Sacramentorum habere in virtutem operatiuam ex Christi institutione; proinde nõ perdere eorum efficaciam ab intentione, vel potestate ministrantis.

RESPONDERI debet, duas esse Theologorum sententias. ALIQUI enim, vt Caietanus 3. par. quæst. 64. art. 1. & Scotus 4. dist. 1. quæst. 5. art. 1. & Ledesmius ibidem, volunt in ipso etiam ministrante

ministro esse virtutem operatiuam efficienter, & instrumentali-
 taliter, vt est in Sacramento, & secundum hanc sententiam
 facilis est solutio. Nam in verbis Sacramentalibus est virtus
 operatiua, sed dependenter à ministro. Tunc enim solùm illa
 verba habent virtutem, dum coniunguntur cum virtute, quæ
 est in ministro.

ALII tamen sentiunt ministrum non habere in se vim vll-
 lam efficientem respectu iustificationis, sed eam solùm esse in
 Sacramento: ministrum autem solùm concurrere applican-
 do Sacramenta; quomodo qui plantat, & qui rigat (quibus
 comparat Apostolus ministros Ecclesiæ, 1. Corinth. 3.) non
 producant efficienter, & physicè fructus arborum, sed appli-
 cant agentia. Ita videtur quibusdam sentire S. Thomas 3. par.
 quæst. 64. art. 1. ad primum. Neque inferri debet; Ergo mini-
 stri secundum hanc sententiã non verè, & propriè consecrant,
 absoluunt, lauant, reconciliant, &c. Nam hoc interest inter
 agentia voluntaria, & res ceteras, quòd res ceteræ non dicun-
 tur, propriè agere, quando solùm applicant agentia: nõ enim
 dicitur propriè felis incendisse domum, si iggnem applicuit,
 sed dicitur domus illa casu combusta. At agentia voluntaria
 quando de industria applicant agentia, dicuntur propriissimè
 agere. Nam & medicus propriè curat ægrotum, cum adhibet
 medicinam salutarem, & propriè illum occidit, cum de indu-
 striã pro medicina porrigit venenum. Et secundum hanc sen-
 tentiam respondendum est ad obiectionem positam, verba Sa-
 cramentalia non habere virtutem, & proinde non esse Sacra-
 mentalia, nisi quando mouentur à Deo vt instrumenta; non
 autem mouentur à Deo, vt instrumenta, nisi quando pronun-
 ciantur ab eo, cui ipse commisit. Quare semper aliquo modo
 pendunt verba Sacramentalia à ministri potestate, & volunta-
 tate. Quamuis igitur prior sententia probabilior videatur: ta-
 men secundum vtramque rectè soluitur argumentum.

QVARTA ratio ex absurdis, quæ alioqui sequerentur, vt
 bene notat Hugò de S. Victore, lib. 2. de Sacramentis, p. 6. c. 13.
 Nam PRIMò, si parens aliquis duceret filium ad balnea, &
 dum puerum immergit, more Christiano signaret eum cru-
 ce, & diceret; Lauo te in nomine Patris, & Filij, & Spiritus san-
 cti, nimirũ inuocans Deum, vt bene cedat illa lotio, & nihil
 de Baptismo cogitans; tunc ille puer deberet dici baptizatus,

si non requiritur intentio baptizandi, sed sufficiant materia, & forma quomodocunque prolata. Hoc tamen planè ridiculum est.

SECUNDO, si Sacerdos in mensa legeret Euangelium, & fieri solet in mensa Prælatorum, & religiosorum; & interlegendum pronunciat illa verba: *Hoc est corpus meum*; Et *Hic est sanguis meus*, iam totus panis, & totum vinum illius mensæ esset consecratum, si non requiritur intentio.

TERTIO, si cùm aliquis ancillam conducit, diceret; Accipio te in meam (intelligens, sed non exprimens ancillam) illa diceret; Accipio te in meum (intelligens herum, sed non exprimens) iam illi essent coniugati.

CAPVT XXVIII.

Soluuntur argumenta.

UPEREST argumenta soluere. PRIMO Lutheri. SECUNDO Caluini. TERTIO Kemnitij. QUARTO Catharini.

PRIMUM argumentum Lutheri ex assertione art. 12. Verbum Dei, quacunquẽ intentione dicatur, excitat eundem inaudiente. Sed fides est quæ iustificat; ergo verbum sacramentale, quacunquẽ intentione proferatur, efficax est, & confirmat. Quia Philipp. 1. Apostolus gaudet prædicari verbum quacunquẽ intentione, etiam si aliqui prædicarent, ut inuidiam Paulo conflarent, quia nimirum etiam eo modo poterat verbum esse fructuosum: igitur eodem modo verbum Sacramentis, licet ioco prolatum, vtile erit.

SECUNDO confirmat idem Lutherus in lib. de Missa pro uata, ex eo quod Alexander Episcopus Alexandrinus ratum habuisse legitur Baptismum, quem Athanasius puer aliis pueris per iocum contulerat. Item ex eo, quod legitur in aliis historiis de quibusdam Gentilibus parasitis, qui vnum ex suis baptizarunt, ut riderent Christianos, & ille tamen continuo conuersus est, vbi aqua eum attigit, ex quo intelligimus fuisse illum verum Baptismum.

RESPONDEO, PRIMVM argumentum rectè probare apud eos, qui sentiunt cum Luthero Sacramento tantum esse instituta ad excitandam fidem, & solam fidem iustificare: at apud

apud nos nihil concludit. Nam etiam si concedamus verbum quacunque intentione prolatum, posse excitare fidem, non tamen concedimus verbum quacunque intentione prolatum habere posse effectum Sacramentalem. Ratio discriminis est, quia ad excitandam fidem non requiritur vlla efficientia, sed sufficit significatio, vt notum est.

AD confirmationem dico, aliud esse intendere non concionari, aliud intendere concionari, sed ob malum finem. Paulus de hoc posteriore loquitur; & hoc modo concedimus Baptismum esse verum, & efficacem cum minister intendit verè baptizare, licet ob malum finem. DICIS etiam, qui intendit non concionari seridè, si tamen verba concionis proferat, fructum facere poterit: Ergo, &c. RESPONDEO, non esse eandem rationem verbi concionalis, & Sacramentalis. Nam verba concionum sunt verba, vt sic dicam, speculatiua, quæ non pendent ab intètionem; verba Sacramentalia sunt practica, quæ, vt probauimus, pendent ab intentione.

Quamuis autem argumenta hæc concludant in via Lutheri, tamen non esse rectam eam viam, patet ex istis iisdem argumentis. Nam concluditur sola verba sufficere sine aqua, vel alio elemento; item concludunt Sacramenta posse conferri ab ebrio, immò etiam à pica.

AD SECUNDAM confirmationem respondeo, duobus modis posse per iocum Sacramenta conferri (vt explicat Hugo lib. 2. de Sacramētis, par. 6. cap. 13.) VNO modo, vt qui ludunt, intendant verè Sacramenta conferre, sed ob finem recreandi animum eo modo: quomodo possent alij verè intendere Sacramenta conferre, sed ob finem lucranda pecuniæ. Et hic ludus non impedit veritatem Sacramenti, quia hic iocus est extrinsecus ipsi Sacramentali actioni. ALIO modo, vt qui ludunt, intendant non verè Sacramenta conferre, sed illudere, & decipere, quomodo, qui Christum purpura induebant, ei que dicebant: *Aue Rex Iudæorum*, non intendebant eum Regem facere, sed ei illudere. Et hic ludus impedit veritatem Sacramenti, quia hic iocus est intrinsecus actioni.

Dico igitur ludum Athanasij fuisse prioris generis: nam verè voluit baptizare, sed accepit eam actionem pro materia ludi, & oblectationis. Id ita esse colligitur tum ex ipsa historia, quam scribunt Ruffinus, lib. 10. hist. cap. 14. Sozomenus lib. 2.

cap. 16. & Nicephorus libro 8. cap. 40. Scribunt enim hi auctores ab Athanasio solos Catechumenos baptizatos, idque omnibus Ecclesiae caeremoniis adhibitis; tum etiam ex eo quod solent pueri serio facere res ludicras. Nam, verbi gratia cum fingunt vnum esse Regem, alios famulos, vel fingunt oppugnationem alicuius loci, verè intendit Rex eorum tubere & illi intendunt obedire; & serio oppugnant locum aliquem & alij serio defendunt: dicuntur tamen hæc ludicra, quia sunt puerilia, & quia gratia oblectationis suscipiuntur. Similem historiam suo tempore accidisse scribit idem Nicephorus, lib. 3. cap. vlt.

Ad illud de mimo **R E S P O N D E O**, nihil in historia illa est contra nos. Nam primus, qui historiam scripsit, fuit (quæ sciam) **Ado Treuirensis** in martyrologio 8. Kalend. Septembris. Ab eo acceperunt posteriores **Vincencius**, speculo historiali, lib. 12. cap. 102. & **S. Antoninus**, 1. par. tit. 8. cap. 1. summæ historialis. Porro Ado scribit, mimum illum nomine **Genesium**, coram Imperatore Diocletiano gratia irridendi mysteria Christiana, se ægrotum finxisse, ac Baptismum postulasse; tum iussu Imperatoris accersitum presbyterum & exorcistam, qui eum baptizarent. Verùm cum à presbytero interrogaretur, quid peteret, illum repente conuersum, non fictè, sed serio respondisse, gratiâ Christi se petere, atque in baptizatum verè, & serio, cum & presbyter baptizare intendere, & ille intenderet suscipere Baptismum; licet Imperator adhuc crederet eum fingere. Vide **Surium**, tomo 4. in vita S. Genesij.

S E C U N D U M argumentum est **Caluini** in Antidoto, & **Kemnitij** in 2. part. Examinis, loco citato, qui inde argumentum sumunt, quod si ab intentione ministri penderet effectus Sacramenti, periret certitudo, quam homo debet habere de effectu Sacramenti, & consolatio spiritualis, quia nemo potest certus esse de intentione alterius.

R E S P O N D E O, non debere hominem in hoc mundo querere certitudinem de sua salute, vel iustificatione infallibilem, qualis est certitudo fidei diuinæ. Hæc enim non conuenit huic statui, de quo dicit Apostolus, 1. Cor. 10. *Qui stat, videatur ne cadat.* Et Philipp. 2. *Cum timore, & tremore salutem vestram operamini.* De qua re vide **Augustinum**, lib. 2. de bono peccato.

no persever. cap. 13. & de corrept. & gratia, cap. 13. Certitudinem autem humanam, & moralem, quæ sufficiat, ut homo quiescat, ex Sacramentis habemus, etiam si pendeant ab intentione alterius. Nam cum habere intentionem sit facillimum, nulla est causa dubitandi, an minister habuerit intentionem, nisi aliquo signo exteriori id prodat: & hoc sufficit; ut homo non quærat iterum baptizari, sed acquiescat in accepto Baptismo.

ET NOT A, Lutheranos cogi id ipsum confiteri etiam si nolint. Nam ipsi baptizantur adhuc infantes more Catholicorum; quocirca cum adoleuerint non possunt recordari, nec scire an habuerint Baptismum, nisi credere velint parentibus. Itaque parentibus credunt, qui tamen decipere possunt, & in eo acquiescunt. Quando magis poterit acquiescere in Baptismo is, qui videt se baptizari, & intelligit verba, nec habet ullam coniecturam contrariæ intentionis ministri, si is acquiescit, qui tantum credit parentibus, vel amicis dicentibus, eum esse baptizatum?

TER TIV M argumentum est Kemnitij ex auctoritate S. Augustini, lib. 7. de Baptismo, cap. 53. vbi non audet definire an Baptismus collatus per iocum teneat, sed dicit expectandam Dei revelationem. Addunt quidam alij alium locum Augustini ex tractat. 5. in Ioan. vbi videtur dicere, Baptismum ab ebrio collatum, esse ratum, cum tamen constet, ebrios non habere intentionem.

ADDIT etiam Kemnitius Innocentium Papam IV. qui teste Angelo in sua summa, sensit ad veritatem Sacramenti non requiri, ut minister gerat in mente facere, quod facit Ecclesia, immo, si contrarium gerat in mente, id est, non facere, quod facit Ecclesia, si tamen appareat, quod velit illud facere, satis esse.

RESPONDEO, locum Augustini esse contra aduersarios. Nam imprimis ibidem AVGVSTINVS dicit, se de ea re dubitasse, quia in nullo Concilio res definita fuerat: *Sed nobis, inquit, tutum est in ea non progredi aliqua temeritate sententiæ, quæ nullo in Catholico regionali Concilio cæpta, nullo plenario Concilio terminata sunt. Id autem sit cura securæ vocis asserere, quod in gubernatione Domini Dei nostri, & Salvatoris IESV Christi uniuersali Ecclesiæ consensione roboratum est.* Nunc

autem res definita est in duobus generalibus Conciliis, Florentino, & Tridentino. Neque refert, quod non recipiuntur Lutheranis: nam neque Nicænum recipiebatur à Donatistis in causa Anabaptismi; & tamè Augustinus ubique affirmat, rem esse certam, & definitam ob illius Concilij auctoritatem. Deinde ibidem Augustinus cum dicit, petendam esse Dei revelationem, an Baptismus ioco traditus, sine vera intentione conferendi sit ratus, aperte testatur non esse certum ex Scripturis ut aduersarij iactant, Sacramenta non requirere intentionem ministri. Præterea sine dubio nos longè melius facimus secundum Augustini sententiam baptizando eos, qui sunt baptizati sine intentione, quam Lutherani non baptizando. Nam in dubia præstat repetere Baptismum, saltem sub conditione, quam exponere se periculo amittendi Baptismum. Ad alium locum Augustini facilis est responsio: nam non dicit ebrius, sed ebrius si Baptismum esseratum.

Ad auctoritatem Innocentij **R E S P O N D E O**, Kemnitius more suo non fideliter recitasse eius sententiã. **I N N O C E N T I U S** enim in cap. Si quis puerum, extra de Baptismo, &c. postquam dixerat, Sacramentum esse ratum, etiamsi minister gerat in mente non facere, quod facit Ecclesia, addidit: *Dum modo intendat baptizare*, quæ verba omisit Kemnitius. Nec verbum mel, sed ter repetit Innocentius, Baptismum non esse ratum, si minister intendat non baptizare, sed tantum lauare corpus.

Vnde illa verba Innocentij: *Etiamsi gerat in mente non facere, quod facit Ecclesia*, duobus modis possunt intelligi; uno modo, de eo, quod facit Ecclesia, quantum ad substantiam actionis; altero modo, quantum ad effectum illius actionis. Posterius modo intellexit Innocentius, & est sensus: Etiã si minister non gerat in mente facere, quod facit Ecclesia, id est, iustificare hominem à peccatis, quia nimirum putat non habere talem virtutem illam ceremoniã; tamen si intendit verè facere ceremoniã, quam facit Ecclesia, satis est. Priori modo accepit Kemnitius, sed perperam, quia contradictoriã ter ibidem habet Innocentius. Quare illud etiam Kemnitius falsò imponit Innocentio, quod dixerit, Sacramentum esse ratum, si tantum appareat, ministrum voluisse baptizare, etiã si reuera id non intendit. Id enim Innocentius non dicit, neque ex verbis colligi potest.

Q U A R T U M argumentum est Catharini ex auctoritate
Thomas

Thomæ, Chrysoſtomi, & Nicolai Papæ. S. THOMAS, 3. p. q. 64. art. 8. ad 2. dicit, ad perfectionē Sacramenti ſatis eſſe intentionem Eccleſiæ, quæ exprimitur in ipſa forma verborum, nec aliud requiri ex parte miniſtri. Quod clarius habet in 4. d. 6. q. 1. art. 2. q. 1. vbi dicit, non requiri mentalem intentionem miniſtri, ſed ſufficere expreſſionem verborū, in qua continetur intentio Eccleſiæ. CHRYSOSTOMVS hom. 85. in Ioan. *Sacerdos, inquit, linguam, & manus præbet; neq. enim iuſtum eſt propter alterius malitiam ad ſalutem noſtram accedentes offendi.* NICOLAVS Papa ad Conſulta Bulgarorum interrogatus, an baptizati à Iudæo, eſſent rebaptizandi; reſpondit, non eſſe, ſi in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti baptizati eſſent: vbi nulla fit mentio intentionis.

Denique addit rationem Catharinus, quia nimis durum videtur, vt Deus in arbitrio impij miniſtri poſuerit ſalutē hominum; & quia redditur incerta noſtra iuſtificatio. Quod tamen argumentum iam eſt ſolutum. Sed poteſt addi aliud eius loco; quia inter homines, cū dominus per ſeruum contrahit cum alio, vel mittit munus alteri, non requiritur, qua intentione ſeruus id faciat.

RESPONDEO ad S. Thomam, cum docere, requiri intentionem internam miniſtri. Nam 3. part. q. 64. art. 8. in corpore articuli, dicit, determinari debere ea, quæ in Sacramentis fiunt, quia ad multos vſus fieri poſſunt per intentionē miniſtri. Item in reſponſ. ad 1. dicit, miniſtrum, quia eſt inſtrumentum animatum, debere ſeipſum applicare ad opus per intentionē, qua intendat facere, quod facit Chriſtus, & Eccleſia. Item in reſponſ. ad 3. dicit, non eſſe neceſſarium actuale intentionē, ſed ſufficere habitualem; & explicat, tunc eſſe habituale, quando initio operis, actu intendebar facere, quod facit Eccleſia. Item in art. 9. ad primum dicit, verum eſſe Sacramentū, etiam ſi miniſter non credat Sacramentū aliquid valere, modo intendat facere, quod facit Eccleſia. Deniq; in art. 10. clariffimè dicit, requiri in miniſtro intentionē Sacramentum conferendi, non autem ludendi, vel iocandi, & ſine ea intētionē nō perfici Sacramentū. Neq; obſtat, quod addit S. THOMAS: *Præcipuè quando ſuam intentionē exterius manifeſtat.* nam vult dicere; Quando miniſter habet intentionē, non conferendi Sacramentum, ſed iocandi, ſed eam non manifeſtat, tum Sacramentum eſſe

esse nullum, sed magis esse nullum, si intentionē manifestet, quia primo modo est nullum coram Deo, secundo modo est nullum coram Deo, & coram hominibus.

Ad locum obiectum à Catharino ex responsi. ad 2. art. 8. **R**ESPONDEO, cum Caietano, & Soto, S. Thomam, cum dicit, non requiri mentalem intentionem ad perfectionem Sacramenti, sed sufficere externam prolationem verborum, non loqui de perfectione Sacramenti simpliciter, sed de perfectione coram hominibus, quæ sufficit ad humanam certitudinem, & mentem pacandam, ut non requirat aliud. Id quod probatur dupliciter. **P**RI MO, quia in argumento secundo S. Thomas hoc obiecerat, si requiratur intentio mentalis, nullum posse esse certum se accepisse Sacramentum. Responsi igitur debet intelligi de Sacramenti perfectione, quoad certitudinem, non absolutè. **S**ECUNDO, quia in hac solutione addit S. Thomas, sufficere externam prolationem formæ, ut exprimatür contraria intentio ministri, vel suscipientis, quæ additio optimè se habet, si agatur de certitudine, ut patet infra. facta autem est, si agatur de perfectione Sacramenti absolutè, vult Catharinus. Nam si non requireretur interna ministerii intentio, nisi pronunciandi illa verba, tum certè verum est Sacramentum, si minister exprimeret contrariam intentionem, hoc modo; Ego non intendo baptizare, sed irridere Sacramentum, & idè volo dicere hæc verba; Ego te baptizo nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti: immò etiam si externo gestu irrisorem exprimeret, & ironicè illa verba diceret, adhuc esset Sacramentum. At S. Thomas contrarium docet, ut patuit.

Ad locum Chrysostomi **R**ESPONDEO, **C**HRYSOSTOMUM loqui de probitate ministrorum, ac velle dicere, non pendere efficaciam Sacramentorum à bonitate ministrorum, sed à bonitate Dei solius. Vnde cum ait: *Sacerdos manus, et linguam præbet*, excludit virtutes, non intentionem ministerii. Nam vult dicere; Minister est instrumentum Dei, non principale agens; ex hoc autem, quod minister est instrumentum, sequitur, ut non agat in virtute propria; & proinde, ut non requiratur fides, spes, charitas, aut alia eius virtus: tamen non sequitur, ut non requiratur intentio, immò potius contrariè sequitur, ut requiratur, cum homo sit instrumentum animæ

tum, & rationale; & proinde debeat moueri à Deo secundum naturam suam, id est, mediante propria electione, & intentione.

DICES; At ratio, quam adfert Chrysostomus, nimirum, Quia non est iustum, ut alterius malitia, alteri noceat, concludit etiam non debere pendere Sacramenta ab intentione ministri; quia tunc nocere posset ministri malitia suscipientibus Sacramentis, si nimirum ille occultè subtraheret intentionem.

RESPONDEO; Rationem illam concludere de probitate, non autem de intentione, ob duas causas. PRIMO, quia si Sacramenta penderent à probitate, sapissimè noceret vnus malitia alteri, quia plurimi sunt mali, & non possent Sacramenta esse rata, quæ ab infidelibus, vel hæreticis, vel publicis peccatoribus aliquando urgente necessitate traduntur. At si pendeant ab intentione, rarissimè nocebit malitia ministri suscipientibus: nam intentionem omnes habere possunt, nec est ratio cur nolint. SECUNDO, quia iustum est, ut non pendeant Sacramenta ab ea qualitate ministri, quæ non est omninò necessaria ipsi ministerio, qualis est probitas; at non erat æquè iustum, ut non pendeat ab ea qualitate, sine qua minister non esset minister, qualis est intentio ADDE, quod si hæc ratio probaret, Sacramenta non pendere ab intentione seriò tradendi Sacramenta, probaret etiam ea non pendere ab intentione faciendi actum illum externum, quam solam admittunt Catharini, & hæretici. Nam etiam hoc modo potest fieri, ut malitia ministri noceat suscipienti, ut si quis nolit dicere verba, aut infundere aquam eo tempore, quo non inueniatur alius, qui possit, aut velit hoc facere.

Et per hoc SOLVITVR etiam illa ratio Catharini, quòd sit nimis durum, salutem hominum esse in arbitrio impij ministri; nam cogitur ipse quoque in aliquo casu id fateri. Neque debet videri durum, quod Deus permittit, ne destruat naturam hominis, alioqui etiam videretur durum, quod Deus reliquerit in arbitrio tyranni vitas multorum innocentium.

Ad auctoritatem Nicolai Papæ, DICO, eum non fuisse sollicitum de intentione, tum quia ea ordinariè adest, tum quia Ecclesia non iudicat de internis.

Ad vltimum argumentum ex more humano, patet solutio ex nostra tertia ratione.